

AZ „ÉLET” KÖNYVEI

KÁRPÁTI AURÉL

BUDAI KÉPESKÖNYV

MUHITS SÁNDOR RAJZAIVAL

„ÉLET” IRODALMI ÉS NYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST 1914

Előszó.

Egy darab ittfelejtett mult...

Agyonnyomott, besüppedt, copfos tetejű házak aprók, tarkák és régiiek, amelyek fölött álmokat keltegetve jár a hold. Olyan az egész, mint egy régi fametszet, csak a kép sarkából hiányzanak a naív betűk: BVDA, ANNO 1820.

Lenn, a Három Arany Kacsa-utca végén álmosan himbálódzik a falból kikönyöklő vastartóra akasztott olajlámpás. Egy kis zöldkapus ház előtt, a kerítésen áthajló fáról halk koppanással esik le olykor egy szem fekete szeder. Az ódon török hárem ablaktalan kőfala komoran mered bele a nyári ég mély kékjébe s valahol a harmadik utcában egy kutya ugatja a holdat. Szűk, görbe sikátorok, a legtöbbjére ablak alig nyílik, csak alacsony, kőpárkányos kapu, amelyen még ott rozsdásodik a kopogtató karikája, zeg-zugos utcák, lefelé futó lépcsősorral s a kerekre koptatott kövek közt barátságosan ütüget elő a csalán, a lapátfű és a keserűlapú. Itt-ott egy bástyafal támasztó oszlopa ugrik ki a félöles utca közepére s mögötte, az alacsony deszka-palánkon túl, fehér holdfényben úszik a kert, a vadpiszkebokor, az ereszhez támasztott létra és a kutyaház.

Itt mindenki alszik most, nyugodtan, láz nélkül, nem félve a holnaptól.

Egy házból kihallatszik az éles, csengő óraütés: egy, kettő, három, négy...

Tizenegy óra.

Egy hálósipkás öreg polgár talán most fordul a másik oldalára, míg valamelyik Májer kis-asszony szalagos párnájára könyökölve nézi a holdvilágos ablak négyyszögét, mintha várná, hogy odakinn mikor kezd rá egy érzelmes, szép, meleg bariton:

Álltam ablakid alatt...

A görögök utcáján már nem égnek a lámpák. Apró, öreges léptekkel jön fölfelé valaki a visszhangos macskaköveken. Lassan előrehajolva közeledik, már látszik kezében a gombosvégű sétatbot s alacsony, lehajtott gallérja alatt a fehér ingmellre boruló papillon.

- Kudnám, - mondja csendesén, miközben előkeresi zsebéből az ijesztő kapukulcsot s szuszogva lépeget föl az ajtóhoz vezető lépcsőkön. Azután eltűnik és megint csend lesz.

Furcsa, szinte érthetetlen világ ez, de szép és álmokat ébresztő. A nagyapáink kora él itt a kovácsolt vaskosaras ablakú házakban, a fiókos almáriumok, halkhangú spinétek és ovális képek között. S a kontraszt úgy kínálkozik, mint egy Rembrandt-képen a komor bitumeből kicsendülő aranyos fénycsomók, csak egy pillantást kell vetni az utca elejére, a török terrász felé. Alig öt percnnyire innen csillog a Duna s benne a pesti oldal szelíd ívben hajló lámpasora: azon túl a legraffináltabb élet folyik. Ott börzespekulációkkal, esztétikával, dekadens szerelmekkel, a pénz lázával törődnek az emberek, Rabindranath Tagoreról és Ady Endréről beszélnek, Strauss Richardot hallgatják és az albániai táviratokat olvassák; írók, uzsorások, grófok, stréberek, jóllakottak és éhesek, milliomosok és szocialisták, összevegyülve népséggel és katonasággal, zavaros, nyughatatlan káoszban gomolyognak, tülekednek és hullámszanak, itt pedig a *Kék ördögben* gitár mellett énekl valaki Csokonai ábrándos dalát Tihanynak riadó leányáról s az üvegbúrák kerti gyertyatartók körül mosolygó kövér polgárok József császárról mondanak csintalan anekdotákat, békésen csendítvén össze poharaikat.

Följebb, a Csend-utca felé langyos szél kerekedik, illatot hozva egy megkésett hársról. A füves domboldalban tücsök szól s a hold lenn jár a fák ágai között, mint egy majálisról ittfelejtett sárga lampion.

Az egyik sarokházból még világosság szűrődik ki.

Schrammel-zene és vidám nevetés.

Ez itt a *Fekete remete* vagy a *Három víg szőlőkapás* vagy amit akartok, de mindenesetre olyan hely, ahol félliternél több muskotályt még nem ivott halandó egyszerre. Nem ad többet a kocsmáros még Hornyák miniszteri tanácsos úrnak sem, aki pedig a tulajdon sógora.

- Másnak is kell, - mondja határozottan és csettint egyet a nyelvével.

A másik Májer viszont a vacsora rendelésénél szokott szót emelni:

- Három natúrszelet? Mit, elég lesz kettő is hármuknak, - s nem is várva a választ, már elkocog.

És egy negyedóra múlva a natúrszelettel együtt kisül az is, hogy Herr Májernek csakugyan igaza volt. A szeleteken új királyságot alapíthatna Nikita.

Néhol lányok is vannak. Nem leányok, még kevésbé lányok, de lányok, Májer úr lányai. Szeplősek, szőkék és szentimentálisak. Igénytelenek, de kedvesek. A ruhájuk tele van szalaggal és lehetetlen csipkével, gyűlölik Pestet, „azt az utálatos bünfészket” és könnyes szemmel, kipirulva tudják citálni Puskind, a Bérczy Károly gyönyörű, antik zengésű nyelvén:

Tavaszz, te szerelem idénye.

Jöttöd mi bánatos nekem!

Mi felhullámzó érzeménybe

Szorul el sóvár kebelem...

A férjhezmenésről úgy beszélnek, mint a rántottcsirke készítéséről s ha nagyon szépen megkéréd őket, még koccintanak is. De csak egy kortyot, - mondják elpirulva és akkor is aggodalmasan pillantanak át a másik asztalhoz, ahol *apa* a báróval ostáblát játszik. Mert a báró is idejár. A báró, aki résztvett a szabadságharcban, - amennyiben azon az éjszakán született, amikor Görgey honvédei lábtókkal kapaszkodtak fel Budavár bástyáira, - de aki még mindig hódító jelenség, kecsgeorrú cipőjében, kockás Podmaniczky-nadrágjában és széles zsinórra kötött monoklijával, mikor rosszalólag csóválja meg a fejét:

- Mavgitka, Mavgitka, maga máv megint kacévkodik velem.

Ez a Margitka különben az, aki legjobban gyűlöli azokat a dámákat, ott, *odaát*.

- Micsoda puccott visznek és milyen rafinézottak, - mondja megbotránkozva és valljuk be: egy kicsit irigykedve. És ilyenkor rendszeren egy sóhajtás következik.

Éjfélkor azonban már itt is eloltják a lámpákat.

Kinn az utcán, az összeboruló fák árnyékában alszanak az apró, tarka házak. Itt-ott egy macska fut végig a kerítés tetején.

Mindenki alszik, még az öreg Vendel is, aki télen lámpással szokta lekísérni a vendégeket a *Három kádárok*ból a hídig.

S míg csendesen bandukolok lefelé a Hadnagy-utca kongó kövein, kissé elszomorodva gondolok rá, hogy nemsokára vége lesz itt mindennek, muskotálybornak, romantikának és tücsökmuzsikának. Átjön ide is a budapesti barbár, csákányt fog ezekre az apró, csupa stílus házakra és agyonüti Biedermeyer urat. Amerikai körutakat épít a Tabánból, beülteti kétoldalt

gipszből és hócentrágerből összekomponált utálatos bérkaszárnnyákkal, házmesterekkel, poloskával és egyéb kultúrintézménnyel s tíz év múlva itt, ezen a helyen, ahol most majd kitörtem a lábam, rendőr fog állani egy ragyogó ívlámpa alatt és fölírja gyors menésért a 107. számú autótaxit. És én ekkép a jövőbe gyönyörödvén, mégsem tudok örülni a nagyszerű perspektívának, bár szeretem a kultúrát, leszámítva a mozit és a fonográfot, mert hát minek ide kéremszépen rendőr, bérház és villanylámpa, mikor itt nincs se tolvaj, se olyan öngyilkos, aki emeletről kívánja a halált, ellenben van egy olyan kultúrhistóriai múzeum, amilyennek párját még a fiúmei ó-városban sem találjuk meg. Mert ódon, furcsa ritkaságok gyűjteménye, kedves, szimpátikus emlékek tanyája az egész régi Buda.

Egy darab ittfelejtett mult...

Budapest, 1914. július hó.

K. A.

Régi kövek, régi emberek.

„A szél az órakongást erre hordja
A kis toronyból. Hajdan ez a hang, -
Emlékezem, - vigasz volt éjjimen,
Miket mint gyermek a sötét szobában
Fájón remegve virrasztottam át,
A regg után sóhajtva. Semmi sincs itt,
Mit látva, hallva, ne tűnnék elém
A mult egy képe, egy-egy édes emlék...”

Leopardi.

A bosnyák-kaszárnya sivár, nagy kockái előtt még teli hevét önti a porondra a nyári nap s a tér közepén, a hallgató kút fölött, szemetfájítón villan meg a fekete Diana ércvállal, - de a linci lépcső ölelkező platánjai már a Jánoshegy mögül fölpárázó őszre gondolnak és mélázva ejtenek egy gyűrött levelet a homorúra koptatott, öreg dolomitokra. Az Országbíró-utca sarkán a papírkereskedő cédulákat raggatott tegnap a kirakatba a szeptemberi tankönyvvásárról.

Ez az augusztusi szikrázás, ez a túlérlett, füledt késő nyári csend és pálló melegség úgy illik a Várhoz, a nyolcszögű tornyok órakondulásához, a Bécsi-kapu mohos tégláihoz és a hosszú, sötétbőrű, piros fezes katonák álmos ténfergéséhez.

Pest innen háromszáz esztendőnyire liheg és zakatol. Akik a siklóból kiszállnak, Wells időgépjén utaztak visszafelé.

Az üres, kopár falak közt minden hangos szóra visszafelel a visszhang. A kövek itt becsukják füleiket a mai ember beszéde előtt, a maguk álmát álmodják és sugározzák. Régi akvarellek gömbölyű, fehér felhői úsznak a csúcsos palatetők fölött.

A dominikánusok zömök, bástyaszerű tornya felől egy hajlotthatú, fehér császárszakállas, szürke napernyős öreg úr kanyarodik ki a sikátorból. A fején puha, fekete szalmakalap, bő nadrágja széles redőkbe gyűrődik everlasting cipője fölött s nyitott kabátja szárnyát hirtelen, könnyű szél lebegteti. Kemény magas gallérja a fülét súrolja. Lassan, öregesen lépked a csi-korgó kavicsos, amelyre kékes foltot vet a sarkában mozgó árnyék, azután balra fordulva átvág az Uri-utca hűvös, előkelő házsorai felé. Egy sárgára meszelt, emeletes ház boltozott kapualjában tűnik el, ahol a kövekkel megrakott mángorló, mint valami óriás házörző terpeszkedik a fehér csigalépcső mellett. Talán ez a legrégebbi ház a Várban. Emeleti fala kissé előugrik a földszint két ablaka fölött s hármassal levelű lóhere-frizzel takarja el a vaskos gyámköveket. A Rajna mentén építettek ilyen házakat a tizenötödik században.

Itt lakik a lovag egy háromszögletű, emeleti sarokszobában. Beteg, öreg és minden kedden Chopint zongorázik. Legtöbbször az *Esőcseppeket*, ezt a szláv szomorúsággal teli, panaszos melódiát, amelyben mintha egy régi fiatalember emlékeznék valami távoli, elmúlt szerelemre. Ennyi maradt csak az életből, gyér, fehér haján meg a köszvényén kívül. Egy pár búsongó mélázással induló, örökre csonkának érzett akkord, egy különösen csendes kis szobában.

A fehér falak mellett sötétfájú empire-butorok kifakult, aranyos koszorúján játszik a betévedő napsugár. A széncsíptetőtől a gyertya-koppantóig minden stílusos itt és magától értetődő. A szobaajtó cífra, nagyszakállas kulcsával egy vártorony vaskapuját be lehetne zárni s az ablak ólomkarikái között szívárványosan csillámló üveg a halódó Don Quijote szobájára emlékeztet. A szekrények teteje a padmalyig tornyozott elsárgult újságcsomókkal van megrakva. Szép rendben összehajtogatva, dátum szerint beosztva fekszenek egymáson az *Egyetértés* szörnyű papírlapedői. Esténként a bronz állólámpa mellett, az öblös karszékekben olvassa belőlük a lovag a búr háborúról írott legfrissebb híreket. Lassan, kényelmesen szeretett olvasni mindig s egy kicsit bizony elmaradt az események mögött. De ez nem zavarja. Most a spionskopi futóárok híres betemetésénél tart s nem is sejti, hogy Cronje már a cirkuszgagaztatást is régen abbahagyta. Néha leveszi békacsont-keretű vastag pápaszemét és a lámpába meredve fölsóhajt:

- Ez a Krüger még sok gondot okoz majd a derék John Bullnak.

És kíváncsian olvassa tovább a hosszú jelentéseket, találgatva: vajjon legyőzik-e csakugyan az angolok a búrokat?

Azután fölnyítja a vén klavirt és reszkető keze végigfut a kopott billentyűkön. Milyen furcsán, messziről jönnek a hangok. A lovag bizonyára a multa gondol, mikor frissen, nekilendülve kezdte az ifjúságát, mint azok, akik ma huszonöt évesek. Nézte a napot hajnali lobogásában és alkonyati fáradt parázsában. Vágyak, reménykedések duzzadtak benne, célokat tűzött ki maga elé, várt sokszor egy-egy holnapot, bosszankodott egy elrontott ruhán, örült egy új sétabotnak, eljárt a Dumas fiás premièréjére, rózsákat küldött egy asszonynak és álmodozva hallgatta a szomszédból áthallatszó csendes cseléddúdolásokat. Utazott, szomorkodott, képeket nézett, gyűlölt és rajongott, ment előre, lázasan, fölfelé és biztosan megérezte, mikor a tetőn az út a mélybe lejtett előtte, alább, egyre alább. És most megállt, megérkezett. Mindent megbocsátott és mindent maga mögött hagyott, rizsporos hajú dámákat, tubákszelencés öregurakat, ötven év előtti tavaszokat, egy régi, édes és finom világot, amelyből nem maradt semmi, csak egy pár groteszkül bánatos akkord, esőcseppek elhaló és újra felsíró őszi muzsikája. Sok-e ez vagy kevés?

Ez most: a minden.

Ha este fölzeng az ódon kis klavir, a lovag újra átéli a csókokat, a csalódást, a vágyakat, a könnyeket és megújuló tavaszi szerelmeket, amelyek a Russwurm jegeskávéival kezdődtek és végződtek és az egész elmúlt életet. És ilyenkor minden még szebb, csudásabb, mint akkor volt, amikor még nem hordott taplósipkát, nem dédelgette az öreg, vörös macskát és más virágok is nyíltak az ablakában a kovácsolt vasliliomokon kívül. Álom van ebben a zenében, egy leélt élet visszajáró álma, mint ott kinn az órák kondulásában, a bástyán fölzengő esti trombitaszóban és a morzsolódó kövek homokjának lassú percegésében. A lovag tudja, hogy már nem lesz semmi ezután, csak az egymást követő kedd esték fontosak, szépek és igazak az életben, egy szerencsétlen és régen halott muzsikusként kottasorok közé írt zokogó nevetésén keresztül. Sok-e hát az a bús Chopin-dal vagy kevés?...

Csak a visszhang ismétli a kérdést, a kövek nem felelnek. Becsukják fülüket a mai ember beszéde előtt s a maguk álmát álmodják és sugározzák a nyárvégi délután csendjében.

Akkor még Snélfuagasszénak hívták a budaiak a Gyorskocsi-utcát és esténként a *kutya-kapitány* sétált benne Haynauval, a doggal és egy tízéves kisfiúval. De a házak akkor is csak olyan keveset mutattak a bennük öregedő életből a kíváncsi járókelőknek, mint ma. Apró ablakaikban sűrű csipkefirhangokat lebegtetett a langyos dunai szél s muskátlik piros ernyői simultak a fekete keresztvasak csigáihoz, amelyek mögül csak a kakukos óra kiáltása hangzott ki olykor. Azt hiszem, a török idők óta nem sok változás történt itt, éppen hogy ablakokat vágtak a dolomitból rakott, tarkára meszelt falakba. Ezt sem szívesen tették nyilván, néhol legalább egészen az eresz alatt nyitogatják vaksi szemüket a zöldkeretes üvegtáblák s ágaskodni kell, ha valaki be akar nézni rajtuk. Simák és kopaszok a nagysipkájú házak, itt-ott csak egy kőfejes címer a kapuk fölött. Messzire kopognak a lépések a csendben és valamelyik emeleti ablakból egy régi valcer ütemei szállnak álmodozva az ég felé, az alkonyat tüzes felhői után, amikbe öreg, szürke macskák görbítik bele a hátukat a kémények tetejéről.

Méz Márton, a fűszeres a sarkon, ernyőt csinál sovány kezéből a szeme fölé és úgy néz vizsgálódva a *Kilenc pacsirta* poros oleánderei felé, mintha még mindig várná a kutya-kapitányt, aki félóráiig szokott válogatni a fekete virzsiniák között. De a kapitánynak már csak a háza van meg...

Ott lakott abban a kiszögellő, hámlott falu kis kék házban, amelyiknek vasráccsal kerített szögletében minden este meggyújtották a lámpát szent Vendel rozsdás szobra előtt. Piros téglával volt kirakva a kapualja és a kétöles udvart körülfutották a szőlő karéjos levelei. Itt lakott az öreg nyugalmazott kapitány, a rossznézésű és bizalmatlan doggal és a kisfiúval, akinek akkoriban még a *rana* többes genitívusza szerzett csak álmatlan éjszakákat. Rajtuk kívül még Johann tartozott a házhoz, Johann, akit huszárnadrágjától és vörös cseréppipájától csak a halál tudott elszakítani.

Gyönyörű élet volt az.

A kapitány egész nap egy óriási légycsapóval járta a levendula- és birsalmaszagú szobákat, vad szenvedéllyel vadászva aranyoszöld legyekre és tigrisszínű dongókra. Dörgő hangon osztogatta a parancsokat Johannnak, mintha századot vezényelne, míg Johann abbahagyva a cipőtisztítást, föltúrt ingújjal, suvikszos kézzel, de feszesen szalutálva hallgatta. Reggel rapportra rendelte az egész házat: Haynaut, Johannt és a kisfiút, estefelé pedig sétálni mentek, szorosan betartva a sorrendet. Legelől a kecskeszarvas, sárga bambusz-sétapálca kopogott, amibe erősen befogózkodva a kapitány következett. A kapitány balkezét hátrátéve Haynau kurta szíjját fogta, míg a kisfiú a kutya nyakörvébe kapaszkodott és szaporán szedte lábait. Cipője orrán a kis sárgaréz pántmeg-megkoppant a görbe kövezeten. Három lépésnyire mögöttük Johann lépdelt, egyenesen mint a gyertya, bütykös kezét mereven szorítva nadrágja zsinórjára. Ilyenkor hallatszott a nyitott ablakok mögül a félhangon ejtett szó: jön a kutya-kapitány...

Méz Márton pedig már előre lekapta kockás sapkáját és arcának két piros pampuskája még pirosabbra gyulladt a gyönyörűségtől. Ha azután a száraz virzsinia elég erős füstöt kanyargatott, a kutya-kapitány meglegedetten koppantotta meg botját a cukros ember sátra előtt. Megálltak mind a négyen.

- Na, mit szeretnél enni gyerek? - dörögte barátságosan a kapitány és hóna alá fogva sétapalcáját, megcsörgette zsebében az ezüst hatosokat és nagy négykrajcárokat.

Haynau rendesen törökmézet kapott, amitől egész estére beragadt a szája, a kisfiú pedig hosszú, fekete szíjcukrot, ami Johann nézete szerint a bosnyák kaszárnnyában terem, a régi bakancsokban. Az utca végén a vasláncra lógó lámpa már szelíden hunyorgatott a szürkülő homályban, mikor tovább mentek.

A Dunán hűvös szél lobogtatta a búzáshajók zászlóit és az agyagos parton szüntelenül locsogott a fodrozódó víz. A Bomba-tér alatt hosszú létrákra akasztott csöbrök meredeztek a víz közepén. Kotróhajók álltak sorjában, egymás mellett.

- Szoána Tumhejt, - mennydörgött a kapitány, anélkül, hogy visszafordult volna. - Látod ezt a számárságot, gyerek? Öt esztendő előtt itt még sziget volt, amin hatvan meleg forrás gőzölgött. Most elkaparták az egész szigetet a hajók miatt és az áldott forró víz a Duna fenekén vesz kárba. Persze a hajók miatt, - tette hozzá végtelen megvetéssel.

A kisfiú tágra meresztett szemmel figyelt, de egyáltalán nem sajnálta a szigetet. A kotróhajók sokkal jobban tetszettek neki.

A kapitány beszédes kedvében volt.

Egy vadgesztenye alatt leültek a kőpadra, Haynau végighasalt a repedezett, száraz földön s a kapitány Hurbánról kezdett mesélni, aki be akarta szegezteni a komáromi vár ágyúit.

- Teringettét, - kezdte - Klapka volt a fővezér Komáromban és én voltam a segédtszjtje. Egy nap tizenkét sárgahajtókás osztrák tüzér kért bebocsátást a várba. A fővezérhez vezettem őket. Azt mondták, hogy Klapka alatt akarnak szolgálni, mert utálják Hurbánt a tótjaival együtt. A várban úgyis kevés a tüzér, engedjék őket az ágyúk mellé. Teringettét, nekem mindjárt gyanús volt a dolog. Nagyon gyanús. De Klapka azt mondja nekik: jól van, vegyetek magatokra honvédruhát, azután menjetek az ágyúkhöz. Azt feleli erre az egyik tüzér, engedje őket a fővezér a maguk ruhájában járni, azt már megszokták. Teringettét, most már Klapka is észbe kapott. Kapitány úr, - azt mondja nekem, - fogassa el ezeket a fickókat és kutassák ki őket. Hát a tüzérek ruhájának a bélésébe ekkora szögek voltak bevarrva ni, - a kapitány mutatta, hogy mekkorák, - teringettét. Erre az egyik bevallotta, hogy őket Hurbán küldte a várba és az volt a szándékuk, hogy beszögezik a magyar ágyúkat. A sárgahajtókás ruhát pedig azért nem akarták levetni, hogy Hurbán katonái a messzelátón keresztül megismerjék őket, ha az ágyúk mellett lesznek és megkezdhezzék a rohamot a vár ellen.

A kutyakapitány tűzbe jött és emeltebb hangon folytatta:

- Teringettét, persze én mindjárt jelentettem Klapkának a dolgot. A fővezér lehúzatta a tizenkét tüzérről a sárgahajtókás ruhát és beleöltöztetett tizenkét magyar katonát. Amint ezek azután megjelentek a falon, az ágyúk mellett, Hurbánék örvendezve nézték a sárga hajtókákat a messzelátón. No, mondták, ott vannak már a várban a mi embereink... Elkezdtek gyorsan építeni a csónakhídat a Dunán. A várból egyet-kettőt lőttek arrafelé a mieink, de csak oldalt, meg a fejük fölött hullott a golyó. Teringettét, örült Hurbán, hogy milyen ügyesen végzi a dolgát az ő tizenkét tüzére. Már majdnem kész volt a hajóhid, mikor a várban az ágyúk egészen elhallgattak. No most, gondolta Hurbán, szabad az út, be vannak már szegezve a híres komáromi ágyúk - és megindította csapatait, amelyek szorongásig lepték el az ingó hídat. Mikor azután már a Duna innenső felén járt a sereg eleje, kiadta Klapka a parancsot: tűz!...

Ebben a pillanatban megszólalt minden ágyú a várfalon és most már nem tévesztettek célt a golyók. Drumm, hangzott a várfalról és utcák támadtak a tömött embersorokban, drumm, hangzott megint, drumm, drumm, drumm...

A kapitány felugrott a padról és ökölbeszorított kézzel, kipirult arccal úgy mennydörögte a szót, hogy Klapka ágyúí se különben. A pesti oldalon megálltak a parton sétálók és kíváncsian füleltek a kapitány mutatványára, aki egyetlen ágyúlövést el nem engedett volna. A kisfiú majd megsüketült a szörnyű harsogástól.

- A tótok persze mind ott hagyták a fogukat. Teringettét, mausztót lett valamennyi, - nevetett a kapitány és Haynaut kezdte csitítgatni, aki a harcászati előadást már kezdettől fogva élénk érdeklődéssel kísérte s a magyarok első ágyúszavára elvetemedett vonításban tört ki.

Már sötét volt s a Vízivárosban nyolcat harangoztak, mikor a kutyakapitány, Haynau, a kisfiú és Johann hazafelé indultak. Johann arcán a hősieles elbeszélés hatása alatt még gőgösebb merevséggel ült ki a csendes lenézés mindennel szemben, ami nem tartozott a katonasághoz és a föltétlen tisztelet gazdája iránt. A kisfiú pedig szemrehányó hangon dorgálta Haynaut, a sárgarézt nyakörvbe kapaszkodva szaporán emelgetve lábait, hogy lépést tartson a gyorsjárású doggal:

- Miért volt rossz, haszontalan? Majd lesz estére magának a bácsitól...

(A kisfiú mindenkit magázott és őt mindenki tegezte, azt hiszem még Haynau is. Lásd: régi jó idők címszó alatt az emlékezések lexikonjában.)

Haynau feleletre sem méltatta. Nagyokat kaffantott a levegőbe egy megkésett légy után.

A sarkon a borbély most csukta be a műhelyét. Behajtott a ablakok fatábláit, amik mögött az emeletre rakott kalickákban egész madársereglet szunyókált. Feketerigó, búbos-banka, szajkó, fűrj, fülemüle és kanári zürzavaros kiáltozása, csicsergése, füttyülése verte fel nappal a kis műhely csendjét, amelybe - a fűrge ollók csattogásával elvegyülve - egy öreg kakuk szólt bele olykor komoly hangon a falióra tetejéről. Ez a kakuk, - a lábán nemzetiszínű zsinórra kötve, - sétált az óra tetején és Biglbauer úr, a sánta borbély azt beszélte róla, hogy tavaly múlt száz esztendő.

A borbély tiszteletteljesen hajlongott a kutyakapitány előtt s barátságosan érdeklődött, hogy az úrfi haját nem kell-e még lenyírni? Azután még egy utolsót bókolva eltűnt a becsapódó boltajtó mögött. Csak a ragyogó pléhtányér zörgött halkán a fel-feltámadó esti szélben a műhelyajtó fölött, mintha ő is köszöntgetne: jóéjszakát, szép álmokat, kisfiú...

A kis társaság hazaért és befordult az alacsony kapun. Szent Vendel lámpája magányosan pislákol a sötétben. Csend lett a Gyorskocsi-utcában, csak az egyik csipkefüggönyös ablak mögül szálltak ki az elboruló estébe egy ábrándos, öreg valcer utolsó hullámai.

Azután mindenki elaludt.

Elaludt a kutyakapitány, Haynau, a vén Johann, Biglbauer úr és Méz Márton, a zongora és a fáradt valcer, mindenki, az egész Snélfuagassze. És azóta alusznak, csendben, szelíden mosolyogva. Csak a kisfiú van még ébren és emlékezik róluk olykor, csendes nyári alkonyatokon, mikor tüzes felhők gyúlnak az ég alján és egy leeresztett zsalugáter mögül zongoraszó fut végig egy budai utcán.

Budán, a régi Kollonics-lépcső közelében áll egy alacsony, ódon, furcsa épület, a Turner-ház. Sárgára meszelt emeletes homlokzata közepén előre ugrik s boltozott kapujával, amelyen még ott lóg a vasrostély fölött a kopogtató kalapács, ólomkarikás, apró ablakaival és csúcsos, fekete tetejével azokra az időkre emlékeztet, amikor még Turner bácsi, az öreg zenekari hornista kemény lépései alatt csikorogtak az emelet falépcsői. Szinte várjuk, hogy mikor lép ki a gránittal kirakott kapualjból tubákszínű gérokkjában, magasra fölcsavart selyemnyakravalóban, Biedermeyer-frizurájával, elefántcsontgombos pálcát szorongatva pecsétgyűrűktől csillogó ujjai között.

Most a leányaié a ház, akiket mindenki ismer Budán. A kaputól balra van a kisasszonyok kávémérése, a „Három szerecsen”. Két homorúra kopott kőlépcsőn át juthatunk a szűk, egyablakos helyiségbe, amelynek bizonytalan színű boltozatára műértő kezek szénnel rajzolták rá a boltajtó előtt is ékeskedő három pogányfejet. Itt szolgálja föl mosolygós arccal a két Turner kisasszony a gőzölgő, illatos kávékat, sőt vasárnap a csokoládét is, annak a néhány csendes öreg úrnak, akik évek óta nap-nap után pontosan megjelennek a „Három szerecsenben”, hogy átlapozzák a *Gartenlaube* legújabb számát és órákig törjék a fejüket a legnehezebb találós képeken, amelyeken hol a vadászt, hol a kutyát kell megkeresni. Leginkább nyugdíjazott miniszteri hivatalnokok, levéltári tisztviselők a vendégek, akik mindig jókedvűek.

A berendezés nagyon egyszerű, de szinte bántóan tiszta. Ilyen illedelmes és merev rendet csak katonák (őrmestertől lefelé) és öreg kisasszonyok tudnak tartani. Szimmetrikus pontossággal áll minden a helyén, sehol egy véletlenül otthelyezett pamutgombolyag, leejtett kötőtű, vagy fölösleges ránc az asztalterítőkön. Általában az egész szoba azt a benyomást kelti még abban is, aki csak egy pillanatra néz körül benne, hogy már évszázadok óta megmozdíthatatlanul áll itt minden a legjobb helyen s ha egy asztalt vagy szekrényt arrébb állítanának, egy régi, finom harmóniát zavarnának meg vele.

Este, mikor meggyújtják a fényes dróton függő petróleum-lámpát s a zenélő óra, amely egy fakó aranykeretes olajnyomású képben van elrejtve, halk spinét-hangon kezd bele egy ábrándos német dalba, az idősebb Turner kisasszony, Agatha az ablakhoz lép s a félrehúzott függőnyt fehér ujjával gondosan visszahajtja, szigorúan ügyelve arra, hogy mind a két oldalra tizenkét ránc jusson. Tinka, a fiatalabb leány, akit Deák Ferenc halála napján tartottak keresztvízre, ilyenkor szorgosan rakosgat a konyhán, hol bugyborékolva forr a fehér tej s a cukrostetejű kuglófszeletek aranyként csillognak a lámpafényben.

Hat óra körül megelégnék a kis kávémérés, különösen télen, amikor vastag hósipka borítja a régi ház csúcsos tetejét. Jókedvű, megelégedett arcok hajolnak a rokokó díszítésű kávéscsészék fölé s a Turner kisasszonyok főkötőinek bóbítái mintha még fehérebben, tisztábban ragyognának a barátságos barackszínű fénnel itatott szobában.

Egy ilyen gyerekkorunkra emlékeztető téli estén jött először lovag Taddeusz Vencel a „Három szerecsenbe.”

Vidám, harsogó hangon kívánt jóestét és széleskarimájú kalapjáról fesztelenül rázta le a havat a tisztára súrolt padlóra. Mindenki megbotránkozott rajta, de ő észre sem vette ezt s nyugodtan ült le egy sarokasztalhoz. Kávéért kért. Szürcsölve itta s utána a legtermészetesebb mozdulattal húzta elő kicsiny fapipáját bársonykabátja zsebéből, hogy megtömje.

De ez már sok volt.

Agatha kisasszony, aki az öreg Turner halála óta nem tűrt meg füstölgő pipát a házban, villámló szemmel közeledett a lovag asztalához.

- Ezt nem, - mondta határozottan s a másik pillanatban már a kosárban hevert a pipa. Taddeusz Vencel, aki véletlen kóborlás közben jutott a különös helyre, nem jött ki a sodrából. Udvariasan bocsánatot kért s szemmeláthatólag jól mulatott Agatha kisasszony energikus föllépésén, amit az még két hónap múlva sem tudott megbocsátani neki.

Ez a mult századbeli hangulat, ez a patriarchális levegő izgatta Taddeusz fantáziáját és ettől kezdve mindennap pontosan megjelent a „Három szerecsen” sarokasztalánál. Eleinte mindenki ellenséges tekintettel nézegette, mint betolakodó, rendbontó idegent, de lassankint megszokták s mert mindig vidám és barátságos volt, megszerették.

Taddeusz lovag festő volt és Pesten lakott. Afféle könnyűvérű cigány módjára élt, akinek mindig egyformán kevés a gondja és a pénze. Borzas, fekete fejével, örökké mosolygó szemével s elmaradhatatlan vázlatkönyvével mikor belépett a kis szobába, mindenki frissebbnek, fiatalabbnak érezte magát. Egy csomó eleven, pezsgő élet, bolondság és könnyelműség, egy darab Pest vonult be vele a csendes kávéházba s még a Turner kisasszonyok fehér bőbitái is vidámabban rezegve köszöntöttek.

A lovag nemsokára a „Három szerecsen” kedvence lett. Akármiről volt szó, mindenhez értett, mindenről tudott egy mulatságos históriát. Ha ismerősökről beszélgettek, pár vonással odavetette a szóbanforgó karikatúráját vázlatkönyve valamelyik üres lapjára. A Turner kisasszonyok őszinte megbotránkozására kijelentette, hogy a boltozatra rajzolt szerecsen fejek lekvarba esett patkányokhoz hasonlítanak, „de nem kell búsulni, majd a nyáron ő megmutatja, hogy hogyan kell a szerecsent falra festeni”.

A Turner-házban lassankint csodás átalakulásoknak lett okozója lovag Taddeusz Vencel.

A nyugalmazott beamterek kezdtek elhanyagolni a *Gartenlaube* gyönyörű vadászidilljeit s helyette sóvárgó szemmel, érdeklődve hallgatták a lovagot, aki Pest ezer csudájáról, nagyszerű pompájáról beszélt nekik. Egy-egy érdekesebb mondásánál fönnakadtak a levegőben a dominókat szorongató kezek s ezek a jámbor, megelégedett, csendes emberek valami csalódásfélét éreztek s magukban vádolták a sorsot, amely annyi sok szépet elrejtett idáig előlük. A gőzölgő csészék fölött erős gesztusok, hangos szavak röpködtek és egész természetesnek találták, hogy egy este a Turner kisasszonyok, mintha csak összebeszéltek volna, főköthőjük fehér bőbitáját pirossal cserélték föl. A lovag pedig csak beszélt tovább és mosolygott. Szerette ezeket a naiv, mindenben csodálkozó és hirtelenül lelkesedő embereket, akikre villamosáramként hatott az ő huszonötéztendősi fiatalsága.

Különösen a két öreg kisasszonyt szerette meg nagyon. Megértette azt a szóval, mindennél kegyetlenebb néma tragédiát, amely minden vénülő leány lelkében leviharzik s amely elégedetlenekké és érzékenyekké teszi őket. Figyelmes és gyöngéd volt hozzájuk s azok hálából bizalmasukká tették. Szőnyegre került az egész Turner-család története, a gyermekkori emlékek, apró veszekedések a szomszédokkal és egyéb semmiségek, amik itt Budán valami lokális zamatot kaptak. Hosszú téli estéken, mikor kiürült a kis kávéház, lovag Taddeusz Vencel még sokáig ott ült a Turner kisasszonyok mellett és beszélt nekik a városról, amelyet alig ismert a két leány. Csodálkozva hallgatták a lovagot, mint a gyerek sötét szobában a dajkamesét. Kiszínezték a legegyszerűbb dolgokat és könnyekig meghatódtak egy kis varró-leány csalódott szerelmének hétköznapi történetén.

Kilenc óra felé a lovag segített fölrakni a széles vaspántokat a boltajtóra s búcsút véve tőlük, megindult hazafelé a lépcsős sikátorokon. A Turner kisasszonyok pedig fodros, kékszalagos vánkosukon egy késői szerelemről álmodtak bizonytalan vágyakozással, el-elakadó lélekzettel, amelynek mindig visszatérő refrénje Taddeusz Vencel vidám, mosolygós arca volt.

A lovag minderről semmit sem tudott és kopogva ment az alvó budai utcákon.

A Turner-leányok szerelmesek lettek a fiatal festőbe, de ez a szerelem olyan tiszta, szemérmes és gondosan eltitkolt érzésekből szövődött össze, mint azok a fehér csipkemunkák, amiken üres óráikban dolgoztak. Az egyetlen biztos, a gyanúra okot adó jel a lovag kávéjának dupla habja volt.

Csendes, titkos rajongásukat talán egymás előtt szégyelték volna legjobban fölfedni. Maguk sem tudtak volna egészen biztosan számot adni az érzéseikről s bizonyára nagy zavarba jönnek, ha valaki kérdezősködni kezd a ruhatárukban végbement változás felől. A két testvér egymás előtt is rejtegette a titkot, ezt a halk, igénytelen szerelmet, amely a fehér bóbitákat pirossal cseréltette föl velük s amely egy soha végig nem gondolt gondolattal pirosra gyullasztotta sápadt arcukat.

Szívdobogva várták az estét. Mikor Taddeusz lovag belépett, boldogságtól ragyogott az arcuk s mikor egyedül maradtak a sarokasztal mellett, izgatottan reménykedtek: talán ma szólni fog és akkor... hátha...

Igazában maguk sem tudták, hogy mit mondana a lovag, mit várnak olyan félve, türelmetlenül. Ez volt az a gondolat, aminek a végére egyikük sem tett még pontot.

Egy februári estén Taddeusz feltűnően jókedvű volt. Nyolc óra felé hamiskásan hunyorgatott a szemével s valóságos rejtélyekben beszélt.

- Ja, ja, - bólogatott, - nehéz az embernek egyedül lenni. De hát már nem sokáig tart. Valami van a levegőben - és vígan csipentett Tinka kisasszony felé.

A leányoknak elállt a szívverésük. A piros bóbiták mintha nevettek volna a gyönyörűségtől s mikor bezárták a boltot és Taddeusz lovag azzal búcsúzott el tőlük, hogy „holnapra megtudnak mindent”, könnyeborult a szemük a boldogságtól. Mikor elfújták a gyertyát s magukra húzták a paplant, igaz, őszinte melegséget éreztek a szívükben mindenki iránt és szerették volna egymást megcsókolni.

Annyi szépséget, annyi váratlan örömet ígért a holnap.

Másnap délelőtt egyedül voltak, mikor a postás levelet hozott Taddeusz lovagtól. - Turner Agatha és Tinka kisasszonyoknak, - mondta erős, recsegő hangon a levélhordó. A leányok megrettenve, értelmetlenül bámultak egymásra. A címzés érthetetlen.

Agatha tért először magához és vérvörös arccal remegve szakította föl az aranyszegélyes borítékot. Két névjegy, fehér selyemszalaggal összefűzve, hullott ki belőle:

*Lovag Taddeusz Vencel
Wigner Janka*

A két leány egymásra nézett s egyszerre kiolvastak mindent egymás szeméből. Meglátták egymás fején a piros bóbitákat, amelyek búsan, idétlenül szomorkodtak az előre tolakodó ezüstös hajszálok között. A titkukat látták elárulva, megölve. És szégyenkezve, megalázva, kicsúfoltan és könnyezve ölelték meg egymást.

Estére már megint szigorú rend és komolyság uralkodott a kis kávéházban. Előkerültek az eldobott fehér bóbiták és mikor hét óra felé Dvorzsák úr, az öreg levéltári díjnok Taddeusz után tudakozódott, Agatha kisasszony megvető hangon jelentette ki:

- Taddeusz lovag jellemtelen ember.

A fehér bóbiták helyeslőleg, komoran bólogtak a súlyos szavakra. Senki sem mert szólani, csak Tinka kisasszony kezében remegett meg egy pillanatra a csillogó ezüsttálca.

Atyja, a Vidám Csónakos, az alvilág folyóján úszó ladikban hanyattfekve, néha feje alá tette a kezét és pajkos nótákat énekelt a Cassiopeia szikrázó opáljai felé. Szomorú Csónakos ilyenkor egy forintot kért kölcsön a sánta szerkesztőtől és a *Rozsdás Vasmacska* kecskelábú asztalára könyökölve vizespohárral kezdte inni a rumot. Lajos Fülöpről nevezett trónkövetelő szakállával reggelig verte a taktust az apja énekéhez s közben le nem vette a szemét kissé anakronisztikus nyári kabátjának egyetlen gombjáról, kivéve azt az időnkint ismétlődő pár pillanatot, amelyben a vizespohár talpát elkerülhetetlenül szükségesnek találta a füstös gerendák felé fordítani. Ilyenkor a szeme elnyílt, mintha a *Rozsdás Vasmacska* padmalyán keresztül is látná a Cassiopeia hűvös ragyogását, vagy mintha csak jelezni kívánta volna azt a szelíd undort, amit minden effajta hasonlat irányában táplált. Azután megint levágta a fejét és makacsul nézte az egyetlen gombot, amit a hindu bölcsek a saját bőrükre varrva viselnek. Így járkált napközben az utcákon is, kissé bizonytalan, álmos léptekkel, sügybevágott fejjel, a kezefejére csúsztatva kockás kézelőit, nem törődve azzal, hogy beleütközik olyan emberekbe, akiknek egy gomb sem hiányzik a kabátjukról s akik rövid és súlyos ítéleteket hoznak a gombnézegetőkről. Én mégsem merném egészen elítélni Szomorú Csónakost, bár kénytelen vagyok elismerni, hogy a gombnézegetés és a *Rozsdás Vasmacska* talpas poharai között le nem tagadható viszonylat áll fenn. Ki tudja, miről énekelnek az apák fiaiknak némely őszi éjszakákon, úszván az alvilág magányos csolnakán?

A *Rozsdás Vasmacska* különben ott van a Vérmező túlsó felén, egy rövid zsákutca végén. Egészen furcsa és érthetetlen épület, amely gótikus ablakaival és az ereszetéből fölnyúló hat-szögletes tornyaival, inkább valami miniatűr lovagvárhoz, mint csendes kocsmához hasonlít. Estefelé a rúdra akasztott gyaluforgács is úgy himbálódzik zsindeyes teteje fölött, mintha lófarkas török kopja lenne. A lovagvár belseje azonban a trópusoktól északra fekvő területek legbékésebb helye. A pirosabroszos asztalokon a coeur dáma jele, fekete és vörös szívek díszítik a cserépgyufatartókat, az ajtó fölött egy zöld fürjkalicka lóg s mellette fakó, sárga szalagon egy alvó, poros gitár. A fenyődeszkás padlóból sötétben emelkednek ki a csomók s a humorúra koptatott küszöb vékony sávban ereszti ki a becsukott ajtó alatt az olajlámpa fényét a leánderes udvarra. Az udvaron, a leánderek mögött egy kis szivárványos kút álldogál s rézkarja holdvilágos éjjeleken együtt ragyog a leánder-karókra tűzött üveggömbökkel. A kocsmáros leánya, Foglár Krisztinka, mielőtt meghalt, arra kérte az apját, hogy ezen az udvaron terítsék ki, a leánderek közt, hogy nyitott koporsójára egész éjjel csak a hold világítson. Azóta még csendesebb ez az udvar.

Szomorú Csónakos azon az éjszakán járt először a *Rozsdás Vasmacska*-ban, mikor Krisztinka arca már nem lehetett sápadtabb a holdfénytől sem. Az áprilisi szél virágzó orgonák illatát hozta a bástya felől és Szomorú Csónakos szívében mélázó, bánatos érzések kezdtek hullámmanni. Krisztinka, - sóhajtotta csendesen és lopva nézett az udvari ablakra, amelyen túl Foglár Krisztina nyitott koporsóját fehér holdsugarak simogatták. Egyszer már föl is kelt a kecskelábú asztal mellől, elfogta a kísértés, hogy megnézzé a halott leány arcát, amely bizonyára szelíd és szép, de azután csak visszaült a helyére. Nem, - mormolta maga elé, - nem akarom megismerni, így, ismeretlenül jobban szeretem, mint egy verssort, amire nem akarok rímet találni... És itta reggelig a rumot és hallgatta az apja énekét, amit ettől az éjszakától kezdve, mintha egy gyöngé és fátyolos leányhang dúdolása kísért volna.

Ez az elkésett és reménytelen szerelem nagyon illett Szomorú Csónakos életébe.

A Csónakosok valaha híres nagy urak voltak fenn, a Vihorláti hegyek közt. Várban laktak és mindig az oldalukon csörgött a kard, amelynek ügyes forgatásával még ma is karriért lehet csinálni Magyarországon. Szomorú Csónakos nagyapja már lekerült a hegyek közül a síkra, a

hajdúságba s a legenda úgy őrzi, hogy úri-betyár volt. Nappal a vármegyét kormányozta, éjjel pedig fekete álarcot akasztott az arcára s rézveretű pisztoly villant meg a kezében. Gazdag volt még, de akik ismerték, úgy beszélik, hogy a szemében már ott borongott valami komor és szegény jövődőtől való félelem. A fia. Vidám Csónakos jurátus korában hírhedt tréfacsináló volt és úgy szórta a pénzt, mint a pelyvát. Egyszer, mikor az apja meglegelte a pazarlásait, hazavitte a tanyára és munkába fogta a kényes gavallért. Nyolc pár ökröt adott a kezére, egy csomó béressel és kiküldte hajnalban szántani a bedei-dülőbe. Egy hét múlva nyugodt és meglegedett arccal került haza az úrfi. Az apja elégiülten mosolygott befelé: használt a lecke, sikerült megtörnie a maga nyakas, féktelenkedő fajtáját. Csak akkor fehéredett el az ajka az indulattól, mikor másnap hivatalos írást kapott a városból, amelyben arról értesült, hogy Vidám Csónakos Böszörménytől Nánásig felszántotta az országútat. Erre a mulatságra ráment az egész bedei-dülő. Nem sokkal később aztán utána ment a többi föld is. Szomorú Csónakos már csak a legendákat örökölte az apjától. A sűrű, rakoncátlan vérből is, neki már csak az utolsó, fáradt hullám maradt, amely irtózik a tettől és csak álmodni szeret. Olyan volt a lelke, mint a délibáb, nagyszerű tüzes színpompában tudott kigyúlni, de minden realitástól távol volt. Amit gondolt, amit érzett, az sohasem kapott igazi formát, minden értéke úgy röppent fel és szóródott szét, mint a tűzijáték szikraesője. A szerkesztőségben, ahol politikai riportokat írt s a *Rozsdás Vasmacskában*, ahol az apja énekét hallgatta, rakéták tüzén perzselte halálra, groteszkül félrekacsaringózó ötletekbe fullasztotta azokat az érzéseket és gondolatokat, amikből mások költők és tudósok lettek volna. Úgy járt az emberek között, mint az álomlátó, könnyelműen és fölényesen, aki nem sajnálja a valóságnak mások zsebében csörgő arany-pénzét. Szinte az önteltségig büszke volt s szerénységébe gyilkoló gögöt rejtegetett. Minden lehetett volna, de nem akart semmi sem lenni és elbeszélgette az életét, amelyből mások regényt írtak. Dacosan, szinte keserű dühvel itta a rumot és mélázva figyelt a gyenge, fátyolos leányhangra, amely az apja énekét kísérte némely őszi éjszakákon és olyan szépen, olyan úri magyar elbúsulással tudta sajnálni magát egy-egy józan, szomorú hajnalon.

Olykor úgy beszélt Foglár Krisztinkáról, mint egy képről, amit a maga álmainak színeiből festett. Hercegnőnek nevezte és Petrarca szonettjeire emlékezve az aranyhoz és a borostyánhoz hasonlította. Egyre gyakrabban járt át a *Rozsdás Vasmacskába* és egyre többször nézegetett ki a fehérfüggönyös ablakon a holdfényben úszó udvarra, ahol a leánderek között mintha egy mozdulatlan, fehér leányarc lebegett volna...

Egy este, - hideg, sötét decemberi felhők takarták el a holdat - a szokottnál is csendesebben és komorabban ült a kecskelábú asztal mellett. Az alvilág folyója talán már befagyott: Vidám Csónakos ezen az estén nem énekelt a fiának. Csend volt, mintha kinn már hó borítana mindent.

Szomorú Csónakos előtt érintetlenül állt a rummal telt vizespohár. Mereven nézte a sötét ablakot, amely éjfél felé lassankint világosodni kezdett, mintha hajnalodna. Izgatottan kelt fel és forró homlokát az üvegre szorítva bámult ki a szürkülő udvarra. Az első hó sűrű, apró pihékben hullott és fehéres fénnel világított.

Szomorú Csónakos arra az éjszakára gondolt, amelyen Foglár Krisztinka fehér szemfödele sáppasztotta el a kis udvar félhomályát. Krisztinkáé, akinek gyenge és fátyolos, hívogató hangja most egyszerre mintha fölhangzott volna az egyre fehérebben kavargó hó zizegésében.

Szomorú Csónakos az ajtóhoz ment és kinyitotta, hogy jobban hallja ezt a csendes éneket. Foglár Tamás úr szuszogva aludt az egyik asztal mellett, a két karjára borulva. Csónakos egy pillanatra elmosolyodva nézett feléje, azután kilépett az udvarra s óvatosan, csendben húzta be maga mögött az ajtót. Az ajtó alatt, a hasadékon sárgás lámpafény csíkja ömlött a puha, tiszta hóra.

Szomorú Csónakos kiállt az udvar közepére, ahol Krisztinka nyitott koporsójából nézte a holdat egy régi éjszakán. Fedetlen fejére, korán megfakult, gyér hajára hidegen, szikrázva hulltak a fehér pelyhek. Fölnézett a szakadozó felhőkre s messze, az ég távoli, sötét kékjében meglátta a Cassiopeia villogó opáljait az omló, tündöklő hópihék fátyolán keresztül. Arcába, nyitott szemébe hulltak a jéghideg fehér csillámok, de ő nem érzett semmit, csak az énekre figyelt, a halott leány énekére, amely ott reszketett körülötte a téli felhők apró, fehér madarainak zizegő, csendes szárnyverésében.

Egyszerre megingott s arccal előrebukott a süppedő, vastag hószőnyegbe, amely egyre nőtt és hajnalra még vastagabban és simábban takarta be a kis udvart, dermesztően csendes és mozdulatlan, halálos fehérségével.

A Szent János-utca végén áll egy csapottfödelű, földbesüppedt házikó. Négyszögletes udvarát fehérre meszelt vályogfal keríti, amelynek üvegcserepekkel kirakott tetején tányér-rózsák hajolnak ki az utcára. A nyári szélben himbálódzó virágfejek messziről olyanok, mint óriási, sárga darazsak, amelyek egy elhagyott kaptár körül keringőznek. A kis ház ablakai a vár-bástyára nyílnak s alattuk a meredek hegyoldalon pár öl széles konyhakert virít.

Itt laknak a Longer kisasszonyok.

A Longer kisasszonyok hárman vannak s emberemlékezet óta soha egy napra el nem váltak egymástól. A legidősebb, Fánika, most már hetven éves, a legfiatalabb, Ilka, a nyáron mult ötven, míg a középső, Karolin, a hatvanadik születésnapját két esztendő előtt azzal a kijelentéssel ülte meg, hogy ezentúl állandóan megmarad a hatvan mellett.

- Igazis, - bólintott rá Fánika, - hatvanon túl már nem érdemes számlálgatni az embernek se a fogait, se az éveit.

Mindamellet a Longer kisasszonyok is voltak valamikor fiatalok, sőt férjhez is mehetek volna, ha nem szeretik egymást annyira, hogy nem bírnak elszakadni egymástól. Korán árvaságra maradtak; az öreg Longer Miklós, kincstári főerdész egy napon halt meg a feleségével, akihez annyira hasonlított, mint Fimuska Fomuskához. A három leány egyedül maradt a kis csapottfödelű házban az öregedő, fakuló bútorok között, szegényen és egy derűs, csillogó és gazdag ifjúság emlékét őrizve szívében.

Fánika a család feje. Száraz, de nem kellem nélküli arca mindig szigorú és komoly, csak akkor enyhül meg, ha Ilkáról van szó. Mert Ilka a kedvenc, a legfiatalabb, aki ötvenéves korában is éretlen, naiv kisleány még a két idősebb testvér szemében. Ilkának különben a nyelve is legtovább maradt fiatal és fürge s ez okból kifelé ő képviselte a családot, akár adóügy, akár a család becsületének megvédése forgott kockán. Talán ennek köszönhető, hogy a nővérekkel a Longer kisasszonyok tekintélye is egyre növekedett, nemcsak a Szent János-utcában, de az egész Tabánban, ahol mindenki ismeri, szereti és segíti őket. Különösen Ilkát, aki rendkívül szellemes és művelt s egyforma hozzáértéssel és kedvvel cseveg a spanyolmeggy befőzéséről és Werther keserveiről vagy a Notre Damei toronyórról.

Egy idő óta Pepi bácsi is ott lakik a Szent János-utcai kis házban, a Karolin kisasszony bátyja, egy deresbajuszú, keszeg, mozgékony és mindig jókedvű emberke, aki mindenhez ért a világon. Öreg lakatokat reperál, elromlott órákba új rúgót készít, emlékkönyvek szélét beara-nyozza, kenyérbélből Napoleon-szobrokat gyúr, késeket élesít és alkalmi verseket ír névnapra; nagyszerű cseppeket tud fogfájás ellen és gyönyörű díszbetűket farag száraz taplóból. Szóval Pepi bácsi nélkülözhetetlen ember Budán. De rendkívül büszke és önérzetes úr, aki mindeme hasznos tudományokért nem fogad el pénzt, pedig a pénz megszerzése állandó gondok felhőjét borítja a Longer kisasszonyok homlokára.

Elszegényedett úri kisasszonyok életének minden szomorú groteszsége megtalálható a tányérrózsáktól koszorúzott kis házban, az ismerősöktől ajándékba kapott, divatjukatmult ruháktól kezdve a nyári vacsoráig, amelyek egy kocka fehércukorból s egy karéj kenyérből állanak. Uri házaknál mindenütt szívesen látott vendég a három leány, - Pepi bácsi egész esztendőben ki nem mozdul a házból - és ahol megjelennek, az újságot pótolják. Minden nevezetes eseménye a Tabánnak először a Longer-házban vitatódik meg, ott kap színt, ízt és szárnyakat. Ha a levéltárnokné új grenadinruhában jelenik meg a vasárnapi misén, Ilka kisasszony délután már pontosan beszámol az ismerősöknek a ruha színéről, a csipkék ízléstelenségéről, sőt a pesti kereskedő számlájának kifizetetlen részleteiről is. Ez azonban nem akadályozza meg abban, hogy rendelkezésére ne álljon másnap a levéltárnoknénak, ha váratlanul

vendéget hoz haza az ura vacsorára s egy pár fiatal csirkét, jó ropogós fejes salátát vagy friss tojást kell hirtelen fölhajtani. Ilka kisasszony ilyenkor megbecsülhetetlen, tájékozottsága, hidegvére és határozottsága valósággal elragadó. Ő tudja Budán a legjobb és legolcsóbb beszerzési forrásokat, hol lehet korai szőlőt, újévi malacot, vaját, tejfelt vagy csurgatott mézet kapni. Ezért a ritka tulajdonságáért azután nemcsak az a tisztesség jár ki a Longer kisasszonyoknak, hogy minden jobb család nőtagjaival tegeződnek, hanem hol egy pár keztyű, hol egy viseltes kalap, hol egy kinőtt bársonykabát vagy régi ruhákról lefejtett csipke kerül a három leány gardero-bejába, amely ilyenformán ha kissé tarkán változatos is, de annál gazdagabb. Gyümölcsöt, zöldséget bőven terem a kis kert, Pepi bácsi valami csodálatos olajat készít a tányérrózsa érett magjaiból, amely egyformán használ a nyikorgó kilincseknek és a megfagyott lábnak, varrnivaló is akad itt-ott, ami mind hoz valamit a konyhára s így lassan, szegényesen, de meglehet élni a Szent János-utcai kisházban.

Ilka kisasszony nevenapja nemcsak a Longer-családnak, de az egész Tabánnak ünnepe. Az apró ajándékokat és jókívánságokat hozó ismerősök egymásnak adják a kilincset. De legfontosabb jelentőségű az albíróné megjelenése, aki a három selyempapírba göngyölt púderesdobozt hamiskás mosollyal, az asztal alatt rejtegetve nyújtja át a piruló Ilkának, azután apró, himzett táskájából előkeresi a száz darab zárt levelezőlapot, amik rózsaszín szalaggal vannak átkötve. Ez a száz bélyeges lapocska az Ilka-napra hozott ajándékok között a legnagyobb kincs. A három öreg kisasszony alig várja, hogy az utolsó vendég is kívül legyen a kapun, rögtön hozzáfognak a levélíráshoz. Mindenkinek írnak, akinek neve eszükbe jut. Pepi bácsi erre az alkalomra már előző este pompás lúdtollakat faragott és most örömtől ragyogó arccal hozza elő a gubacsból meg ecetből készített tintát. Öreg, szarkalásos betűkkel telnek meg a síma, kékesfehér lapok, sok kérdőjel meredezik a görbe sorok végén, hiszen olyan sok kérdés vár feleletre a messze vidékre elkerült ismerősöktől és régen látott rokonoktól. Néha egy fekete disznó is pottyán a levél végére a túlmártott tollból, amit Pepi bácsi rendkívüli szakértelemmel tüntet el a nyelvével. Ilka-nap után egy pár hétre megnövekszik a budai posta forgalma, azután egy esztendőre megint a régi kerékvágásba zökken minden. Istenem, olyan hamar vége van az albíróné ajándékának a postán is és Ilka kisasszony finom és hervadásában mosolygó arcán is.

Ősz felé, mikor szürke esőfüggönyön keresztül látszanak a vár vörös téglái s a palota óriási, barok oszlopfejei, a három leány egész nap az ablaknál ül és harisnyát köt Pepi bácsinak, aki a szomszéd szobában kanárikat tanít fütyülni. Mert Pepi bácsi ehhez is ért. Bieglbauer úr, a gyorskocsi-utcai borbély iskolába adja hozzá a madarait, amelyek egy heti tanulás után már próbálgatják a Radetzky-marsot. Pepi bácsi nagyszerű kanári-pedagógus. A kis szoba mind a négy falát teleaggatja kalickákkal, azután egy főtt sárgarépát villahegyre tűzve föl-alá sétál és óraszámra fütyüli a híres indulót. A kanárik apró, fekete gyöngyszemeiket egy ideig néma bámulattal mereszti rá, azután ők is megpróbálják az első pár hangot. Amelyiknek sikerül, ahhoz Pepi bácsi odalép és a zöld drótok közé benyújtja az illatos sárgarépát jutalmul és biztatásul a többieknek. Az éhes kis állat mohón csipkedi a benyújtott csemegét, de Pepi bácsi csakhamar tovább megy és újra kezdi a leckét, kellemes, trillázó hangon fütyülve: trá-ri-re-rá... Olykor akad egy-egy makacs, hanyag tanítvány is, amelyik néma megvetéssel honorálja a fáradhatatlan mester erőfeszítéseit és a Radetzky-mars szépségeit. De az ilyennel hamar elbánik Pepi bácsi. A lusta madár sötét karcerbe kerül. Erre a célra jól kiszellőztetett trabukkós dobozok szolgálnak, amelyek sűrűn át vannak luggatva és lefödésük egy fekete fejkendővel történik. Az engedetlen vagy hanyag tanítvány pár órát töltve a sötét dobozban, elunja magát s akaratlanul is a füttyszóra kezd figyelni, míg végre azután maga is megpróbálkozik a nehéz feladattal. Ez a nagyszerű és mindig sikerre vezető metódus Pepi bácsi találmánya s rendkívül büszke rá. Igaz is, hogy két hónap alatt a tíz-tizenöt kanári már olyan fülsiketítő lármával

fújja, csattogja a Radetzky-indulót, sokszor még éjszaka is, hogy alig lehet tőlük megmaradni a szobában. Szóval a módszer kitűnő, csak a kivitel még kissé tökéletlen, amennyiben az óraszámra való előfűtülés rendkívül egyhangú és fáradtságos. Ezért Pepi bácsi most azon töri a fejét, hogy mikép lehetne a maga tüdejét egy ravaszul megszerkesztett gépecskével pótolni, amelyet ha felhúznak, tízszer egymásután elfűtöli a Radetzky-marsot. Az ötlet nem rossz, csak éppen a gépecskét kell még megszerkeszteni. Jövő őszre már talán meg is lesz, ha addig meglesz még Pepi bácsi s a három jámbor öreg kisasszony, akiknek kezében a másik szobában fűgén csillog a kötötű.

Ő meglesz bizonynyal minden, a ravasz gépecske, a négy szürkefejű testvér, az Ilka-napi ajándék s a friss pletykák, amik úgy nőnek Budán, mint eső után a gomba s a csapott-tetejű, kis napraforgós ház lakói még sokáig fogják hallgatni a Radetzky-marsot és nézni, szomorúan, a halálra gondolva nézni a szomszédban az apró házak eltűnedezését a gyilkos csákányok csapásai alatt.

Mikor az ember szeme még csak egy méternyire van a földtől, sokkal nagyobbak látja a világot. És ez nem is olyan olcsó paradoxon, mint amilyennek első pillanatra látszik. Gyerekkoromban sokkal szélesebbek voltak a budai utcák, a másik oldalra való átkelés valóságos utazásszámba ment. Este, a Horváth-kert sűrű bokrai mögül előbújó hold óriási korongját azóta sem láttam olyan nagynak, mint mikor az apám kezét fogva mentem hazafelé az állomásról s nekem éppen hármát kellett lépnem, míg az apám sétabotja egyet koppant a kövezeten. A házak is magasabbak voltak akkoriban s az emberek - Istenem - milyen magasból hajoltak le hozzám, ha szóba állottak velem.

Minden értékelésem csak összefüggésbe szorított azóta: nagyságról, gazdagságról, jóságról és örömről. Minden évszámmal, amit újesztendő napján az előbbihez kellett adni, halványodni kezdett, színtelenebb lett bennem valami meghatározhatatlan boldogság. Egy régi élet búcsúzását érzem még ma is minden elmúlt nap estéjén, egy titokkal és csodákkal teli élet egyre távolodó, egyre fogyó varázsát. És belenézve az alkonyati ég piros felhőibe, amik között akkor - ezernyolcszáznyolcvannyolcban - aranyvértes vitézek lovait láttam száguldani, szeretnék egy, csak egyetlenegy paripára lelni, amin vissza lehetne menni régi évekbe, elmúlt évekbe. De most is bizonyára úgy van, hogy az esti felhők csak a kis fiúknak mondanak meséket.

A dajkája rokkájáról legombolyodó aranyfonalat egyszer mindenki nevetve dobta el és azóta csak nagyon kevesen tudnak rátalálni a hazafelé vezető útra.

A titkok, a rejtélyek fogynak el leghamarább, pedig talán ezek a legszebb dolgok a világon. Az élet végén úgy is kiderül minden, átlátszók lesznek a legsűrűbb függönyök is, mint a kristálypohár: meg kell hát becsülni azokat a rejtélyeket, amiknek kulcsa még nem akadt a kezünkbe. (És ezért szeretem jobban a művészeket a tudósoknál, mert ők az élet misztériumainak önzetlen fölfedezői, az új partokat nem adják a kataszter kezére, nem számítják ki a belőle kisarjadzó polgári hasznot, nem tűzik ki rá az uralkodó lobogóját. Ők csak a szemünket fordítják a titkok felé és ránk bízzák a magyarázatot.) Három ilyen furcsa, rejtélyes dologra emlékszem most vissza, amik elválaszthatatlanok az 1888. esztendővel. Sokszor úgy tetszik nekem, hogy maga az a mult századvégi esztendő volt olyan rejtélyes a maga három egyforma nyolcasával, amik mindegyikének kettős karikájába vannak bezárva ezek a titkok. Közülük már csak egy maradt előttem megoldatlan.

Kicsi, jelentéktelen dolgok, olyanok, mint három vízcsepp egy akácfa levelén. Az első szél főlészárítja őket, de amíg csillognak, az egész ég kéksége meglátszik bennük.

Az első egy öreg ezredorvos volt. Nagyon gazdag lehetett, - én úgy láttam akkor, - a szobái vörösre voltak festve és mindig két vadászkutyával járt az utcán. Ez az ember a leghatalmasabb, legerősebb és legokosabb ember volt, akit addig ismertem és nagyon csodálkoztam, ha olyan emberrel találkoztam, aki nem köszönt neki. És ezt az embert egyszer mozdulatlanul láttam feküdni két lobogó viaszgyertya között. Aranypénzek voltak a mellére akasztva s mikor egy pillanatra egyedül maradtam vele a szobában, egy székre állva, hozzányultam az arcához. Hideg volt, mint a városkert márványpadja. Meghalt - mondta később az apám és én bámulva néztem rá. Nem hittem el. Még akkor sem hittem, mikor már a temetőből jöttünk visszafelé s előttünk nagy port verve ment hazafelé a katonabanda a ragyogó réztrombitákkal. Nem lehet, hiszen a felnőttek nem halnak meg, csak a gyerekek kapnak difteritist, - gondoltam magam. Csak este, mikor a szomszédban hosszan nyüszített a holdra a két vadászkutya, kezdtem kételkedni a magam erős igazságában. És mikor másnap sehol nem láttam az öreg ezredorvost, úgy éreztem, hogy valami rettenetes titokra jöttem rá, amit eddig rejtegettek előttem:

mindenki meghal, még az ezredorvos is. Ez volt a legkülönösebb, legkúszáltabb minden titok között, a halál, a nagy, hatalmas, igazi ember halála.

Nem tudom, meddig gyötrődtem ezen, de emlékszem, hogy ettől kezdve mindig elszöktem hazulról, ha hallottam, hogy valahol temetés lesz és a temetőig kísértem a fekete, üveges hintót. Egy nap azután minden különösebb eset nélkül természetes és egyszerű lett előttem a halál. Megértettem és megnyugodtam abban, hogy mindenki meghal. A varázsnak vége volt.

A második titok tovább tartott.

Volt egy ház a Hullám-utcában, aminek magas kőkerítésén belül minden lehetetlen dolog megtörténhetett. Vörös vaskapuja, leeresztett zsalugáteres ablakai soha ki nem nyiltak. Micsoda titkokat rejtegetett ez a szürke, ormóttan épület. Senki sem tudta, hogy ki lakik benne és én úgy kerültem el Budáról, hogy magammal vittem a kínzó kérdést: mi van azokon a falakon belül? Hányszor eltűnődtem rajta, hányszor eszembe jutott és hányszor sajnáltam, hogy csak legalább a kulcslyukon át miért nem leshettem be a vöröskapus ház udvarába. És mégis milyen szép volt ez a nyugtalan sajnálkozó vágyakozás. Mennyi csudálatos dolgot adott nekem ez a becsukott ablakú, rejtélyes ház.

Most már ennek is vége van.

Tavaly újra ott jártam, abban az utcában, a becsukott kapu előtt. Dobogó szívvel álltam meg az ajtónál és habozva tettem a kezem a kilincsre. Reszkettem, el akartam szaladni innen és - benyitottam.

Az udvaron három kerek virágágy zöldéit, a közepükön pár csenevész orgonabokor. A folyosó legelején nagybetűs tábla meredt rám: Polgári Kaszinó.

Sírni tudtam volna, mikor kimentem.

A harmadik titok még ma is olyan, mint akkor volt, mikor először láttam Olgát.

Az állomáson láttam először, a délivasútnál. Akkor tíz éves lehetett. Csak a fejét láttam, halvány, szőke fejét, egy emeleti ablak négyszögletében, amint vágyakozva néz a távozó vonatok után. Miért nézi ez a leány a messzi vonatok füstjét, mit akar mindig az ablaknál, hová gondol, mire vár?...

Mindig így láttam magam előtt; bánatosan félrebillent fejjel, titokzatos mosollyal az ajka körül, utána felejtkezve a távolba vesző vonatoknak.

Tavaly őt is láttam.

Most is csak a fejét, amely megöregedett, csunya lett, de most is csak olyan szomorú titokzattal fordul az elrohanó vonat után, mint akkor, régen, huszonnégy esztendő előtt. És én megint olyan naivul csudálkozva kérdeztem magamtól, mint ezernyolcszáznyolcvannyolcban: kire gondol?... vár valakit?...

Ez a legszebb emlékem abból a régi esztendőből.

Ott laktunk a töltésen túl, szemközt az első óbudai gőzmalommal. Az alacsony, fehérfalú házban nem volt semmi feltűnő, csak a kettős kémény emelkedett ki magasan a mohos zsindeletéből. A homlokzatán évekig látszott egy villámcsapás nyoma. Három ecetfa vetett rá délben árnyékot. A fal tövében öles árok húzódott, amelynek szélét keresztbe rakott cölöpök támasztották. Vízzel csak esős időben volt az árokban, máskülönben gyíkok és tücskök tanyáztak benne. A szélén poros licium-bokrok burjánzottak. Kis, fakorlátos hídon lehetett bejutni az udvarra, ahol csak nagy ritkán fordult meg kocsi. A korhadt kaput ilyenkor alig lehetett kinyitni. A híd alja tele volt törött cserepekkel, rozsdás bádogdarabokkal és páratlan, ócska cipőkkel.

A ház L betű formában épült, mintha sarokház lett volna, de nem volt körülötte több épület. Egyedül állt a bokros domboldalon. Falát itt-ott befutotta a komló, amelynek sűrű fonadékai mindig beleakadtak a kinyitott ablakszárnyakba. Hátról széles kert ereszkedett alá lankásan egészen a kis nádasig, amit mi gyerekek - nem tudom már miért - *Síratónak* hívtunk. A malomban elhasznált melegvíz gyűlemlett itt össze a mélyedésben. Ez télen sem fagyott be és a száraz nádorság fölött állandóan fehér gőz lebegett. Esténként a nap tüzes karikája, amint lejjebb süllyedt, egyre halványabban ragyogott át a szürke párákon. Ilyenkor mintha paráztottak volna a karcsú, töredezett nádszálak a nyugati ég sötét pirosságában.

A kert szőlővel volt beültetve, amit Váróczi, az éjjeliőr metszett rudasra. Közepén a hosszú utat tavasszal sárga homokkal szórták be és szombat este mindig fölgereblyézték. A végén lugas állt, közepén egy kerek kőasztallal. Nyári estéken itt vacsoráztunk az üvegbúrákkal takart gyertyák fénye mellett, minduntalan hessegetve a láng körül keringő apró lepkéket. Két mandulafa emelkedett ki a ferdére billent szőlőkarók egyformaságából. Husvét felé tele voltak virággal, de ősze sohasem maradt rajtuk egy érett szem sem. Váróczi ugyan azt mondta az apámnak, hogy a fagyosszentek a hibásak a dologban, de ennek az állításnak határozottságát némileg csökkentette az a körülmény, hogy a Váróczi gyerekek zsebe október körül mindig mandulával volt kibéllelve. A Váróczi-fiúk ötven voltak, szőkék, mint a kender és mind az ötven kecskét őriztek a Rózsadomb melletti gödrökben. Egy kecskéjük volt, ezt őrizték mind az ötven egész nyáron és ettől az egész családnak olyan savanykás kecskeszaga volt, hogy még télen is ki kellett nyitni utánuk az ablakot, mikor a három királyok és két jámbor pásztorok megjelentek a papirosbetlehemmel. (Ezért a betlehemjárásért különben én még a szagukat is irigyeltem.)

Az udvaron orgonabokrok voltak és egy kerek virágágy tele ördögszemmel, árvácskával és begóniával. Az üveges folyosó oszlopait zsindegháló borította, amire a hajnalra sápadtzöld indái kapaszkodtak föl. A csatorna alatt egy fekete hordó állt, a hordóban sárgás esővíz és benne csudálatos alakú apró szörnyek nyüzsögtek.

A szobák nagyok és sötétek voltak. Az ablakokon nehéz függönyök fogták fel a beáradó fényt. A vörös szalon mellett volt az ebédlő, régi, barna bútorokkal és a kályha mellett egy kopott karosszék, amiben esténként az apám szokott üldögni. A falakon könyvmaradványok, a szekrények tetején pedig vastag könyvek sorakoztak, képes német folyóiratok bekötött évfolyamai. Télen ezeket nézegettem a függőlámpa rózsaszín fényében, közel hajolva a sötét fametszetekhez, úgy, hogy éreztem a sárgult papiros és régi nyomdafesték felejthetetlen illatát. Gyönyörű képek voltak ezekben a könyvekben: kentaurok csatája, tűz a sivatagon, a vadász temetése, borozó lovagok, akik retek nadrágot és tollas kalapot viseltek, arcképek, farsangi menetek, tengeri hajók és más nagyszerű dolgok, amelyek alatt mint megfejtethetetlen rejtvények feketedtek a cifra gót betűk. (Hová lettek ezek a könyvek? Sohasem fogom megtudni, micsoda történeteket rejtegettek sűrűn telenyomtatott lapjaik.)

A délutánokat rendszeren a padláson töltöttem, részint mert ezt Tinka kisasszony - szürke ruha, korall-nyaklánc, Marlitt-regények és egy csomó szeplő, - megtiltotta, részint mert ez volt a legérdekesebb hely az egész házban. A fülledt, meleg félhomályban a tető ezernyi résén keresztül szűrődött be a nyári nap aranyhálója, míg én verejtékesen, portól és pókhálótól lepetten turkáltam az öreg ládákban vagy a rozzant sárga szekrényben, amelynek törött üvegajtaján szivárványosan tündöklött a repedés. Innen kerültek elő a régi képes újságok, a bőrbekötött, vaskos könyvek, amelyeknek hátán még ott bágyadozott a fakó aranyozás, a plüss-táblás fényképalbum, a törött kézilámpa, a színes strucc-toll, amely másnap büszkén lobogott az „utolsó mohikán” füle mellett, mikor a dárdákká előléptetett meszelőnyelek végzetes következetességgel repültek a folyosó üvegtábláiba, - szóval mindazok a gyönyörű dolgok, amikről senki sem tudja, hogy még megvannak s amiknek értékét tisztán és őszintén csak kilenc éves korunkban tudjuk igazán megbecsülni. A kerek padlásablak egyre halványuló fénysávjában csillogó porszemek táncoltak és a kötelekre aggatott sötét ruhacsomók között titokzatos csend honolt. Tikkasztó, süketítő csend, amely ráfekszik kétoldalt az ember fülére és amelyben egyszerre éles, vékony csengetyűk távoli csilingelése szólal meg. Csak a hőségtől pattant meg olykor egy zsindely a tetőn vagy egy óriási dongó bűgött karikázva a taréjszelemen alatt. Aggódva tekintettem a sötét sarkok felé, amelyek tele voltak kiismerhetetlen motoszkálásokkal, fojtott sóhajtásokkal és fekete-lófejű rémekkel. A rekkenő melegben egyszerre egy száraz gerenda nagyot reccsenve hasadt végig és ijedten, dobogó szívvel futottam le a nyikorgó lépcsőn, sarkamra rántva magam mögött az ajtót.

Minden szerdán zeneestély volt nálunk.

Ilyenkor alig vártam a vacsora végét. Futottam át a szalonba, ahol már égett a lámpa. A bordófalú szoba ablakain borszínű fénysáv hullott ki a kertbe, a szőlő karéjos levelei közé s a zongorán a két viaszgyertya szélesen lobogva eregette a mennyezet felé nyújtózó füstpántlikákat.

Nemsokára bejöttek a vendégek.

Elsőnek rendszeren Roger úr nyitott be, göndör fekete szakállát simogatva, azután a két legidősebb gyakornok, akik annyira hasonlítottak egymáshoz, hogy még évek multán is összetévesztettem őket egymással. Legutoljára lépett be az apám s derült pillantást vetett a fehér cserépkályha felé, ahol a nyitott gordonka-tok állott.

Roger úr odament a zongorához és a tornyosan fölhalmozott hangjegyfüzetek közt kezdett lapozgatni. Az apám a kályha mellé ült és meglegedett mosolygás futott át az arcán, amint végigreszelte a sötétpiros fájú vonóval a gyantaporos húrokat. S míg az öblös hangszer mélyéből valami régi gavotte meleg, nevető hangjai szakadoztak föl, az „ikrek” buzgón gyantázták vonóikat.

Roger úr előbbre jött, egy rongyosszélű, elsárgult füzetben lapozgatva.

- Haydn, - mondta csendesesen s mindenki abbahagyta a hangolást. Egyszerre nyúltak a kopott füzet után.

Roger úr a zongorához ült.

Kiteregették a kottákat s a két gyakornok barátságosan összemosolygott. A keresztbe fektetett vonók alul komoran, ünnepiesen zendült fel Haydn templomi muzsikája. Minden szerdán ezzel kezdték. A zongora búsan, szakadozottan dübörgött, a prímhegedűn csodás magasságban futott végig egy halk futam és a celló mélyen, panaszosan bűgött, mint a férfisírás. A szoba falai mintha kitágultak volna a zokogó hanghullámokkal, amelyek egymás fölé torlódva, egymásba szakadva, hömpölyögve követték egymást és egyre messzebb szálltak. A

szobában zengett, harsogott minden. A három hegedűs feje előrehajlott s míg csontos újjaik a húrokon ugráltak, talán úgy érezték, mint én, hogy nagyon messziről hallgatják ezt a boldog szomorú muzsikát. Roger úr lecsukott szemmel ült a kerek zongoraszéken s lassan himbálta a derekát.

Azután sorra következtek: Bach, Schumann, Mendelssohn, mind búsak és németek. Egy kőhajításnyira, túl a régi tégláégetőkön a magyar Duna kígyózott lustán a síkság felé és itt az arany csillagokkal pettyegetett kis szobában négy ember a Rajnáról álmodott.

A vörösernyős lámpa rávilágított az apám síma homlokára, deresedő halántékára. Egy-egy nehezebb taktusnál megkeményedett az arca, a száját összeszorította és két éles ránc ült ki a szemöldökei közé. De csakhamar elsimultak a redők s átlátszó, nyugodt, szürke szemével álmodozva nézett a zongora fölött függő képre, amely valamelyik Stockert ábrázolta régimódi német viseletben, hegedűvel az álla alatt. Alig pillantott a hangjegyekre, az ujjai ösztönszerűleg akadtak rá a hangokra. Azután szinte gyermekes örömmel tekintett az „ikrek”-re, akik egy negyedórára elfeledték, hogy ő a főnökük és idegesen rázták meg a fejüket, ha elmélázva egy fél hanggal lejjebb fogta a kontra gét.

A négy idegenből idekerült ember úgy ült ott a vörös falak között, mint valami régi, ismerős partok felé ringatózó hajóban, amit a zene hullámai hajtanak a késő éjszakában. Germánia kísértett a lelkükben, a hűvös tölgyerdők, a leomlott várak, a csúcsosfödelű, apró nürnbergi házak s a lávaköves utcákon kopogó alabárdosok elnyújtott kürtszava. Egy távoli élet, amelyben az apáik és nagyapáik éltek s amely már nincs seholsem, csak régi képes újságok elmosódó fametszetein.

Nagyon szerettem ezeket az estéket s mikor a vendégek elmentek, sokáig ültem még az üres szobában, bámulva a leégett gyertyák kormos füstjét, amely szeszélyesen kanyargott a padmaly felé, vagy kikönyökölve az ablakon, elnézve messze, a kerten túl keringő világító bogarak rajzását. A *Sírató* felől tücskök hangversenye zengett a júliusi este sűrű, puha sötétjében s mikor a kis nádas száradó bugái mögül kibukkant a hold keskeny sarlója és ezüstös fény reszketett a jegenyék csúcsán, a szívem valami bizonytalan, kínzó gyönyörűség szorította össze. Valami nagyon szomorú dolog emléke fájt, talán egy másik ilyen éjszaka, talán egy Andersen mese vége. Valami, amiről szólni nem mertem senkinek s ami nagyon régen lehetett. A tücskök vontatott muzsikájában egy régi románc édes melódiáját hallottam fölcsendülni - *Ha a fecske útrakél s a fáról hull már a levél* - és kimerülten, elgyötört zokogással hajtottam a fejem az ablak hideg köpárkányára.

Túlhan a malom ablaksorai rózsaszínfényben úsztak s a gépek álmos, zümmögő bűgását a könnyű szél foszlányokra tépve hordta szét a szelíd lankájú hegyek közé.

Gyalog mentek a nyárfákkal gyéren szegett országúton. Elöl Stocker Miklós, a könyvelő, tigrisszínű felöltőjét a karjára vetve és Tinka kisasszony, egy szalmasárga hajú, szeplős vénleány, a kezében egy fonott tarka kosarat szorongatva, amiben a rakéták hosszú szivarjai sorakoztak.

Lőrinc lassan baktatott utánuk. El-elmaradozott néha, utánafeledkezve egy csomó kikericsnek vagy egy alantjáró halászsasnak. Az őszi ég puha krétás kéksége alatt párák kezdtek gyülekezni a friss szántások távoli, sötét csíkjából.

Az öreg Stocker régimódi, német ruhát viselt, kerekre kanyarított aljú kabátot, köcsögkalapot és a füléig érő gallért, aminek elején vidáman lobogott a könnyű papillon. Valahonnan Lotharingiából származott ide a Duna mellé, mikor az első gőzmalmokat kezdték építeni. Hamar megszokta az új erkölcsöket s egy év múlva már egészen jól törte a magyart. De tovább azután nem is jutott akkor sem, mikor a halántéka már deresre vált. A tárgyas ragozást egyszerűen nem vette tudomásul, de azért a hivatalában egész jól elboldogult. Összeadni, szorozni, osztani és kivonni magyarul is csak úgy szoktak, mint németül. A húga, a tűzijátékos kosarat cipelő Tinka kisasszony, már határozottabb karakter volt. Ő a „teremtettén” kívül egy szót sem tudott magyarul, de ezt azután mindennap gyakorolta, amihez különösen Lőrinc szolgáltatott bőven alkalmat.

Lőrinc már itt született Budán s csak téli estéken, sárgult szélű régi német képeskönyvekben lapozgatva ábrándozott néha egy távoli világról, ahol sisakos, alabárdos örök sétálnak a copfos tetejű házak között és szőke asszonyfejek tekintgetnek ki az ablakok kovácsolt vasliliumai mögül. A Rajna kincsenek meséje összeszövődött benne Zrinyi Miklós hősi történetével, amit az apja szokott neki elmondani kissé rapszodikus történelmi hűséggel. Az öreg Stocker megfogalmazásában ugyanis csak erre a két mondatra helyezkedett a Zrinyiász egész hangsúlya:

- Az a Zrini Miklos, az a seniális hadvezér és kiváló államférfiu, aki hősi halált halt Szigetvárában, petette száz arany a sepibe. Ki azt megcsinál máma, he?

De azért gyönyörű volt ez a történet és Lőrinc sokszor gondolt rá, mikor esténként az apja, aki szenvedélyesen szerette a muzsikát, fölhangolta a poros gordonka húrjait, hogy eljátsza a *Havasi kürtöt* vagy a régi románcot az útrakelő fecskékről.

Talán most is ez járt az eszében, mikor az apja hátraszólt:

- Na, ety óra múlva már leszünk a szőlőpen.

Mert szüretre mentek, Zsarnóczyékhoz. Zsarnóczy úr raktárnok volt a déli vasútnál s talán az egyetlen barátja Stocker Miklósnak.

A délutáni nap sugaraiban már megereszkedtek a fák árnyékai.

A kökereszt mellett levágtak a dülőútra, aminek keskeny szalagja itt-ott kanyarogva bújt el a vadkőkény rozsdás lombcsomói között. Csak lábnyomok törték fel a puha földet, kocsi nem járt erre. Egy hullámos emelkedés után lassan ereszkedett alá az út a szőlők közé. Liciumsövények és léckerítések váltakoztak kétoldalt hosszú sorban. Mögöttük kifehéretett a kunyhók napsütött homloka s az egyforma karók mellett, a kékeszöld levelek alján sűrűn tarkállottak a hamvas chasselas fürtök. Fojtó füstszag terjengett a levegőben. Valahol nyirkos venyigét dobtak a tűzre.

Hosszú, elnyújtott kiáltás hangzott fel olykor a messzeségben és utána a csósz rekedt tülkölése.

Egy mohos fatörzsön cincérek sétáltak, komolyan mozgatva hosszú bajuszukat.

A kanyarodónál megálltak.

Egy düledező présház állt az út mentén. A korhadt deszkakerítés kifordulva hevert körülötte. Előtte hatalmas agyagkupacok tornyosodtak, koszorú formában körítve egymást, mint az avarsáncok. A legbelső földhányás közepén egy hatalmas, kerek gödör tátongott.

Stocker Miklós fölment az egyik agyagos buckára és csontvégű pálcájával a gödör felé mutatott:

- A kincsásó János.

Tinka kisasszony és Lőrinc bámulva néztek körül.

A satnya venyigék, amik mellől a karókat ellopkodták vagy maga a gazda tüzelte föl, keresztbe feküdtek a kapálatlan sorokon. Az utakat benőtte a gyom s a szilvafák gyűrűsre száradt leveleiben hernyóbábok fehérlettek. Sehol egy érett gyümölcs, egy duzzadó fürt.

Előttük, a gödör szélén is ütügetett a betegzöld gyepe.

A kerek földnyílás olyan volt, mint egy óriási tölcser, aminek lefelé keskenyedő fala mentén csigavonalban kanyargott egyre mélyebbre a keskeny út. Az oldalában folyosók és barlangszerű üregek fekete torka ásítózott. A feneke sötét homályba vészett. Rideg, félelmes csend ülte meg a sárgás márgafalakat.

Az öreg Stocker tölcseért formált a két tenyeréből és előrehajolva, lekiáltott a tátongó mélységbe:

- Hahó... János, Varga János...

Gyenge mozgolódás támadt a gödör sötétjében. Azután taliganyikorgás és rekedt köhécseles hallatszott. A zaj egyre erősödött s az út harmadik kanyargója alatt, az egyik nyílásban megjelent egy öreg, fehérhajú paraszt. Kincsásó Varga János. Az arca fakó volt, mint az agyag s a kezei vörösek. Piszkos kék inge nyitva volt s kilátszott alóla bronzszínű melle. Ormótlan csizmái hegyén friss agyagnyomok virítottak. Fényes ásójára támaszkodva, hunyorgatott fölfelé, azután jobb kezét a szeme fölé emelte. Sokáig állt így, a nyakát egészen hátraszegve.

- No, mi az? - kérdezte végre dörmögve.

- Van-e már arany? - kiáltott le Stocker Miklós.

Az öreg paraszt elkapta a kezét a szeme fölül és kihúzta magát. Szikrázó szemével, szürke szakállával és homlokába nőtt fehér hajával olyan volt ott a földalatti folyosó szádában, mint egy haragos óriás. Egy pillanatra megvillant a kezében a fényes ásó, azután sértődötten fordult vissza a barlangjába. Csak úgy félvállról morgott vissza valamit, de már azt alig lehetett hallani.

Lőrinc, aki eddig sáppadtan húzódott hátrább a gödör széléről, most kérdő arccal fordult az apjához:

- Bolond?

Az öreg Stocker nem felelt. Mintha elkomorodott volna az arca s a szeme álmodozva nézett előre, nagyon messzire, túl a fákon és bokrokon.

- Talán nem is olyan bolond, mint ahogy hisznek, - mondta azután csendesen, inkább magának, mint Lőrincnek válaszolva. - Sok Varga János van itten... ebben az országban...

A szeme bogara újra elnyílt s a tekintete megint ott merengett, valahol a szőlőkön és sárguló fákon túl, amerre az őszi ég szürkés-kékje leereszkedett a mezők fűvéig.

Hallgatva mentek tovább.

Az út egyik hajlásánál végre kivillant a Zsarnóczyék prэшházának rózsaszín homloka. Tetején az új zsindelyezés ragyogott a napfényben.

A prэшházon kívül még egy épület állt a szelid emelkedés tetején, ahonnan egészen az uradalmi erdő széléig el lehetett látni. Festetlen tornácán már föl volt terítve a hosszú, kecskelábú asztal s a tarka abroszon borosüvegek sorakoztak.

Zsarnóczy úr vidám kiáltozással jött eléjük.

A prэшház előtti térségen egy széles kádban két mezítlás ember taposta a zsákba gyömöszölt szőlőt, aminek zavaros ibolyaszínű leve vékony bádogcsövön át ömlött a kád mellé leásott hordóba. A két ember lába térdig vörös volt a fölszökkenő musttól.

Mikor leültek a tornác padjára, Zsarnóczy né is előkerült, egy testes, pirosképű asszony, aki a haja feketeségét mintha az ura szakállától kölcsönözte volna. A kezében tál volt, tele halványzöld almával, tarka szőlőfürtökkel és sáppadthéjú diókkal. Barátságosan mosolygott és megsimogatta Lőrinc arcát, aki észrevette, hogy az ujján egy nagy gránátköves gyűrű csillog.

Zsarnóczy úr letette zöld vadászkalapját és jókedvűen nézegette a tűzijáték történeteit, amiket Tinka kisasszony kirakott az asztalra tarka kosarából.

Egy hatalmas venyigerakás állt a tornác mellett. Zsarnóczy úr arra fordult:

- Onnan fogjuk föltregetni, - mondta szinte gyerekes örömmel.

- Fékony bálcákra kell kötni a fejüket, - magyarázta a könyvelő, - azután gyufával meggyújtani, azután föltartani, föl, föl, azután eldobni.

- Nem veszélyes? - kérdezte Zsarnóczy né aggódva, de Zsarnóczy úr megnyugtatta.

Közben a szedők szaporán térültek a színültig rakott puttonyokkal s a két ember egyre nagyobb buzgalommal táncolt a tömött zsákokon.

Zsarnóczy úr és a könyvelő bement a prэшházba és bort kezdett fejteni a csillogó üvegekbe. Lőrinc az ajtóból bámulta őket. Az ászokfán egy gyertya lobogott, sárgás fényt teregetve a sorba fektetett hordók fenekére.

Azután kiment a szedők közé.

Kissé rosszul érezte magát. A ruháján egy szörnyű foltot fedezett fel, amely valószínűleg az uzsonna alatt került rá, a keze ragadt a szőlő nedvétől és az édes fürtöknek már a látásától is megfájdult a gyomra.

Zsarnóczy né és Tinka kisasszony a prэшház mögött, a konyhában készülődtek a vacsorához.

A nap hat óra felé eltűnt az uradalmi erdő fekete sávja mögött s a szedett venyigésben a karók árnyéka ijesztő hosszúra nőtt az egyenes sorok között.

Mikor Lőrinc fölment a prэшházhoz, két sárga hintót látott álldogálni a homokos út szélén. A lovak kifogva lógatták fejüket a földre dobott szénaköteg fölé.

A tornacról hangos beszélgetés, nevetgélés hallatszott.

A hosszú asztal körül vendégek ültek. Az asztalfőn a főbíró könyökölt, Tarnóczy Sámuel, aki arról volt nevezetes, hogy minden mulatság végén le szokta rágni a poharak szélét egész a

talpukig. Kedvenc nótája volt egy furcsa, kissé illetlen dal, ami miatt különben egyszer némi kellemetlenségei is támadtak a tisztibálon. Most rendkívül méltóságteljesen viselkedett és csak néha reccsentett rá az asztal túlsó végén ülő gyógyszerészre:

- Ne búsulj, öreg méregkeverő.

A gyógyszerész persze nem búsult, kerek, rózsaszín arcából alig látszottak ki apró szemei a nevetéstől, míg a tokája egészen eltűnt bő gallérjában. Mellette az alkapitány beszélgetett Zsarnóczynéval, állandóan azon igyekezve, hogy hosszú virzsiniája füstjét elhajtsa szikár kezével a háziasszony arca előtt. Itt volt Horváth főtisztelendő úr is, szürke porköponyegében, azután Végh Ádám, az ügyvéd és az állomásfőnök, mindannyian vidám, egészséges és jókedvű magyarok.

Egyszerre fölharsant a cigánymuzsika a tornác alján s ugyanekkor toppant be Bányász tanár úr is a feleségével.

A társaság teljes volt. A szürkülő alkonyatban száraz rőzseláng lobbant föl a taposó kád mellett.

Az asztalra fehér abrosz került s az üvegbúrák alatt barátságosan ragyogott a vastag gyertyák lángja.

A könyvelő a tűzijátékokat rakosgatta a venyigerakás mellett. Sietnie kellett a dologgal, hogy a holdfeljöttét megelőzze.

A vacsora már az asztalon volt, mikor fölrepült a palaszürke ég felé az első kigyózó, sziporkázó rakéta. A vendégek tapsoltak, csak Zsarnóczyné türelmetlenkedett:

- Kihül az étel, jöjjön már Stocker úr.

De az öreg Stocker fáradhatatlanul eregette a színes tűzsárcányokat, a sárga, szikrázó napokat és kékesfényű serpentineket. A venyigetűz körül ülő szedőket is elfogta a lelkesedés és hosszú pálcákra szúrt parázsló krumplikat lódítottak föl a levegőbe. A cigányok szájátva bámulták a mulatságot s még a borról is megelégedtek.

A vacsora már vége felé járt, mikor Stocker Miklós izzadó homlokkal leült az asztalhoz. Szótlanul evett s a hangosan mulató társaság alig törődött vele. Nemsokára megkezdődtek a végtelen anekdotázások s alig várta mindenki, hogy a másik befejezze a történetet s a föl-harsanó kacajban elkezdje a maga mondókáját. Bányász tanár úr különösen iparkodott és már negyedszer kezdett bele egy mulatságos históriába, de sohasem jutott tovább az első mondatnál. A főbíró mély, basszus hangja elnyomta a szavát, mire sértődötten könyökölt föl a pohara mellé és rettentő gyorsasággal kezdte tölteni magába a nehéz vörösbort.

Egy pillanatnyi csend állt be a hangos nevetés után, ami a főbíró szavait követte. Bányász tanár úr még egyszer megpróbálkozott:

- Multkor a harmadik bében...

Nem folytathatta. A cigányok szilajon kaptak bele egy csupa-futam csárdásba, amire mindenki egyenletesen ingatta a fejét előre, hátra. A patikus énekelt is, szokása szerint egy hanggal lejjebb, mint amiből a nótát kezdték. Rettenetes nevetésbe vészett a muzsika s tíz óra felé, mikor a hold óriási gömbje felbukott a párás láthatáron, már fékezhetetlenné vált a jókedv. A legegyszerűbb szóra, a legközönségesebb megjegyzésre is kitört a viharos kacaj. Csak Stocker Miklós bámult csendesen maga elé, mintha egyedül lett volna.

Egyszerre fölkel, odament a cigányokhoz s a gordonkás kezéből kivette a kopott cellót. Egy kerti székre ült, közel a tűzhöz, hogy annak rózsaszín fénye felragyogott előrebillent, kopaszodó fején. A cigányok elhallgattak s a társaság figyelni kezdett. Lőrinc odahúzódott az apja mellé.

A főbíró rekedt hangon kiáltozott:

- Azt a régít, öreg, hogy aszongya: A házad nem cifra terem, az arany is porba terem...

Az utolsó szót egy őszinte, hatalmas csuklással fejezte be.

A könyvelő alig figyelt rá. Lehuntya a szemét, a feje egészen odasimult a gordonka nyakához s a gyantaporos húrokon fölzendült Haydn komoly, templomi muzsikája. Széles hullámokban emelkedtek egymás fölé az elnyújtott hangok s az éjszaka csendjében úgy áradt szét a szokatlan, ünnepélyes muzsika, mint a férfisírás.

A vendégek csalódottan fordultak vissza poharaikhoz s lassan föléledt a félbenhagyott zsi-bongás. A poharak csengve kocódtak össze s a főbíró új anekdotába kezdett. Senki sem figyelt a lassú, bánatos muzsikára.

A hold észrevétlenül szállt följebb, az országút fekete nyárfáinak csúcsa fölé.

A könyvelő arca álmodozóvá vált és idegesen ugráló csontos ujjai alól meleg nevetéssel szakadoztak föl egy régi gavotte pajkos ütemei. És azután sorra következtek: Bach, Schumann és a többiek, mind búsak és németek.

Az öreg Stocker hirtelen fölütötte a fejét s a mulatók felé nézett. Senki sem vette észre, hogy elhallgatott, csak Tinka kisasszony savószerű szemei ragyogtak feléje jóságos szeretettel s a fia kezének meleg szorítását érezte a karján.

A három ember, mintha egygyé vált volna, egyszerre fájdalmas szorongást érzett. Egyedül voltak. Itt senki sem értette őket, az idegeneket.

A könyvelő komoran ült vissza az asztalhoz.

Egy perc múlva a cigányok muzsikája túlharsogta a kipirult arcú emberek kiabálását.

Éjfél felé oszladozni kezdett a társaság.

Stockerék a gyógyszerész sárga hintóján mentek hazafelé. A gyógyszerész aludt s a feje minden zökkenőnél előrebukott. A száraz homokban álmosan kattogott a kocsikerék.

Lőrinc az apja térdén szunnyadt és félálomban hallgatta az apja csendes, dűnnyögő dudolását:

Ha a fecske útrakél
S a fáról hull a falevél...

Tinka kisasszony törődötten szorongatta az üres rakétáskosarat. Csak Stocker Miklós nézett elgondolkozva a holdvilágította, sárguló budai hegyekre, a kékes, őszi éjszaka párás levegőjébe. Talán a fiára gondolt: húsz év múlva, egy szüreti estén, ő is ilyen egyedül érzi majd magát?

A lovak horkolva fujták a fölhevített port.

Ebéd után, mikor a sárga dohányosztát odatettem az asztalra, az apám megsimogatta a fejem és csendesen mondta:

- Estefelé átmegyünk az állomásra. Rogerné beteg.

Nagyon komoly volt. A homlokán sűrűbbre gyűltek a ráncok és sóhajtvá vette elő zsebéből az újságot. A pipájából előbujó szürke füstkígyók sem sodorgatták magukat olyan tréfás vidámsággal, mint máskor. Kedvetlenül, lustán nyújtózkodtak egyenesen fölfelé.

Csend volt és én szorongva néztem körül. Ugy tűnt föl előttem, mintha egy pillanattal előbb még mindennek hangja lett volna a szobában: az üvegajtós könyvszekrénynek, aminek tetején ijesztően, mozdulatlan szemmel nézte az orrát a kitömött bagoly, a nagy, barna asztalnak, a kopott, fekete karosszéknek s a divány fölött lógó régi arcképnek. És most ezek mind egyszerre megnémultak. Idegenül, mereven állt minden a helyén és hallgatott. Csak az aranycsillagos, kis kék csésze nevetgélt csendesen a fehér abroszon, az apám könyöke mellett. Mintha a melléje fektetett ezüstkanállal incselkednék. Szinte rosszul esett ez a csillogó vidámság és elfordítottam róla a tekintetemet.

- Rogerné beteg, - gondoltam újra meg újra és éreztem a szívem rendetlen, erős lüktetését. Az ajkam száraz lett és forró.

Átmentem a másik szobába és odaálltam az ablakhoz.

Szürke, szeles márciusi délután volt s a kert végén szomorúan hajlongtak a szilvafák kopasz ágai. A nedves fekete földön, a letakart szőlő barázdáiban itt-ott piszkos hócsomók fehérlettek. Az alacsony kerítés túlsó felén egy varjú gubbaszkodott. Öreg, hamvas varjú volt s a szél minduntalan fölborzolta a tollát. Homlokomat a hideg üveghez támasztottam és sokáig bámultam kifelé. Egyszerre úgy éreztem, mintha már egyszer ugyanígy láttam volna mindezt, a kertet, a szélben hajlongó fákat, a tollászokodó madarat s a felhős, sírós délutánt. Mintha minden csak ismétlődne most, a reszkető sírás a szám szélén, a lüktető, fájó szívdobogás s közbe a nagy ingaóra álmos tik-takja. És ez még jobban összeszorította a torkomat.

Hallottam, amint a másik szobában az apám készülődni kezd. Most odament a fogashoz, leakasztotta a kabátját, föltette a kalapját, kézbe vette a botját, azután elindult. Az ajtó becsukódott utána.

Visszamentem és odakuporodtam a divány sarkába.

Az aranycsillagos török-csésze még mindig ott volt az asztalon, de már nem nevetett. Fanyarul ásítózva bámulta az abroszon barnáló kávéfoltot.

Lehunytam a szemem és magam előtt láttam Rogernét.

Milyen fehér az arca. A kert mögött most megy le a nap és a platánsor mintha kigyulladt volna. Minden vörös, az ég, a kert, a homokos utak vége, a fonott székek, a fikuszok levelei, csak Rogerné arca fehér. A keze, amint a homlokom elé emeli, halvány rózsaszín lesz, mintha átragyogna rajta az alkonyati napfény s az arca még mindig fehér, hófehér. Ott ülök a lábainál és nem tudom róla levenni a szemem; de ő nem néz rám. A kertajtó felé tekint, amelyen most lép be Roger úr, az állomásfőnök. Roger úron aranyzsinóros ruha van s a sapkáján egy ragyogó szárnyaskerék. Rogerné mosolyogva megy elébe és megcsókolja a száját. És az arca egyformán fehér most is, mint egy szép, tiszta virág. A ruhája rózsailatú, mikor hazajövök és megcsókolom a kezét, mindig érzem.

A másik szobában az óra hármat ütött.

Kinyitottam a szemem és most már így is láttam Rogernét. Minden nap eszembe jutott, amit együtt töltöttem vele és fájdalmas gyönyörűséggel kellett rágondolnom újra.

Milyen különös volt a nyáron.

Lassan járt a virágágyak közt, hallgatva, csak a ruhája suhogott halkan. A hajába sárga rózsát tűzött és a térdére könyökölve hallgatta a meséket, amiket délutánonként mondtam neki. Tudta valamennyit és mégis újra akarta őket hallani mindennap. Egy víg mesét különösen szeretett, amiben az ördög diót tör éjjel. Mikor odaértem, hogy odakiált a sekrestyésnek: „Add ide, mindjárt elvágom a torkát”, hátravetette a fejét, lehunyta a szemét és úgy nevetett. Fekete haja lebomlott és széles hullámokban folyt végig könnyű csipkeruháján. Ilyenkor a szemem előtt kis piros karika kezdett ugrálni s csak azt láttam, hogy a nyaka is olyan fehér, mint az arca.

Egyszer a zongora mellett találtam, mikor átmentem hozzájuk. Keskeny, átlátszó ujjai időnként egy riadt, befejezetlen akkordot fogtak le és a zongora most egészen másképp szólt, mint amikor Roger úr játszott rajta. Nyugtalan, elakadó vágyakozással, panasszal volt tele és én az ajtó mellett meglapulva hallgattam a különös hangokat. Félénken, lábujjhegyen szöktem vissza és aznap este sírva aludtam el.

Néha ott láttam az egyik emeleti ablak sötét négyszögében, amint a távozó vonatok után néz. A fülledt nyári csendben csak a szemafor-csengő szakadatlan csilingelése hallatszott és ő úgy állt ott mozdulatlanul, a fejét féloldalt hajtva, féhéren és szomorúan, mintha várna valakit. Valakit, aki most nagyon messze lehet...

És azután eszembe jutott egy őszi este. Az utolsó este, amikor náluk voltam. Valami kimondhatatlan keserű fájdalom nehezedik most is rám, ha arra gondolok. Az ebédlőben már égett a lámpa. Ott álltam mellette, az asztalra könyökölve. Egy nagy könyvben lapozgatott, amiben, ha három lapot fordított, mindig egy kép következett. Nem beszélt, csak néha rámutatott egy képre, sokáig nézte, azután végigsimogatta a hajamat. A képekre már nem emlékszem, csak a hangjára és a keze puhaságára.

Egyszerre odavonta magához a fejemet. Hátrasimította a hajam a homlokomból és mosolyogva mondta:

- Így fésüld a hajad, fiacskám...

Sosem volt ilyen fehér az arca és sosem kívántam jobban, hogy piros legyen. Lehet, hogy minden ezért történt. A piros karikák örülten táncoltak, tele lett velük a szoba. Átöleltem a fejét és megcsókoltam.

Azután csak azt láttam, hogy az arca már nem fehér...

Hátralökött és én végigestem a padlón. Mintha a kiáltását is hallottam volna. Hirtelen éles, hasító fájdalmat éreztem a homlokomban és meleg nedvesség öntötte el az arcom. Hányszor álmodtam ezt azóta és zokogva ébredtem föl rá.

Akkor nem sírtam.

A szemem hiába nyitottam ki, forró, vörös homály borította el. Hallottam, hogy kinyílt az ajtó és Roger úr ijedten kiáltja:

- Mi történt?

És én feküdtem, mintha aludnék és minden zúgott körülöttem. Furcsa, tréfás zümmögés keringett a fülem körül és én szerettem volna nevetni. Most egyszerre csend lett és hallottam Rogerné hangját:

- Elesett... belevágta a fejét a szekrénybe...

Milyen messziről jött ez a hang. Milyen éles volt és idegen. A szívem elszorult. Hirtelen dermesztő hűvösség csapott meg és kinyitottam a szemem.

Roger úr ott térdelt mellettem és egy nedves ruhával törülgette az arcom. Azután fölemelt és odaültetett a divány sarkába. Minden kitisztult előttem, csak a homlokom sajgott. Odanyúltam és mikor elvettem a kezem, láttam, hogy véres.

Roger úr szemrehányólag mondta:

- Miért nem vigyáztál, Lőrinc? Hogy lehet valaki ilyen szeles...

Rogerné ott állt az asztal mellett. A lámpafény az arcába sütött és az arca már megint fehér volt, hófehér. Hidegen nézett rám.

Lehajtottam a fejem és csendesen mondtam:

- A szőnyegben botlottam meg.

Nem mertem többet Rogernére nézni és nem csókoltam meg a kezét, mikor értem jött az apám, hogy hazavezessen.

És azóta nem voltam náluk...

Olyan az egész, mintha csak álmodtam volna, csak a hasítás látszik még most is a homlokomon. Egy hosszú, fehér forradás a bal halántékomnál. Benn újra megszólalt az óra. Négyet ütött.

És most beteg - gondoltam megint. - Nagyon beteg lehet, milyen komoly volt az apám, mikor mondta. Egyideig gyűlöltem Rogernét, azután nem akartam többé rágondolni és most mégis sírás szorongatja a torkom. Sohasem lesz többet piros az arca. Soha.

Fölkeltem és az ablakhoz mentem.

Az apró bozótokkal teleszórt domboldalon most gyulladtak ki a gőzmalom ablakai. Öt sor egymás fölött. És a nagy fekete kémény sűrű füstje elvegyült a korai szürkület homályával. Magam előtt láttam az apámat, amint a fehérfalú irodában ott ül az asztala mellett. Háta mögött a polcon csillogva sorakoznak a talpas poharakban tarkálló rozs- és búzaminták. Az asztal fölött lógó villamoslámpa rávilágít a kék és piros vonalas papírokra, amik tele vannak róva fekete számoszlopokkal.

Odamentem a sarokban álló gordonka-tokhoz.

Fölnyitottam és az egyik hűrt megpendítettem. A sötétedő szoba megtelt zengő, mély búgással: gé... azután újra, sokszor egymásután hullámszórt át a homályon: gé... gé... Mintha egy tompa dob zengett volna valahol egy haldokló katona kezében.

Öt óra felé megjött az apám. Kézen fogott és elindultunk. Lassan mentünk, a déli vasúthoz vezető úton és én arra figyeltem, hogy nekem hármát kellett lépnem addig, míg az apám sétapálcája egyet koppan a kövezeten. Éppen mint abban a könyvben, amit Rogerné nézett, minden harmadik lap után egy kép... kip... kop...

Valahogy nagyon tisztán és élesen emlékszem mindenre, ami ezen az estén történt. Minden ház, fa, kapu, ami előtt elmentünk, csudálatos jelentőséggel bírt. A Horváth-kert csupasz bokrait a szél neki-neki ütötte a rácskerítésnek.

Az ezredorvos háza előtt álló Szent-János-szobor fején friss koszorú volt ibolyákból. A Wigner-ház ablakain lámpafény szűrődött keresztül. A sarokra értünk, ahol egy sárga kutya szokott a kapuban ülni. Most nem volt ott. A kapu be volt téve.

Már egészen besötétedett, mire kiértünk az állomásra.

Az emeletre vezető lépcsők mintha össze-vissza ugrándoztak volna a lobogó lámpafényben.

Kabátunkat a sötét előszobában hagytuk.

Az ebédlő nagy, tarkavirágos ernyőjű lámpája borszínű fénnel árasztotta el a szobát. Az egyik ablakszárny nyitva volt s a beáramló hűvös levegő néha megmozgatta a leeresztett nehéz bordó függöny bojtjait. Minden olyan volt, mint azon a nyári estén, csak a képeskönyv hiányzott az asztalról.

Roger úr sápadtan jött elénk. A szemhéjai kivörösödtek és szép síma, fekete szakála kúszált volt. Nagyon fáradtnak és álmosnak látszott. Lábujjhegyen járt és suttogva beszélt.

- Éppen itt van a doktor, - mondta az apámnak s leültetett bennünket.

Szótlanul könyökölt az asztalra és merően nézett maga elé. Messziről elnyújtott vonatsípolás hallatszott, szünni nem akaró, kétségbeesett sívítás, mintha valami szörnyű veszélyt jeleznének.

Most kinyílt a másik szoba ajtaja s egy kopasz, rózsaszín fej tekintett ki rajta. Megismertem. Balogh volt, a kórházi főorvos. Szemüvege ijesztően csillogott a ráhulló lámpafényben.

Intett és mi átmentünk a hálósobába.

A sárgás fényű éjjeli mécs csak gyengén világította meg az ágyat, ahol Rogerné feküdt. Nehéz orvosságsgazag érzett mindenben.

Rettenetes csend volt, csak az előbbi félelmes sípolás hangzott még mindig, egyre messzebből, gyengébben, elhalkulva.

Ott álltunk az ágy mellett. Rogerné felénk fordult és fölemelte a fejét. Mintha a csipkés párnából vált volna ki egy darab eleven fehérség. Csak a szeme és a haja ragyogott feketén. A kezei, mintha csendesen aludtak volna, kinyújtva pihentek a paplan vörös selymén.

Az apám köszönt neki és ő gyengén elmosolyodott. Azután rám nézett, hosszan, mozdulatlanul. A szemei lázas fényben, szomorúan csillogtak. Ugy nézett, mintha mesét hallgatna, mintha simogatna.

Reszkettem és a szemem könny futotta el.

A doktor suttogva mondott valamit Roger úrnak, mire az komolyan bólintott. Nemsokára elbúcsúzott s Roger úr és az apám kikísérték.

Egyedül maradtam Rogernével s mikor az ajtó becsukódott, mégis úgy éreztem, mintha rajtunk kívül még valaki lenne a szobában. Valaki, aki azon a nyári estén is ott volt mellettünk. Ismerős volt és most mégis féltem tőle. A láthatatlan valaki ott járt az öblös karosszékek között, a homályos sarkokban és átbújt a falra akasztott képek alatt. Néha odaállt közém és az ágy közé, azután lopva, nesztelenül került a hátam mögé.

Rogerné hirtelen megmozdult:

Fölemelte a kezét és halkán mondta:

- Jöjj ide, Lőrinc.

Odaléptem az ágyhoz. Rogerné az állam alá támasztotta a kezét és úgy nézett melegen, bánatosan, míg egyszerre reszketni kezdett a keze. A szeme tele lett könnyel. Félresimította a hajam a homlokomból. Azután hirtelen odavonta magához a fejem és megcsókolta a halántékom, ott, ahol az a fehér forradás látszott.

Félig ájultan álltam ott, mikor Roger úr és az apám bejöttek. Az apám odafordult hozzám, mintha csak most vette volna észre, hogy én is ott vagyok:

- Köszöntél, Lőrinc?

Rogerné csendesen, mosolyogva mondta:

- Igen, Lőrinc jó fiú... én nagyon szeretem...

Zokogva nyúltam a keze után s megcsókoltam. Még egyszer éreztem az arcomon a simogatását, azután eljöttünk. Roger úr sírva kísért az ajtóig.

Az utcán sűrű, aprószemű eső szitált és én a kabátom gallérját föltűrve siettem az apám mellett. A hűvös tavaszi eső halkán suhogott. Mintha a Rogerné hangja muzsikált volna benne:

- Szeretem... nagyon szeretem...

Akkor este láttam utoljára Rogernét.

Asszonyom, az este a Horgony-utcában találkoztam Gulliver urral, aki most propeller-kapitány a Lánchídő és Bombatér között. Ne ütközzék meg ezen, Budán minden lehetséges, különösen a Horgony-utcában, ahol olyan picikék a házak, hogy a házszámok fehér táblácskáinak már csak a kémények piros oldalán jut hely. Gulliver úr kissé öregesen lépkedett a görbe kövezeten, de a szemei, amelyek annyi csodálatos dolgot láttak, még fiatalos tűzzel csillogtak és mikor a *Vörös bárkához* címzett fogadó vadszőlős lugasában megkóstolta a három éves rizlingit, - hiszen tudja: a három éves rizling és Villon *Grand Testamentja* mindig a gyöngéje volt, - nagyon érdekes dolgokat mondott el nekem, amelyek közül egyet különösen megjegyeztem, mert nagyon hasonlít egy régi történethez. Ön, Asszonyom, talán már nem is emlékszik arra a régi történetre és megvallom, én is csak ritkán gondolok rá, leginkább olyankor, ha Gulliverrel találkozom, aki még mint propeller-kapitány is fantasztikus utakat tesz a multba, a *Vörös bárka* füstös félhomályában... De Önt bizonyára jobban érdekli az a történet, amelyet Gulliver úr mondott el Peregrinről és az úszó szigetről s amely alább következik.

Azon az estén a tenger csodálatosan nyugodt volt.

Sötétzöld lapjának végtelenjén, amely alatt az örökkévalóság moraja zúg, gyengén párázó köd reszketett. A sutherlandi szirtek mögül már előbujt a telihold ijesztően vörös, óriási gömbje s ragyogó sugarai nyílegyenesen futottak végig a vízen, befelé egyre keskenyedve, mint a törpenge.

Kilenc óra lehetett s fönn a szakadékos part tetején az apró bokrok feketén váltak el az őszi ég tompa kékségétől. Lenn, a bronzszínű sziklák lábánál lankásan ereszkedő fővényen éleset csillámlott olykor egy ottfelejtett vízcsepp. Néhol kagylóhéj szélén villant meg a holdfény, szivárványos színekbe törve. Peregrin, a víz szélén, egy félig kihuzott halászcsónak mellett állt s nézte a tengert. Keskeny gyerekarca a holdsugárban még sápadtabbnak látszott. Sapkája ott hevert a csónak szélén s homlokába csapzott hosszú, szőke haja alól nagy, szürke szemei lázasan ragyogtak elő. Mezitláb volt s lábujjai belesüppedtek a bársonyos homokba. Gyűrött, piros ingének feltúrt ujjai szabadon hagyták vékony, kékeres karját. Balkezevel a csónakon keresztül fektetett evező nyelére támaszkodott.

Mélységes nyugalom borított be mindent, csak a tenger morajlott, a végtelen altató muzsikája. A hold egyre följebb szállt s alatta egyre sűrűbbre szövődött az ibolyás fátyol.

Peregrin dobogó szívvel bámult a fölszálló ködbe s mellén a kis piros ing rendetlenül hullámozott. A szeme már belefájdult a hosszú mozdulatlanságba és könnyeborult. Keményen összeszorított ajkai mögött néha megcsuklott a reszkető, keserű zokogás. Érezte, hogy ezen az estén minden el fog dőlni s a homályos messzeségből, mintha már búcsuzkodva integetnének feléje a sutherlandi szirtek elmosódó árnyai.

Az egyik sziklahasadékból, amelynek mélyén lépcsőket vájtak a halászok, gyenge nesz ütötte meg a fülét. Hirtelen megrezzent és arra fordult. Hosszúra nyult, fekete árnyéka ide-oda csuszkaált a homokon.

A szélső kanyarodónál kivillant egy fehér kendő.

Hilda, a „Toddy” kormányosának a leánya jött lefelé, ugrálva a keskeny lépcsőkön. Vékony, elnyújtott gyermekhangon kiáltotta:

- Peregrin!

Az utolsó három lépcsőfokot egyszerre ugorva át, futva közeledett a fiú felé s mikor melléje ért, lihegve állt meg.

Barna, naptól égetett arca kipirult s szénfekete hajából egy-egy elszabadult szál ott táncolt a szemei előtt. Nem volt több ő sem tíz évesnél, de izmos volt, szélesvállú, és majd egy fejjel magasabb Peregrinnél.

- Mit csinálsz itt? - kérdezte kíváncsian.

Peregrin nem felelt. Visszafordult megint a tenger felé.

Hilda könnyedén beugrott a csónakba. Végigperdült az alacsony padokon s szembe fordulva Peregrinnel, megállt a csónak orrán, amely most lustán himbálódzni kezdett alatta.

Hilda egy ideig nézte, azután visszafutott s leült a csónak szélére.

Peregrin még mindig hallgatott.

Kevésszavú, csendes fiú volt. Két éves korában, árván került egy rokonához, aki egész nap a tengert járta. Mikor Peregrin nagyobb lett, gyakran magával vitte csónakján s neki a kifogott halakat kellett szétosztani a nagy fületlen dézsákba. Ez nem volt nehéz munka és sok gyönyörűséggel is járt. Néha egy ezüstös hasú hal kisiklott a kezei közül s ide-oda dobálta magát a csónak fenekén. Peregrin sikongva kapkodott utána, de az öreg mogorva halász hamar véget vetett a játéknak. Később a vitorlakötelet kellett igazgatni vagy a háló kihuzásánál segíteni. Peregrinnek ebben már alig lehetett hasznát venni. Leginkább késő este indultak hazafelé s a sötétben Peregrin alig látott két lépésnyire. Belebotlott a kötélcsomókba, nem tudta megkapni a kibomlott vitorlaszárnyat s a szél úgy nekivágta a csattogó vásznat, hogy végigesett a csónakban. Mindig volt a könyökén, a térdén vagy az arcán egy karcolás vagy kék folt. Otthon, az olajlámpa mellett olyan közel hajolt a rongyos kalendárium képéhez, hogy aki nézte, annak szinte megfájdult a szeme.

- Rossz szemű gyerek, - mondta néha dörögve az öreg és bosszusan legyintett. - Nem lesz belőle semmi.

De Peregrinnek ez már nem fájt, hamarosan megszokta, hogy mindenütt szidják. Csak hajnal-felé keseredett el kissé, mikor a pislogó lámpa mellett halzsírral kellett kennie az öreg óriási csizmáit. Ez rendszeren nem sikerült s alig volt nap, hogy elkerülte volna a verést.

Csak akkor volt boldog, ha otthon maradhatott. Ilyenkor egész nap kinn kószált a parton és nézte a hullámzó tengert, aminek tulsó szélét ő a legtisztább időben is ködben látta. Így ősz felé, különösen mikor a sutherlandi szirtek sokszor csak dél felé bukkantak elő, Peregrint szinte álomba ringatta ez az őt körülfogó bizonytalanság, a határozatlan köd, amiben elveszett a tekintete, akármerre nézett.

Hálövetés közben, mikor Peregrin a kormányt tartotta, néha az öreg halász fölemelte ráncos, fekete kezét s belemutatott a ködbe:

- Nézd, ott megy a „Toddy”. A vitorláját bevonta. Látod?

Peregrin szorongva nézett a kinyújtott kéz irányában. Semmit sem látott, csak az ezüstös, bizonytalan ködöt.

- Nem ott, nem arra, - kiáltott az öreg mérgesen. - Ide nézz, - és újra fölemelte a kezét:

- Látod?

- Látom, - mondta Peregrin csendesen és a szíve összeszorult. A ködben összefolyt előtte a tenger és az ég. Semmit sem látott, de azért újra mondta:

- Látom.

S este, ha visszagondolt erre, zokogva temette az arcát a tengeri fűvel bélelt párnába.

De egy idő óta mintha megvigasztalódott volna.

A tengeren úszó ködben, ha sokáig nézte, valami csodálatos színesség támadt. Folyton változó, alakuló káprázat, amit úgy látszik, az öreg sohasem vett észre. Csak ő látta és nézte ujjongó gyönyörűséggel. Nem mert róla szólni senkinek, még Hildának sem, csak nézte nap-nap után, mindent elfelejtve. Mintha egy tarka, csillogó sziget úszott volna keresztül a ködön, lassan, méltóságosan. Néha egészen tisztán látta. Az aranyos homokból hosszú, sugaras levelű fák emelkedtek az ég felé és közöttük piros és kék madarak keringtek. Máskor csillogó ruhájú lovasok vonultak el a fák alatt, míg a sziget úszott, lassan, nesztelenül úszott végig a tengeren és eltűnt a sutherlandi szirtek mögött.

Peregrin nem bánta a szidást, a verést, hacsak szerét tehetette, kiszökött a partra és nézte az úszó szigetet, amely újra meg újra előragyogott a ködben, ahányszor csak látni akarta. És valami forró, gyönyörűséges vágyat érzett, ami hívta, csalogatta, hogy feléje menjen, utána szálljon.

Most is a szigetet nézte, a karcsu fákat, a tarka madarakat, amik álomszerűen csillogtak a tele hold fényében.

A köd egyre sűrűbb lett, de a sziget annál tisztábban, színesebben ragyogott. És Peregrin dobogó szívvel, elakadó lélekzettel, tágra nyitott szemmel nézte. Még sohasem érezte ilyen kínzóan a vágyat, hogy elérje. Testét kiverte a láz és reszketett.

Hilda megdöbbenve kérdezte:

- Mi bajod van?

Peregrin idegenül nézett rá:

- Menj ki a csónakból. Elmegyek az úszó szigetre.

Hilda elbámult, azután nevetni kezdett:

- Milyen bolond vagy te. Hiszen úszó sziget nincs. Én voltam egyszer odaát Mörikszonban, de az nem úszik. A sziget nem úszik soha.

De Peregrin rá sem figyelt.

- Eredj, - sürgette és megfogta a leány karját.

Hilda kiugrott a partra és még mindig nevetett. Peregrin lefektette a csónakba az evezőt, azután nekifeküdt a csónaknak és teljes erejével tolni kezdte befelé a vízbe. A csónak orrán himbálódzó lánc megcsörrent s körülötte mézsféhab támadt. A csónak lassan csúszott beljebb.

Peregrin most kiegyenesedett. Arca kipirult és a szeme különösen ragyogott.

- Mondd meg otthon, hogy az úszó szigetre mentem, - kezdte komolyan. - De ne jöjjenek utánam, mert úgy sem találják meg. Ők nem tudják az utat arra.

Hilda gúnyosan mosolygott:

- Mondtam, hogy ostoba vagy. A szemed káprázik és te azt hiszed, hogy látsz valamit. Hiszen a sutherlandi sziklát sem látod, a bokrokat sem látod már fönn a parton. Mit beszélsz az úszó szigetről.

Peregrin komolyan, szomorúan nézett rá.

- Én látom, - mondta halkán. - És azt hiszem, csak azok látják, akiknek fáj a szemük. És én most elmegyek oda, el kell mennem.

Megfordult és újra nekifeküdt a csónaknak.

A csónak loccsanva siklott el a parttól. Peregrin belegázolt a vízbe és erősen belekapaszkodott a csónak oldalába.

Hilda már nem nevetett. Ijedten nézte, azután egyszerre sírva fakadt.

Peregrin beszállt a csónakba, kézbe vette a nehéz evezőt.

- Peregrin, - kiáltott Hilda, - ne menj el, ne menj, hiába mégy. Én jobban látok. Nincs arra semmi.

Peregrin kinézett a tengerre. A hold már magasan járt s köröskörül sűrű ködök, sötétlila gőzök gomolyogtak a víz felett. És ott messze úszott a sziget, aranyos, tüzes pompájában.

Hilda könnyörögve állt a parton:

- Peregrin, vigyél el engem is. Nem akarok én sem itt maradni. Vigy magaddal.

Peregrin visszafordult.

A szeme tele volt könnyel s a hangja reszketett:

- Nem lehet. Csak azok mehetnek oda, akik már látták. Csak azok. Mondd meg, hogy én oda mentem.

Belökte az evezőt a vízbe s a csónak ingadozva távolodott a parttól, egyre beljebb.

Peregrin kiegyenesedve állt a csónak végén s keményen tartotta az evezőt. A hold sápadt arannyal folyta körül alakját ő mámorosan hallgatta a víz csobbanását minden csapás után. A csónak orráról lelógó lánc halkán csörgött s a sima tengeren széles barázda futott szét utána.

A sziget lassan úszott előtte.

- Hajnalra elérem, - gondolta Peregrin boldogan és mosolyogva emelte fel újra az evezőt.

A partról egyre erőtlenebbül, egyre elmosódottabban hangzott utána a kiáltás:

- Peregrin... Peregrin...

A csónak orrán a lánc vidáman, csengve muzsikált s mint egy diadalmas induló hangjaira szökkentek fel nyomán az egymásra torlódó fürge hullámok.

*

A propeller-kapitány furcsán mosolygott, mikor befejezte ezt a hihetetlen történetet. Én is mosolyogtam. És Ön, Asszonyom, ó, bizonyára Ön is mosolyog...

Bársonyos, meleg júliusi este volt.

A kerti lámpák rózsaszín fényében apró, tarka bogarak keringtek s a szelídarcú, kopasz polgárok mosolyogva csendítették össze korsóikat a piros abrosz fölött. A sarokban a gitáros ember hátradőlt a széken s lehunyta a szemét. Egy Lanner-keringő ütemei lágyan, dongva szakadoztak föl az ujjai alól és valaki halkán dudorászva kezdte kísérni:

A rózsának már hull a szirma
És egyre nő az esti árny...

Az embereket a régi vasárnapesték boldogsága fogta el, amiben szinte észrevétlenül vegyül el a közelgő hétfő előrevetett szomorúsága.

- Ma gyönyörű este van, - mondta Pézuska, mikor Tinka kisasszony megállt az asztala mellett.
- Csak egy hiányzik. A hold. Onnan a kémény mellől. Én nagyon szeretem.

- Én is, - szólt Tinka kisasszony és elpirult egész addig, ameddig a világoskék nyári blúza ki volt vágva. - Ó, a hold... - és megint elpirult.

Pézuska behúzta a nyakát dohányszínű frakkzsakettjébe, a jobb lábát föltette a bal térdére és hosszú, sovány ujjával dobolni kezdett az asztalon. Érezte, hogy most valami szépet, csodálatosat kellene mondania, de azt is érezte, hogy megint gyáva lesz hozzá. Zavartan sütötte le a fejét.

- Fizetek, - mondta végre s letett az asztalra tizennyolc krajcárt. - Egy korsó és négy cigaretta.

Tinka kisasszony mosolygott.

- Tudja-e, hogy milyen nap lesz kedden, Pézuska úr?

- Kedden, - ismételte Pézuska és elgondolkozott, ámbár maga sem tudta egész biztosan hogy min.

- Csak nem a névnapja?

- Majdnem. A születésnapom. Találja el hányadik? Mit fog hozni nekem? Remélem meglep valamivel, Róbert úr tearózsákat ígért.

Róbert úr a gitáros volt, aki most előrehajlott fejjel bóbiskolt a gitár fölött, még álmában is pendítve egyet-egyet a zümmögő húrokon.

Pézuska habozás nélkül felelt:

- Rózsákat, piros rózsákat hozok magának. Szép, tüzes, égő rózsákat.

Tinka kisasszony hamiskásan nevetett és erősen megszorította a kezét:

- Ó, Pézuska úr... csak aztán meg ne feledkezzék róla. Köszönöm. Előre is köszönöm.

És mikor hálásan mosolyogva futott el az asztaltól, Pézuska valami nagyon furcsát, de nagyon jót és meleget érzett a szíve körül. Nem jutott eszébe, hogy a halántékánál már deres csomók vannak a hajában s hogy milyen szomorú az, ha valaki harmincnyolc esztendőskorában még mindig francia verseket fordít és gyűröttszélű kalapot hord. Rágyújtott az utolsó hölgy-cigarettára, fejébe nyomta a kalapját és végigment a pirosabroszos asztalok között.

Kilépett az utcára.

Az egymásra boruló sötét fák közt csend volt. Az össze-vissza épített, öreg kis budai házak mosolyogva aludtak az akácok árnyékában s Pézuska halkán füttyörészve, megelégedetten lépegetett lefelé a macskakövekkel kirakott görbe utcákon.

- Ötven év előtt talán az apám járt így errefelé - gondolta. - Talán éppen ilyen éjszaka volt akkor is s ő boldogan, szerelmesen és fiatalon dúdolgatott. Nem, alapjában véve semmitsem változik az élet.

Elért a rácsok lépcsőjéhez s egy pillanatra csodálkozva állt meg.

A Duna fölött ezer meg ezer apró, színes tűszem csillogott a fekete háttérben s a pesti oldal lámpasora hosszú aranyrojtokat rezgetett a vízen.

*

Másnap Pézuska fájós fejjel ébredt föl. Megszámolta a pénzét és nagyon elkomorodott. Eszébe jutottak a rózsák. A szép, tüzes, égő rózsák.

- Huszonhét krajcár, huszonhét, - mondogatta kedvetlenül. - Egész határozottan kevés. És még élni is kell addig. Nincs más hátra, verekedni kell. Pfu!

Kikéfelte a dohányszínű frakk-zsakettet, amelynek a könyöke már erősen fénylett, aztán nekiindult a Szallag-utcának. Egy kétemeletes, barnára kopott ház előtt állt meg, amelynek kapuja fölött egy tátott-szájú kőoroszlánfej díszelgett. A kaputól balra fehér bádogtábla volt a falra szegezve a következő fölírással:

VITTORIO LUIGI VÍVÓTERME.

Pár pillanatig habozott, aztán fölment. A vívómester, egy feketeszemű, olajbarnabőrű, karcsú olasz, szapora beszéddel fogadta:

- Na, lesz valami? Ma vagy holnap? Saprísti, már azt hittem, egészen elfeledkezett rólam. Bizony, nekem is rosszul megy mostanában. Így, nyár végén lusták az emberek. Súlyos föltételek, mi? Eh, bátorság, túl kell esni rajta, aztán a jövő hétig békén maradhatunk.

Pézuska ugyanis krakéler volt. Egy szegény, gyámoltalan ördög, aki abból élt, hogy párba-jozott. Mikor a francia versfordítások már nem kellettek a szerkesztőknek, egy havas, januári estén a véletlen összehozta Luigi mesterrel, aki napról-napra rosszabbul menő vívótermébe fölfogadta őt krakélernek.

Ez pedig a lehető legegyszerűbb mesterség. Az egész annyiból áll, hogy az ember az utcán vagy a kávéházban beleköt egy keménygalléros úrba, másnap fogadja a segédeit és aztán úgy intézi a dolgot, hogy a verekezés Luigi mester termeiben történjék. Az ellenfél fizet a vívómesternek a teremért húsz forintot s a párbaj után - amelyben rendesen Pézuska kapott egy kisebb vágást - az összeg felét a derék olasz mosolyogva nyújtotta át Pézuskának.

És Pézuska, aki sohasem volt barátja semminemű vérengzésnek s aki egész életében csendes és békés ember volt, egy félév alatt rettenetesen megváltozott. Mindenki kellemetlennek, arrogánsnak és kiállhatatlannak kezdte tartani és kerülni kezdték a legjobb barátai is. Sőt voltak olyanok, akik csaknem félték tőle. Ő pedig, a krakéler, a lelke legmélyén halálos szomorúsággal és undorral járkált az emberek között s csakúgy félt minden párbaj előtt, mint bárki más, akinek soha kard nem volt a kezében. Csaknem gyáva volt és borzasztó erőfeszítéssel tudta csak rászánni magát, hogy hétről-hétre kiprovokálja a jólfészült gentlemanekből a maga tíz forintját. De, bár nem volt éppen ostoba ember, nem tudott magának nyugalmasabb és biztosabb foglalkozást találni. Minden párbaj után megfogadta, hogy: ez volt az utolsó s

egy hét múlva, mikor a tíz forintból már csak krajcárok maradtak a zsebében, megint előlről kezdte az egészet.

- De ez most csakugyan az utolsó lesz, - gondolta, mikor fölment Luigihoz. - Ez nem mehet így tovább. Bármilyen mást, bármit, csak ezt nem. De most, most nincs más hátra. A rózsákat meg kell szerezni. A jövő héttől kezdve egész más életet fogok majd kezdeni.

- Még nem tudom, mi lesz, - mondta Luiginak, aki egy könnyű törrel egészen fölvidulva hadonászott az üres teremben. - De ma bemegyek a kávéházba s holnap délelőtt itt leszünk. Tartsa fenn a termet.

A mester megrázta a kezét s Pézuska elgondolkozva ment le a lépcsőkön.

Egész délelőtt az utcákat róttá s szörnyű nyomorultnak érezte magát. Csak ha Tinka kisasszonyra s a piros rózsákra gondolt, derült föl egy kissé.

Két óra körül bement egy kávéházba.

Halk zsongás vegyült el a mennyezet freskói alatt úszkáló szivarfüstben és Pézuska egy percre mindent elfelejtve, boldog örömmel szürcsölte a kávéját.

- Holnapután már minden másképp lesz. Másolni fogok, címszalagokat fogok írni, becsületes, szép, nehéz munkát fogok végezni, csak még most az egyszer...

Fölnézett.

Szemben vele, a sarokasztalnál egy cvikkeres fiatalember ült. Pézuskának dobogni kezdett a szíve. Ez, ez lesz az... és elakadt a lélegzete. Rettenetes gyávanak érezte magát. A térde reszketett. Mindegy, meg kell lenni. Fölkelt és az idegen felé fordult.

Meglökte az asztalát, aztán tovább ment és kihívóan mosolyogva fordult vissza.

Ami ezután történt, arra már nem igen emlékezett.

Kellemetlen, sértő szavak, kínos csend, névjegycsere, aztán Pézuska hazament, arcra borult a szobája kopott, öreg kis díványán és keservesen sírt, mint régen gyerekkorában, mikor megverték a zöldbarack-evésért.

Estefelé fölkereste a segédeit s mikor lefeküdt, fáradtan és szomorúan sóhajtva aludt el. A rózsákról álmodott.

*

Reggel kilenckor már ott volt Vittorio Luiginál.

A dolog legkellemetlenebb részén túl volt s nyugodtnak és fölényesnek érezte magát. Egy kicsit sápadtan, de azért mosolyogva nézte a kikészített könnyű olasz kardokat, amíg Luigi föltette rá a bandage-t. Azután az orvosra esett a tekintete, aki fehér köpenyben, fölgyúrt újjakkal szedegette elő táskájából a csillogó műszereket. Ideges volt, de nem félt.

Átmentek a nagyterembe.

A segédek sorsot húztak. Pézuska szekundánsa vezette a párbajt.

A padlóra krétával vonalat húztak s a két ellenfél a vonal végére állott.

Fölgyújtották a villanyt, a függönyöket leeresztették és az ajtókat bezárták.

A vezető segéd előlépett s monoton hangon darálta le a szokásos békítési kísérletet, majd mindjárt utána a párbaj föltételeit:

- Könnyű olasz kard... nyak-bandage... szúrás kizárva... harcképtelenség...

Az orvosok kézbe adták a kardokat.

Kínos, nyomasztó csend lett s Pézuska egyszerre megérezte, hogy most mindenkitől elzárva, egy meztelen karddal a kezében egyedül áll szemben egy idegen emberrel, akiről tegnap ilyenkor még azt sem tudta, hogy a világon van s aki most talán épp ilyen érzésekkel eltelve néz rá. Azelőtt sohasem érezte ezt.

Összeborzongott s azt hitte megőrül, ha ez még sokáig tart.

- Vigyázz... en garde... rajta...

Egyszerre fölszabadult a nyomás alul. A kardok rekedt csengéssel ütődtek össze s Pézuska valami csodálatos, szelíd nyugalmat érzett a szívében. Haragudni akart az ellenfelére, aki dühösen támadva vagdalkozott és nem tudott haragudni.

- Igaza van, hogy ilyen dühös, - gondolta magában és derűsen, tiszta szemmel nézett a szeme közé.

Szeretett volna neki elmondani mindent, ezt a haszontalan és buta verekedést, Tinka kisasszonyt, a budai kisházakat, a holdat, a nyomorúságot, a tíz forintot, ezt az egész kicsinyes, ostoba és szegény életet, amely most mégis olyan csodásan gyönyörű, mindent, mindent...

Az ajkát félig kinyitotta s félig lecsukott szemmel, jóságosan mosolyogva lépett előre.

Valami ütést érzett a mellén.

Megállt s még mindig mosolyogva széles kört csapott a kardjával a levegőben.

Halkan mormolta:

- Ó, milyen szép...

Aztán kinyújtott karral, hosszában végigzuhan a padlón. A kard hegye a hátán jött ki.

S a villany fényében nagy rubinpiros foltok csillantak meg a mellén, a padlón, mintha valaki rózsákat szórt volna el körülötte. Szép, tüzes, égő rózsákat.

A szigetre, ahol a bogarász lakott, egy keskeny, fehérre festett fahíd vezetett. Meleg májusi délelőttökön ezen a hídon nagy, fekete csigák mászkáltak s nyomuk úgy csillogott a napfényben, mint a selyemszalag. A partról öreg fűzfák bólogattak a víz fölé s az utakat szegélyező gesztenyék sűrűjében csak délben szűrődött át itt-ott egy sugárkéve. Vastag, sötétzöld fűszőnyeg terült el a fák között, amin fényeshátú bogarak ballagtak.

Csendes, nyugalmas hely volt a sziget s nagyon illettek hozzá azok a csonka, fehér szobrocskák, melyek úgy bukkantak elő a sűrű parti bokrokból, mint az akácvirág fürtös csomói. Ezekről a szobrokról senki sem tudta bizonyosan, hogy mit ábrázolnak s talán éppen ezért szerettük annyira őket Márius Miklóssal, a bogarász fiával.

A bogarász a sziget felső végén lakott egy kis erdőcskében, melyből úgy villant ki apró faházikójának fehér homloka, ahogy azt a *Bőrhárisnya történetek* gyönyörű színes képein láttuk ezernyolcszázkilencvenháromban. A bogarász nem volt közönséges ember. Nagyszélű szalmakalapot hordott s hosszú, fehér szakállával régi képekre emlékeztetett. Zöld lepkehálójával és gyűjtő szelencéjével olyan komolyan járkált a kis erdőben, hogy később, mikor Napoleonról tanultunk a történelemben, kit száműztek szent Ilona szigetére, mindig a bogarász jutott az eszembe.

Ennek a fia volt az én barátom, ami sokkal többet jelent, mint ahogy az első pillanatra gondolható. Többek között ő volt a legerősebb a második bében és volt neki két skarabeusa, amit még Köhler tanár úr is kért tőle az iskolai bogárgyűjtemény számára, de amit ő nem adott oda. Azonkívül ő tudta legszebben bevésni a vastag gesztenyefákba azoknak a lányoknak a nevét, akikről akkoriban még alig tudtunk többet, minthogy könnyebb őket elverni, mint a fiúkat, mert a leány az buta, behunyja a szemét és legföljebb karmolni tud, míg a fiú az boxol és a fejesvonallal is tud bánni. Mondom, Márius Miklós volt az, aki legszebben tudta bevésni a fákba, hogy: IRma és miklos 1893. és ez nem volt könnyű dolog, mert ha például az ó-nak a közepéről kiesik a fa héja, akkor az egészet újra lehet kezdeni. Azonkívül arra is vigyázni kellett, hogy a szigetfelügyelő meg ne fogja az embert, mert az rendesen pofonnal végződött a szigetfelügyelő javára. De nekünk szerencsénk volt s egy tavaszvégi délutánon, mikor Márius Miklóssal szemlét tartottunk a régi vésések fölött, a szigetfelügyelő odajött hozzánk és azt mondta, hogy csak jelentsük neki, ha farongálókat látunk, majd ő „alásűrit” nekik. Miklós illedelmesen megemelte a kalapját s nagyon komolyan azt mondta, hogy: Szolgálatára kérem, minden bizonnal jelenteni fogjuk.

Egész nyáron a szigetet bujtuk s olyan helyeket fedeztünk föl rajta, ami kettőnk örök titka maradt. Egy helyen a víz alámosta az agyagos partot, úgy, hogy ott egy barlangforma üreg képződött, melynek végét hosszú gallyra kötött gyertyával se tudtuk bevilágítani.

Itt vidra lakik, mondta Miklós s ettől kezdve mindennap erős helyszíni szemlét tartottunk a barlang környékén. De gyanus jelek csak nagyritkán mutatkoztak. A vidrát azonban bevettük szövetségünkbe. Egész délutánokon át szóbeszéd tárgya volt s bár sohase láttuk, úgy beszéltünk róla, mint régi ismerősünkről.

Ha napos idő volt, Miklós ragyogó szemmel jelentette ki: A vidra ma örül, mert szeret a napfényben sütkezéreni. Vagy ha a parti halászok hálójában egy nagy harcsa ficáncolt, egyszerre eszünkbe jutott, hogy milyen vígan harapná ezt derékon a mi vidránk.

Terveket szőttünk, hogy mikép lehetne megfogni s biztosra vettük a sikert, mikor Miklós egy ócska rókapadát, melyet a kis faház padlásán talált, helyezett el a vízmosásban. De a vidra nem mutatkozott. Nagyon valószínű, hogy egyáltalán nem is volt vidra azon a környéken, de mi még a következő nyáron is reménykedtünk, hogy egyszer meglátjuk.

Lassankint azután elaludt ez az egész vidrahistória. Kezdünk nem hinni benne, de ezt nem vallottuk be soha egymásnak. Mindössze annyi történt, hogy mikor Köhler tanár úr egy rajzórán a vidraszőr ecsetet említette, mi lopva összenéztünk és mosolyogtunk.

A latin akkoriban sok gondot okozott. A mondatban tele volt nehéz szabályokkal és hosszú példákkal, amiket „szóru-szóru kívülről” kellett tudni. A gesztenyefákról hosszú barkák lógtak és mi a sűrűn potyogó cserebogarakra vigyázva félszemmel, hangosan, pattogatva szavaltuk a sziget útain a régi verset:

Donec eris felix, multos numerabis amicos.

Tempora si fuerint nubila, solus eris.

- Elég nehéz ám, - vélekedett Márius Miklós és arra gondolt, hogy jövőre a göröggel még rosszabb lesz, de akkor már legalább lehet cigarettázni. Megvallom, ez a dolog engem is izgatott s cseppet sem voltam meglepődve a furcsa associatio idearumon, mikor Miklós így folytatta:

- Stocker Lőrinc nagyszerűen tudja az orrán kiengedni a füstöt. A jenidgét is! - És nagyon csöndesen, de nagyon vágyakozva sóhajtott hozzá.

Valahogy nagyon megszoktunk egyformán gondolkozni, amint az rendszeren megtörténik azokkal, kik mindig együtt vannak s így történt, hogy viszont ő egészen természetesnek találta, mikor én a postásék Irénjéről kezdtem beszélni.

- Okos leány, - mondta Márius Miklós, aki minden leánynak köszönni szokott, mikor iskolából jövet befordultunk a Bástya-közbe, ahol a tanárok már nem láthatták. A majálison kétszer táncolt velem s mikor a lábamra lépett, azt mondta: pardon és mosolygott.

Nem tudom miért, de rosszul esett ezt hallani. Végignézttem Márius Miklóson. Széles, erős válla volt s mikor behúzta a karját, a kabátján keresztül is lehetett látni a muszklját. De mikor rám nézett szép, kék, becsületes, mindig mosolygó szemével, nagyon elszégyeltem magam.

Tanultunk tovább tizenkettőig, husvétig, júniusig, öt évig. Mindig tanultunk, egyszer kinn a fák alatt, mikor aranyoszöldön csillogtak fölöttünk a levelek, máskor benn a kis faházban, a dohogó, kis piros kályha mellett, mikor reccsenve hasadt végig a jég a hidegben egyik parttól a másikig.

És még azután is sok hosszú évig hajoltunk a könyvek fölé, szomorú, pesti szobákban, álmosan betűztük a vastag jegyzeteket a rohanó villamosokban, csendes, néptelen utcákon, rátaposva a szembejövők lábára. És mennél többet tanultunk, annál inkább láttuk, hogy mindehhez milyen kevés köze lesz az életünknek. De azért nyugodtak és megelégedettek voltunk és vidáman mosolyogtunk vissza egy-egy ránkitévedt barátságos női szempárra.

- Doktor Márius Miklós, Doktor Márius Miklós, - ismételte magában a bogarász fia és csendesen füttyörészve ment keresztül a kis, fehérre festett fahídon.

Május volt. Május délelőtt. A meleg napfényben lassan ballagtak a fekete csigák s a fűzek némán bólogattak. Befordult a gesztenyesorba. Egy fiú jött vele szembe, könyvvel a kezében s félhangon mormolta:

Donec eris felix, multos numerabis amicos...

Márius Miklós felé halk, meleg fuvallat csapott a levelek közül s csendesen, szomorkásan mosolygott. Még mindig ugyanaz, - gondolta s tovább ment. Megállt egy fa előtt. Hasadozott kérgű, öreg gesztenyefa volt. A repedéseiből itt-ott gyanta csillogott elő. Egyszerre szemébe

ötlött valami furcsa ákom-bákom. Olyan volt, mintha a fa kérge hasadt volna meg ilyen szeszélyesen. De ő mást olvasott le onnan: IRma és miklos. 1893.

Csak hogy ez most már nem volt olyan szép, egyenes, biztosan szaladó vonalakból összeróva, mint mikor a fényes acélpenge utolsót simított rajta. A fa kiforrott, megöregedett s Márius Miklós olyasfélét érzett, mint mikor egy régi alkonyat pirossága jut az eszünkbe.

Elgondolkozva ment tovább s mikor megállt a kis faház nyitott kapuja előtt, a szíve hangosan vert. Minden olyan volt, mint mikor az „utolsó mohikán” mászkált az eperfán, a napfény, a gesztenyefák illata, az eresz szélén ülő verebek s az udvar végén a málnabokrok, minden. Csak a nyitott konyhaajtóra nem voltak kitűzve a gombostűre szúrt bogarak.

Egy barnakabátos, csizmás ember jött ki a házból. Ránézett s megszólította:

- Keres valakit?

Zavartan rezzent össze s dadogva felelte:

- Az apám, Márius Péter...

- A bogaras úr? Mán egy éve odaát lakik a városban. A Nagytemplom-utcában, - s bevágta Márius Miklós előtt az ajtót.

Doktor Márius Miklós olyasvalamit érzett, amire később nem szeretett visszagondolni. Lehorgasztott fejjel indult visszafelé. A vidra-barlanghoz már nem volt kedve elmenni. S mikor eszébe jutott a postásék Irénje, valahogy nagyon keserűnek érezte a cigarettája füstjét.

Csendesen, csalódottan bandukolt tovább. Pedig mindössze is csak annyi történt, hogy egy ajtót becsuktak előtte. De ki tehet róla, hogy vannak olyan pillanatok, mikor úgy érezzük, hogy minden, a fűzfák, a kis fahíd, a Börharisnya történetek, a vidrabarlang, a latin versek, a postásék Irénje s az egész ezernyolcszázkilencvenhárom csak azért volt, hogy egyszer valamikor majd egy ajtón keresztül újra láthassuk...

És akkor nagyon szerencsétleneknek érezzük magunkat, ha jön valaki, egy nagycsizmás, durva hangú ember s bevágja előttünk az ajtót, amelynek keretében magunkat látjuk kurta nadrágban, az első hölgycigarettával a fogunk között.

Már az egész iskola tudott a dologról. Marinkás, az öreg szolga, mikor délután a folyosókat söprögette, titokzatos arccal kérdezte az egyik ablaktisztító asszonytól:

- Hallotta már asszonyság, mi készül ott? - és az igazgatói iroda ajtaja felé bökött. Kivette szájából a fekete cseréppipát, miközben homlokából fölhúzta egész a sapkája alá.

Az asszonyság semmit sem hallott és sietve szállt le a létráról. A többiek is odafüleltek. A piszkos rongyok megálltak a csillogó ablaktáblákon, amiken színes karikákat vetve ömlött be a májusi napfény.

Hanákné, egy vastag, háromtokájú asszony nagyot sóhajtván mondta:

- Jaj, mondja mán, mert belehalok. Milyen kíváncsivá is tudja tenni az embert.

Marinkás ravaszul hunyorított, azután közelebb huzódott az asszonyokhoz. A hosszú seprű nyelét a hóna alá fogta s újra visszadugva a hideg pipát a bajusza alá, a fogai közül kezdte morzsolgatni:

- Hát, - itt nagyot szítt a hideg pipaszáron, - Krepuska igazgató úr meg a Linácska...

Abbahagyta. Előkotorta a gyufát a zsebéből s közben oldalt pislantva, élvezte a hatást. A pipa kialvása éppen kapóra jött. Lassan, tempósan gyújtott rá, mint ahogy még otthon megszokta, a falujában. Hanáknét már majdnem szétvetette a kíváncsiság.

- Hát, - kezdte újból Marinkás benyomkodva a parázsló, fölkunkorgó dohányyszálakat a pipájába, - hát úgy lesz nyilván, hogy nemsokára lakodalomra tisztogathatnak. Ugy. Az igazgató úr meg a Linácska...

A pipa nagyszerűen szelelt s a napsugárban vígan kanyarogtak a füstkigyók.

Az asszonyságok sápítoztak, Marinkás meg örvendezve mosolygott a bajusza alatt. Ilyen sikere sem volt azóta, mint amikor azt mondta el, hogy a Simkulákné fia, a Döme, beállt a szemetesekhez csengetyűsnek. De még az sem keltett ekkora izgalmat.

Az asszonyok összedugták a fejüket:

- Ki hitte volna? No még hogy a Linácska, az a vékony sárgaság... már hogy mondhat ilyet, olyan az még, akár Hanákné... ötven körül járhat már, és így tovább.

És csakugyan, az eset meg is érdekelte a nagy izgalmat, különösen Linácska részéről.

Linácska tanítónő volt s Krepuska igazgató úrnak a jobbkeze. Fekete ruhában járt s az arcát rizsperozta, amitől az orra egy kicsit mindig vörösebbnek látszott, mint amilyen valójában volt. Komolyságával csak a szolídsága vetekedhetett. Nem volt már egészen fiatal, de azért senki sem gondolta volna, hogy ötvenkettő mult a télen. Talán csak Krepuska igazgató úrnak volt erről pontos tudomása, lévén ő rendkívül lelkiismeretes a sematizmus számára beküldendő jelentési lapok kitöltésében. Már harminckilenc éve, hogy ezeket a lapokat ellenőrizgeti s közben teljesen megőrizte testi és szellemi rugékonyságát, csak a fejével támadtak némi bajai. Az egyik már régibb keletű rendellenesség, de csak pár év óta, - mióta kopaszodni kezdett, - került napfényre. Nem okoz ugyan fájdalokat, de azért mégis kellemetlen. Krepuska igazgató úr feje tetején ugyanis beszéd közben állandóan hullámszik a bőr, olyanformán, mint ahogy a rosszul bekötött üvegen szokott horpadozni a hólyagpapír. A jó Isten tudja, hogy mitől van ez, az orvosok megnyomkodták, megkérdezték, hogy fáj-e s mikor látták, hogy úgy sem tudnak rajta segíteni, két hosszú latin szót mondtak s ezzel Krepuska úr feje el volt intézve. Azaz hogy nem egészen, mert egy más baj is kezdett jelentkezni. Ez már egyszerűbb volt, de annál reménytelenebb. Krepuska igazgató úr a bal fülére megsüketült. Ha

a jobboldalára feküdt, mindig elkésett reggel az iskolából, mert nem hallotta az ébresztőóra csengését.

Ez a baj még komorabbá és szigorubbá tette, mint amilyen természettől fogva volt. Keveset beszélt, orvosi könyveket olvasott és állandóan a balfülére gondolt. Ezt pedig a legerősebb fantáziájú ember is megunja. De Krepuska igazgató úr nem unta meg a balfülét, ápolta, becézte, orvosokhoz járt vele és bízott benne. Különösen pár hónap óta, amióta Gráfcsik doktor kezébe helyezte a szegény fül sorsát. Vallásos ember volt, kálvinista ugyan, de Gráfcsik doktortól egyenesen csudát várt. Minden reggel, amikor Linácska bement hozzá az irodába, hogy beírja nevét a naplóba, egészen földerülve mondta:

- Meglátja, ez a Gráfcsik kigyógyít. Nagyszerű orvos.

Linácska, mikor először hallotta a doktor nevét, érdeklődve ütötte fel a fejét:

- Gráfcsik. Nagyszerű. Nagyon jól ismerem. Nekem is az a doktorom. Két év előtt ő gyógyított ki a fejfájásból. Most a torkomat kezeli. Nem komoly baj, de azért ő oly érdeklődéssel kezeli, mintha halálos betegség lenne. A legkiválóbb orvos. Magántanár lesz az őszre...

- Ugy? Én azt hittem, már régen az. De mindegy. Az bizonyos, hogy érti a dolgát. Az életemet nyugodtan rá merném bízni. Nagysádnak mi baja van a torkával? - tette hozzá érdeklődve.

Linácska elmondta apróra a rekedtségének összes tüneteit, az orvosságokat, az inhalálást, a borogatásokat, azután megint csak visszatért Gráfcsik doktorra, aki a legelső orvos minden orvosok között.

Nyolc óra már elmúlt, mikor kijött az irodából s bement az osztályába.

Ettől kezdve mindennap együtt magasztalták Gráfcsik doktort. Linácska már félnyolckor ott ült a kis szürke irodában, szembe az igazgató urral s élénken gesztikulálva panaszkodott:

- Borzasztó kérem, hogy a fizika mennyire árt a torkomnak. Egész órán át magyarázom és mégis alig értik a lányok. Egészen tönkre teszi a torkom ez a sok beszéd.

- Én meg csak a fülemmel vagyok megakadva. Javul, javul, hiába, az a Gráfcsik zseniális ember, de azért még mindig baj van vele. Tessék? - És Krepuska igazgató úr a füle mellé ernyőzte a kezét, - mondott valamit Linácska? Hogyan? Hogy Gráfcsik doktorban meg lehet bízni? De mennyire meg lehet, hiszen ha ő benne nem bíznék, már régen nyugdíjba mentem volna.

A két deresfejű embert körülragyogta a tiszta reggeli napsugarak özöne. Áprilisi rügyek fakadoztak az ablak előtt álló vadgesztenyéken s messziről a Svábhegy a kék párakon keresztül mintha mosolygott volna. Az íróasztal zöld posztóján vidáman csillant meg az angyalfejes bronztintatartó.

Öreg embernek tavasszal esik legjobban a panaszkodás és Krepuska igazgató úr szívét valami nagyon régen érzett melegség kezdte bizsergetni, amíg Linácska a rekedtségét emlegette s talán Linácska rizsporos arcát sem egyedül a napsugár tette ragyogóvá, mikor Krepuska úr balfülének tragédiáját hallgatta. Lassankint összemelegedtek egymás baján, jól esett nekik, hogy mindkettőjüknek van valakijök, akinek kipanaszkodhatják magukat. És így történt, hogy egyre nagyobb buzgalommal dicsérték Gráfcsik doktort, aki tudta nélkül ezt a boldogságot szerezte nekik. Még nagyobb hálával gondoltak rá, mint eddig s ki nem fogtak az új dicsérő jelzők kitalálásából. Gráfcsik doktor előtt azonban egyikük sem beszélt a másikáról. Talán mert féltek, hogy zavarba jönnének, sőt Linácska egész biztosan el is pirulna Gráfcsik doktor kutató szemüvege előtt, bár ez tagadhatatlanul nehezebb esnék a rizspor miatt. A panaszkodásokból sajnálkozás fakadt, majd baráti rokonszenv, amely tudvalevőleg nemcsak arra

alkalmas, hogy a szerkesztői üzenetekben intéztessék el a „létezhetik-e barátság férfi és nő között” alcím alatt, hanem arra is, hogy a társalgás kissé merészebb témák felé terelődjen. S így érthető, hogy Linácska nem volt túlságosan meglepetve, mikor Krepuska igazgató úr egy reggel Gráfcsik doktor után egyszerre a házasság élet szelíd örömeinek ecseteléséhez fogott.

Igenis ecseteléséhez, ő maga mondta így:

- Ecsetelni kívánom ön előtt pár szóval kedves Linácska... - Krepuska igazgató úr soha nem beszélt még ilyen szépen. A feje bubján a bőr rakoncátlanul hullámozott, mintha integetett volna: minden szava igazság.

Linácska lesütötte a szemét, nem felelt, de erősen megszorította az igazgató úr kezét, mikor kiment az irodából.

A fizikai alapfogalmakat ezen a délelőttön ijesztő módon cserélgette össze s alig győzte magát kijavítani.

Igy álltak az ügyek, mikor Marinkás a nagy újsággal előállt és Hanákné kíváncsiságát az elviselhetetlenségig fokozta. Hogy azonban Marinkás jóslata még sem teljesedett be, azt már most kénytelenek vagyunk bevallani. Bármennyire szeretjük is a romantikát, a valóság szürke tényeinek kényszerítő ereje elől nem tudunk kitérni.

A dolog a következőképp történt.

Egy reggel Krepuska igazgató úr egy feketeszakállas urral beszélgetett, mikor Linácska benyitott az irodába.

- Nézze csak, ki van itt, - kiáltotta lelkesedve Linácska felé, aki idegenkedve állt meg az ajtó mellett. - Jöjjön hát közelebb, Gráfcsik doktor olyan kedves volt és eljött.

De Linácska csodálkozva meresztgette jégszürke szemeit.

- Bocsánat, - hebegte, - tévedés, ez nem Gráfcsik doktor...

A igazgató úr megrökönyödve tapogatta a feje tetejét, amely szokatlan hevességgel kezdett emelkedni és horpadozni. Azután zavartan nevetett.

Rövid magyarázatás következett, amely után kiderült, hogy Linácska doktorja egy másik Gráfcsik, egyetemi magántanár, szőke és utálja a szakált.

Linácska szemei gögösen, halálos sértődöttséggel villámlottak. A tavaszi villámlások pedig tudvalevőleg nem gyújtanak, inkább hűtenek.

Gráfcsik doktor a zseniális, a kitűnő, a kedves, az összekötő kapocs eltűnt és utána kínos csend állott be.

Krepuska igazgató úr elkeseredetten bámult utána. Érezte, hogy vége mindennek. Egy tragikus kézmozdulattal felelt Linácska szemének haragos villámlására, azután szigorúan szólt:

- Kérem, nagysád, nyolc órát már elcsengették, sziveskedjék befáradni az osztályába.

Egy csendes őszi estén találkoztam Skarpionnal. Valami lelketlen, csüggesztő szomorúság fojtogatott egész nap s arra kényszerített, hogy szökjem az emberek elől. Október vége felé volt s a Tabán keskeny utcáin halomban állott a lehullott falevél. Cél nélkül bandukoltam az alacsony házsorok közt és nagyon szerettem volna tudni, hogy honnan lopják magukat a lelkünkbe azok az oktalan kesergések, amik néha napokra megbénítanak.

Rózsaszínű ködgömbök reszkettek a gázlángok körül s az időnkint elrobogó kocsilámpák sugara éles villanással futott keresztül a sötét, nyirkos kövezeten. Az ablakok fehér csipkefüggönyei mögött árnyékok mozgolódtak s az utca végén, mint egy szűrős tekintetű szem villogott a gesztenyesütő katlanja alatt izzó parázs.

- Otthon most állítják be a kályhát a szobába, - gondoltam és sírni szerettem volna. - Otthon. De hát hol van otthon? Itt minden hónapban más szobában, más bútorok közt ébred föl az ember, más arcok, más hangok köszöntik, amikhez nem köti semmi. Kevés emléküket lehet az udvartalan házak lakóinak.

A szél befújt a gallérom alá s összeborzongatott. A sarkon egy ajtó fölött gyaluforgács himbálódzott a kiszűrődő sárga lámpafényben.

Bementem.

Szegényes kis kocsmá volt. Vörös és kék terítő az asztalokon.

A boros szilkékkal megrakott sarokasztal mögöl egy borotváltképzű, bársonysipkás kis kövér ember tipegett elő s rettentően hadarva elébem tett egy üveg vörösbort. Ha jól emlékszem, a szürettről beszélt, meg valami Pizskacsek nevű úrról, aki ravasz gazember lehet, mert az összes hordókat összevásárolja a Holdvilág-utca környékén és borzasztó magas kamatra kölcsönzi ki a szegény kocsmárosoknak. De nem éppen udvariassen figyelhettem a fecsegésére, mert egyszerre félbehagyta a beszédét s sértődött arccal ment vissza a helyére.

Körülnéztem.

Az alacsony, sárgafalú helyiség egészen üres volt, csak az ajtó melletti asztalnál ült egy feketeruhás ember. Sört ivott s közben kíváncsian pislogott át hozzám. Negyven év körül lehetett s föltűnően finom, szinte előkelő arca volt. Egy darabig csak nézegetett, köhécselt, aztán hirtelen elhatározással fölkapta a poharát és odajött hozzám.

- Skarpion vagyok, mondta kezét nyújtva s leült az asztalomhoz.

Megvallom, végtelenül bosszantott ez a szemtelenség. Szerettem volna rögtön fölkelni és otthagyni. Tehát így szóltam:

- Nagyon örülök. Hogy van?

Skarpion kocogott az asztalon s a poharát a kocsmáros felé nyújtotta. Aztán rám nézett, egy kissé elfintorította az arcát és így szólt:

- Sose bosszankodjék. Nem értem, hogy lehet intelligens ember dühös azért, hogy valaki készakarva megsérti a társadalmi szokásokat. Énnekem okvetlenül szükségem van ma önre, fontos beszélni valóm van valakivel és én megérezttem, hogy ön az az ember, ön boldog embernek látszik...

Azt hittem, csúfolódnia akar és fizettem a kocsmárosnak, ki épp odahozta Skarpion sörét.

- Maradjon kérem, - mondta Skarpion szinte könyörgő hangon és megfogta a kezemet. - Igérem, hogy nem fog unatkozni azokon, amiket mondani akarok. És ne sértődjék meg. Én komolyan beszélek. Nagyon komolyan.

Volt valami lenyűgöző a hangjában, a tekintetében. Maradtam. És Skarpion tovább folytatta:

- Azt mondtam az előbb, hogy ön boldog ember lehet. Most már biztosan tudom, hogy az. Ön szenved valamiért, hogy miért, az mellékes. Ön szomorú, tehát boldog. Nem, ne gondolja, nem a sör ártott meg, - s legyintett a kezével. Az arca komoly volt és nem fejezett ki semmit, sem örömet, sem bánatot.

Egy pillanatra elhallgatott s lecsüggesztette a fejét. A kocsmáros egy csomó száraz venyigét dobott a tűzre és a vékony szőlőindák pattogva gyultak lángra. Az ajtó előtt a szélben furcsán zörgött a forgácsköteg.

Skarpion felkönyökölt az asztalra és egyre különösebb dolgokat mondott. Most már nagyon érdekelt.

- Látta, vannak emberek, akik olyanok, mint ez az októberi este. Szomorúságra van hangolva a lelkük. És akármit tesznek, akármit gondolnak, abban mindig van valami tragikus. Bolondul hangzik, de így van. Én is ezekhez tartoztam. Kellett a szomorúság, mint az alkoholistának a szesz. És boldog voltam. Mindennapra volt új szomorúságom. Letört, félbemaradt embernek éreztem magam, akiből igen nagy valaki lehetett volna. És ez olyan jó volt. Uram, boldog voltam, ha valami tervem nem sikerült, mert az új szomorúságot hozott. Fonnyadt rózsákat tartogattam a szobámban s csak azért csókoltam meg egy asszonynak a kezét, hogy egyszer, valamikor majd emlékezhessen rá. Olyan gyönyörűség volt szomorúnak lenni, mindenben megsejteni egy halk zokogást, minden mögött meglátni egy kicsorduló könnyet.

Cigarettára gyújtott és álmodozva fújta maga elé a füstöt:

- De most már vége van. Vége. És ez lesz az én halálom. Egy idő óta minden megváltozott. Nincs semmi körülöttem, ami ne vigyorogna a szemem közé, ami ne duzzadna az örömtől. Amihez kezdek, abból a legvigabb dolog lesz. Minden sikerül, minden arannyá válik a kezem alatt, amihez nyúlok. Uram, egy éve már, hogy nem tudok szomorú lenni. Mert jól értse meg: a szomorúság ugyan független tőlünk és a körülöttünk végbemenő eseményektől, az lopva, kopogás nélkül nyitja ránk az ajtót, mikor még ott reszket egy elfojtott nevetés a szánk szélén, de mégis, most, hogy minden tervem sikerül, minden vágyam betelik, most nagyon csunyául kellene hazudnom magamnak a szomorúságot. Meg aztán ezt nem is lehet hazudni. Én kifogtam belőle, kiélveztem mind, ami az én számomra volt fönntartva s most üres a lelkem. Fáradt és üres. És ezt most, hogy elmondtam önnek, még tisztábban látom. Most megbizonyosodtam róla.

Eldobta a cigarettáját és olyan kétségbeesett arccal nézett rám, hogy nem tudtam nevetni. Egyszerre megértettem, hogy ennek az embernek ez éppen olyan komisz, brutális tragédia, mint a kötélrancosnak az, ha kitöri a lábát. És eszembe jutott az én szomorúságom, ami idehajtott, ebbe a piszkos kis csapszékbe, az a különös, oktalan bánat, ami esténként jön el hozzám és néha hetekig kíséretet, az a csüggesztő, fáradt érzés, amiről nem tudok számot adni magamnak s ami olykor szinte jobban esik, mint a leggondtalanabb nevetés. És éreztem, hogy egy kissé igaza van Skarpionnak. Aztán egyszerre szinte vidáman, mint aki hosszas keresés után végre ráakad valamire, nyugodt fölénnnyel, biztatólag kezdtem beszélni:

- Nézze, maga azt mondja, hogy nem tud már szomorú lenni, mert már minden szomorúsága elmúlt. Hiszen ez maga végtelen szomorú dolog. Minden, ami elmúlt: szomorú. Látta, az a tény, hogy minden szomorúságunk már csak a múlté, elég ahhoz, hogy egy életre elszomorítson bennünket.

Skarpion arca hihetetlen változáson ment keresztül. A szemei kigyulladtak, az arcát pirosság öntötte el és reszkető hangon, fuldokolva a fölindulástól, dadogta:

- Ó köszönöm önnek, uram, köszönöm, - s hálásan szorongatta a kezemet. - Boldoggá tett. Már megint szomorú vagyok.

És végtelenül bánatos arccal és fizetés nélkül távozott, egy búcsúlegyintést küldve még felém az ajtóból, ami épp úgy vonatkozhatott az én szíves tanácsomra, mint arra az öt korsó sörre, amit nekem kellett helyette kifizetnem.

Rendesen délután kelt föl, öt óra körül. A fejét beledugta a mosdótálba s utána mindig elhatározta, hogy ezentúl rendes életet fog élni.

- Le fogok szokni a nappali alvásról, - mondta határozottan, míg nedves haját szárítgatta a törülközővel.

Szelíd, kék szemeivel hunyorgatva nézett a hónapos szoba piszkos ablakára, melyet elöntött a késő délutáni nap bágyadt aranya. Azután előkereste a hegedűjét s leült az ágy szélére. Keresztbe fektette a húrokon a könnyű rózsafa-vonót és játszani kezdett. Keskeny, színtelen arca szomorúan hajolt a barna hegedűre, mint egy különös, szép, hervadó virág, amit valami régi, poros vázában feledtek.

Orosz nótákat játszott, monoton dalokat, amiket a nagyapja hallhatott valamikor a Donmenti pusztákon, ilyen csüggedt, semmit sem ígérő júliusi alkonyatokon. Néha dalolt is hozzá csendesen, álmodozva, mintha valakihez nagyon messzire beszélne:

A hold, az én halott testvérem,
Este átlép a temető falán...

Szeplős arcú, kócos kis cselédleányok szoktak így dúdolgatni, sötét pesti lépcsőházakat sűrölva, mikor a falujukra gondolnak, ahova talán már sohase kerülnek vissza.

Ezek az apró, igénytelen, csendes kis nótázások a legbúsabb és talán a legőszintébb dolgok az életben.

Sediánszky Vália valami nagyszerű, elmúlt vágyakozást siratott bennük, bizonytalan, a multban megszépült szerelmeket, álomnak maradt küzdelmeket és csatavesztéseket. A Lech-mezőn sírhatott így végig egyszer a kürtszó, töredezve, elfúlva a belső zokogástól.

Szóltanul ingatta a fejét s a hegedű fáradt mozdulattal siklott az ölébe. Bíborpiros fény árasztotta el a szobát s szemben a szürke tűzfal kigyúlt az alkonyat tűzében, mintha bíborszőnyeggel borították volna be.

Sediánszky Vália szemén selymes könyfátyol futott keresztül s elérzékenyülve nézett maga elé, míg az utolsó sugár is kialudt s a falakra körös-körül nehéz árnyékok telepedtek. Akkor fölkel, félrelökte a hegedűt, melynek húrjaiban az alvó zengés, mintha álmából riadt volna föl, még egyszer halkan sóhajtott. Azután csend lett.

Csak a becsapódó ajtó mögül hangzott be tompán Sediánszky Vália lépteinek zaja, amint lebotorkált a lépcsőn.

Az utcán már gyujtogatták a lámpákat, amikor belépett a „Helgolandba”.

A „Helgoland” egy csendes polgári kávéház a Főút felső végén, amelynek barna tölgyfaburkolatú falai csak Szilveszter éjszakáján hallanak zeneszót. Hivatalnokok, nyugdíjas katonatisztek, orvosok és képviselők járnak ide s valami előkelő, egészen halk zsongás vegyül el a freskókkal borított mennyezet alatt úszkáló kékes szivarfüsttel. Csak az ajtótól balra, a sarokban meghúzódó „macskaasztal” körül hallatszik olykor egy-egy erősebb hang, vagy harsány nevetés. Festők, színészek és újságírók szoktak ott tanyázni már évek óta, állandó botránykövét képezve a feketéjüket csendesen kavargató, sakkozó vagy újsághegyekkel körültorlaszolt józan és illedelmes budai polgároknak, akik szigorú tekinteteket vetettek feléjük, valahányszor hangosabbá vált a „macskaasztal” tájéka.

Egy esős októberi estén Sediánszky Vália egyedül ült a sarokasztalnál s a nedves tükörlablakra bámult, amely mögött, mint egy óriási aquáriumban, összeázott, feltűrt galléros emberek szaladtak a szakadó esőben. Túlán a bérkocsi-állomás lámpáinak sárgás fénye hosszú rojtokban csillogott a vizes aszfalton.

- Gyönyörű szép az élet, - gondolta Vália s egy hosszú keserű szivart dugott a szájába. Szüksége volt rá, hogy mindig lelkesedjék valamiért s sokszor a legképtelenebb dolgok szereztek neki gyönyörűséget.

- Szervusz Vália, - kiáltott rá e pillanatban Márius, a fiatal kritikus s megrázva kezét, már le is telepedett mellé.

A pincér hozta a feketét s az esti lapokat.

- Géza, - szólt rá elgondolkozva Vália, - hozzon egy kontusovkát. Izé, várjon, hozzon egy zsemlét is hozzá, vizeszsemlét, tudja?

Márius elnevette magát.

- Hallod, te valóságos életművész vagy, Vália. Kontusovkát vizeszsemlével. Nagyszerű.

Csuromvizesen robogott be ebben a percben a „macskaasztal” egész társasága: Turner a filozófus, Závodi, a komikus, a Szőke oroszlán, a festő és Toldi, aki a „Magyar Sajtó”-nál vezette a vízállás rovatot.

Zajongva helyezkedtek el s Márius jókedvűen ismételte nekik:

- Nézzétek ezt az életművészt. Igazi Lebenskünstler, aki mindennek kihasználja a gyönyörű oldalát. Vizeszsemlét eszik a kontusovkához.

- Ugyan hagyd már abba, - legyintett kissé bosszúsán Vália, de magában tulajdonképpen örült az újonnan kapott jelzőnek. S mikor éjfél körül hazafelé ment a finoman szemező esőben, úgy érezte, hogy megtalálta önmagát, az élete célját és jelentőségét ebben a szóban: életművész.

Két hét múlva már derűs, nyugodt arccal magyarázta Toldinak:

- Istenem, hát igen, az élet csupa szépség. Csak meg kell látni és ki kell élvezni. Mennyi gyönyörűség van abban, ahogy a szivaromra rágyujtok. Más egyszerűen hozzáérteti a lánghoz, szippant egyet-kettőt s kész. Nem élvez semmit. De én... látod, először is jól megnézi az ember a szivart, megropogtatja, megszagolja s elképzei, hogy milyen nagyszerű zamata van a füstjének. Csak ezután jön a gyufa; a fellobbanó láng játéka, színe, formája, mind külön élvezet. És csak ezután következik a tulajdonképpeni rágyújtás. Az ember félig lecsukja a szemét s egy hosszú, mély lélegzetet vesz. A szivar végéből kibujik az első kék füstkígyó, azután a második, harmadik... és mind más, mind. Egyik sem hasonlít a másikhoz. Főlséges dolog ez barátom, csak meg kell látni. Életművésznek kell hozzá lenni.

A szeme ragyogott s két kis piros folt ült ki alatta az arcán.

Az újságíró kicsit gúnyosan, kicsit szánakozva mosolygott. Sediánszky Vália észrevette. Elkomolyodott.

- Jól van, - mondta csendesesen, - hisz én tudom, hogy mulattok rajtam. Nem baj. Azt hiszed, én nem tudom, hogy ez az egész csak illúzió, önámítás? Ostobaság. Én tudatosan vagyok ilyen. Hogy miért? Hát talán mert szükségem van rá s mert szeretlek benneteket jókedvűeknek látni. Mulassatok. Titeket azért én éppen úgy becsaplak, ahogy engem az én illúzióim.

Már nem is figyelt arra, amit Toldi mondott. Valahova nagyon messzire nézett, túl a falakon, a rengeteg kőházakon s mosolygott boldogan, szomorúan. Egyszerre fölugrott. Energikusan mondta:

- Le fogok szokni a kávéházzal, - s fejébe csapva a kalapját, elment.

Napról-napra rosszabbul élt.

Elhanyagolta a hivatalát, nem dolgozott, mert nem tartott semmit sem fontosnak. A szivarfüstöt szerette, a hegedűszót és az alkonyatot, amely megfoghatatlan, hamar elmúló és örökké változó. Órák hosszat elálmódzott otthon az ágyára dőlve s az ablakra bámulva. Leszokott a sétáiról is s csak káprázatos terveinek élt, amikről maga sem tudott semmi biztosat mondani.

- Nagy dolog lesz, nagyon nagy dolog, - ismételte mindenki előtt, akivel összejött. - Most még gyűjtöm az anyagot hozzá, a szépségeket, amik az életben vannak s amiket csak az életművészek vesznek észre.

Közben valósággal nyomorgott. A hivatalát elvesztette, de nem is törődött vele. Álomban élt s a valóság elvesztette előtte az értékét. Az álmait összekeverte a realitásokkal s már a hegedülésről is leszokott. Az már túlságosan pozitív dolognak tűnt fel előtte. Elvesztette minden energiáját.

A „Helgolandban” már egy éve nem látták. A Szőke oroszán egy nap lelkenedezve kiáltotta:

- Hallottátok, mi történt Sediánszkyval? Az a szerencsétlen egészen elzüllött és most...

- Az életművész? - szólt közbe Toldi. De nem nevetett senki.

Amaz folytatta:

- Egy negyedórával ezelőtt elütötte a villamos. Haldoklik.

A „macskaasztal” tagjai megdöbbenve néztek egymásra. Egyikük sem tudott szólni.

Márius, a kritikus törte meg először a csendet.

- Szegény, - mondta keserű humorral, - már annyi mindenről leszokott. Csak az élet volt még hátra. Most arról is...

Nem fejezte be.

A kert végén a hajnalke szívalakú levelei még tele vannak harmattal, mikor Tóni bácsi pipájának a füstje fölbodorodik a pincegádor mellett. A csordás kürtje végigbúg az utcán s könnyű reggeli szél szánt keresztül a haragoszöld vadgesztenyék koronáján.

A meleg júliusi ég kékjét alig szegi meg itt-ott egy fodros, fehér felhő.

Tóni bácsi lassan végigsétál az uton, a magas georginák mellett, a kóválygó pipafüstöt tréfásan utánaereszti egy dongó méhecskének, azután megáll és hosszan elgondolkozva néz bele a nyári ég végtelenjébe. A nyaka már szinte belefájdul, de azért csak néz fölfelé, mozdulatlanul, komolyan, mint aki valami nagyon fontos dolgot művel.

A nyaka - sovány, nagycsutkájú tanítónyak, - ilyenkor még hosszabbnak és soványabbnak látszik, amint magasra ágaskodva nyújtózik elő az alacsony, bő gallérból. Huszonöt esztendő szürke, egyforma napjainak minden szomorú igénytelensége benne van ebben a furcsa mozdulatban: küzködés, elhagyatottság, keserű megnyugvás, apró ijedezés és bánatos rezignáció, minden. Szürkülő, ritka bajusza szeliden fogja körül a hosszúszerű, fehér porcellánpipa szopókáját és vizes, színtelen szeme most derűs a benne tükröződő kékségtől. Hosszú, szikár testén redőkbe omlik a bő, szürke ruha és barna posztócipői, mintha gyökeret vertek volna a búzával teleszórt kis udvar porában, meg sem moccannak. Ezek nyilván a legboldogabb pillanatok Tóni bácsi csendes, öregedő életében, amikor még a köszvényéről is megfeledkezik. Pedig ez a köszvény nagyon fontos dolog és én gyerekfejjel sokszor eltűnődtem rajta: mit is csinálna enélkül Tóni bácsi? Mi adna témát a Keller Hanzival való beszélgetésekhez, mivel telnék az idő, ha Tóni bácsinak nem kellene mindennap másfél óráig tanulmányoznia az újságja csúz- és reumagyógyításokról szóló hirdetéseit, amiknek képein egy nevető ember térdéhez feszítve töri szét a mankóját? Kincset ér egy ilyen kitartó, jól ápolt köszvény, tartalmat ad az öreg ember életének.

Tóni bácsi most hirtelen összerezzen és a kert felé fordul. A homlokán meggyűlnek a redők s még a pipa is megreszket a szájában az izgalomtól.

Az alacsony léckerítés mögül káricsálás hallatszik. Vanyekné tyúkjai járnak a kertben.

Tóni bácsi arca kipirul a méregtől.

Furcsa, sántikáló sietséggel igyekszik az ajtó felé s a hosszú pipaszárral hadonázva kezd bele a szokásos méltatlankodásba:

- Már megint kikaparták a garád alját a rusnya férgei... ó, hogy csavarom ki mindjárt a nyakukat.

És lihegve, panaszosan kiált vissza a ház felé, elnyújtva a szót:

- Gizus, Gizuuus, gyere csak. Nézd, hogy már megint itt van ez a sárga búbos, jaj Istenem, Istenem...

Nagyokat botolva hajszojja az öles dudva közt a megrebbent tyúkokat, mikor Gizus kijön az udvarra. Magas, szóke leány, a haja olyan dús, tömött, hogy minden pillanatban leomlani készül a fejéről. Aranyos fonatai szikráznak a nyári napfényben. Fehér kötényét két kézre kapva szalad az apja után s élesen cseng a hangja a reggeli friss levegőben:

- Hes te, hess...

Mikor visszajönnek a kertből, Gizus korholva mondja az öregnek:

- Ugyan mit mérgelődik mindig a papa? Hiszen nincs is mit kikaparni azoknak a tyúkoknak. Csupa paréj az egész kert, - és bemegy megint a házba, hogy tovább olvassa a *Pesti néma koldús* legújabb füzetét, amit tegnap este kapott kölcsön Keller Miltől.

Ez minden reggel így van.

Tóni bácsi maga a megtestesült nyugalom, egész nap alig szól három szót, de a Vanyekné tyúkjai rettenetesen dühbe hozzák. Pedig a kertben csakugyan nincs semmi, amiben kárt tehetnének. De erre az izgalomra is nyilván épp úgy szükség van, mint a köszvényre.

Most újra kezdődik a sétálás.

Tóni bácsi még dohog egy kicsit, azután lassankint megnyugszik. Az arca kiderül s mikor a rongyosszélű szakajtóból friss bűzát szór a galambjainak, már megint nyugalmas, szelíd füstkarikák kerekednek útnak a bajúsa mellől.

Nyolc óra felé azután átmegy az iskolába.

A barna posztócipők elmerülnek a Kereszt-tér puha, fehérén csillogó dolomitporában. A sarkon, az iskola nyitott ablakán kihallatszik a gyerekek éneklő hangja, amint Csollák, a *vigyázó* felügyelete mellett, néha elcsendesedve, azután újra nekilendülve, mint amikor új hullám kerül a másik felé, szakadatlanul zengik az egyszeregyet...

- Hécceröt az harmincöt... nyolccoröt az negyven...

Tóni bácsi mosolyogva bólint még egyet Leviczky albíró úr felé, aki a kapu előtt állva tollkéssel faragja szép rózsaszín körmeit, azután bemegy az iskolába.

A sárga nádpálcával rábök az egyik falitáblára, amelyről már huszonöt esztendő gyerekhada tanult meg olvasni a Rácvárosban és nagy nyomatékkal kezdi mondani:

- I-tal, é-tel, pit-var, pé-ter...

Az egész osztály kórusban zengi utána. Azután számolás következik, katekizmus, meg írás. A tollak élesen sercennek, egy-egy *grifli* hangosan fölcsikordul az összekarmolt palatáblán, amire egyszerre belehasít a fájás Tóni bácsi lábába.

Egy-kettőre dél van.

Tóni bácsi hazamegy, de előbb még kiadja a rendeletet:

- Holnap a földgömről fogunk tanulni, gyerekek. Hozzon mindenki egy szép nagy almát. Akinek almája nincs, az hozhat vaját is...

Az ebédnél nem szól egy szót sem. Amíg a felesége élt, addig sem nagyon törte magát a szóért, mostanában pedig éppenséggel nagyon megcsendesedett. Délután újra előkerül a pipa meg az újság, amelyben sorsjegyet is hirdetnek. Ilyenkor elálmodozik Tóni bácsi;

- Ha megvenném ezt a számot... kihúznák... lenne hatszázezer... nem, csak háromszázezer... de forint. Először is Vanyekné házát venném meg a tyúkjaival együtt. Azután megvenném a Szalisznyó-szőlőt. Jó kis fekete föld, negyven hold. A németvölgyi laposba kövidinkát tennék, annak jó az olyan meszes hely... és így tovább.

Néha Gizust is bele vonja a tervezgetésekbe, de ebből majdnem mindig veszedelem támad. Gizus a Lugmayer villát akarja mindenáron, pedig az ócska téglából épült s az ablakai is csak úgy lógnak.

- Nem, - mondja Tóni bácsi határozottan, - abból semmi sem lesz. Tán lopom én a pénzt, hogy hetven pengőt dobjak ki csak az ablakjavításra? Mi?

Tűzbe jön; a porcellánpipa széles gomolyagokban ontja a füstöt a fehérfüggönyös kis szobában, a flóderes, tarka szövetű butorok között s míg Tóni bácsi tovább szövi az álmokat a meg nem vett sorsjegy nyomán, Gizus duzzogva megy ki a konyhába.

Nemsokára fölkerelkedik Tóni bácsi, a pipa mellé kézbe veszi a vastag kampós botot és elindul bicegve a görbe utcákon a Svábhegy felé, a fogaskerekű állomására. Jó két óra járás az út, a forró napfény szinte olvadtan csillog a budai vár tornyain s útközben alig akad egy-egy akác, arról is lesült már a levél. Meleg van. Tóni bácsi izzad és rettenetesen fujtat. De ez nem baj.

- Egy ilyen izzadás fölér egy fürdéssel, - mondogatja és kitartóan kocog tovább. Olykor egy kis kezdődő asztma is jelentkezik, ami megállítja néha-néha, de hát ez már az idővel jár, öregség: betegség.

A kanyarodó hűvös hársai mögött már látszik a pirostéglás állomásépület. Ott, a vadszőlővel körülfattatott ablakú hűs szobában már várja Tóni bácsit a főnök, aki iskolatársa volt valamikor és a két gyakornok. Tóni bácsinak fölragyog az arca, ha erre gondol és még jobban sántikál a nagy igyekezettől. Mert a tarok-parti mindent megér. Azért érdemes mindennap pár kilométert gyalogolni.

Napról-napra ugyanazok a fölkiáltások, ugyanazok a viccek esnek meg a kis állomás szobájában, ahova behallatszik a hegyre kapaszkodó vasút nyikorgása.

Nyolcórai harangszó után Tóni bácsi megszámlálja a pénzét, nyugodtan, minden izgalom nélkül. Tiszta nyereség: huszonhét krajcár s ez majdnem annyit ér, mint az a sorsjegy, amelyet biztosan kihúznának, ha Tóni bácsi egyszer belevágna a dologba.

Szép nyári szürkület fátyoloz be mindent, mikor Tóni bácsi fölül az omnibuszra. Fönn ül a kocsí tetején s a pipája vörös parazsa világít, gyengén, mint a fénybogár. A fák feketék s a Városmajor szélső házainak ablakában már kigyulladt a lámpafény. És Tóni bácsi derűsen, meglegegetten szemléli a kocsí két oldala mellett lassan tűnedező tájat. Talán fiatalságára gondol, a régi, édes, szép napokra, egy huszonöt év előtti nyári estére, amikor ugyanúgy készült párás szürkességbe veszni a vidék, mint most. Egy csillogószemű, keményjárású fiatalemberre gondol, akinek mindig megdobbant a szíve, mikor a Kör-utcában egy leeresztett zsalugáter mögött a főtanító lányának rózsaszín ruháját látta meglibbenni. Egy fiatalemberre, aki úgy nézett bele a világba, mint egy csodálatos kincsesbányába, amelyből mindent kifejthet két izmos, ifjú karjával, aranyat, hírt, szerelmet, boldogságot. Talán egy bolondos, régi, szerelmes nóta is ott motoszkál a szája szélén, az ősz bajusz-szálak között, ügyetlenül, félíg elfelegetten kíváncsítva magát:

Wenn die Rosen wieder blühen...

Mindez nem lehetetlen, de egy egészen bizonyos. Az, hogy ennek az elmúlt huszonöt esztendőnek ő minden napját *külön* látja, érzi és álmodja vissza, hogy két egyforma napra nem emlékszik, hogy minden napnak más színe van, ahogy emlékébe idézi.

És ez jól van így. Mert csak így lehet végigélni elevenen huszonöt esztendőt távol mindentől, amit az emberek odaát Pesten olyan büszkén és komolyan neveznek életnek.

Tóni bácsi nyert huszonhét krajcárt és ma este háromszázadszor fogja elmondani Gizusnak azt a régi viccet a diákról és a mézescipőről, amelyik mindig azzal történt meg, akitől halljuk. És Tóni bácsi nevetni fog hozzá, derűsen, fölényesen és boldogan.

És ki meri azt mondani, hogy nincs igaza?

Az 1759. év őszén egy itáliai fiatalember jött Budára, hogy köszvényét gyógyíttassa a török fürdőkben. A fiatalember előzőleg különböző vakmerő csínyek miatt tizenöt hónapig a velencei ólomkamrák lakója volt, ahonnan egy felszakított ablakon keresztül búcsú nélkül távozott. Egy ideig Fiumében csatangolt, de kalandok után sóvárgó természete és bokájában, a vasperecek helyén egyre erősebb mértékben jelentkező szaggatás arra kényszerítette, hogy gyorskocsit bérelve, mielőbb Buda felé vegye útját, ahova egy bús októberi estén szerencsésen meg is érkezett.

Jacopo, - ez volt az ifjú neve, - a Hadnagy-utcában szállott meg, bizonyos Kosztjics Péter nevű szerb kocsmáros házában, amely a legelőkelőbbek egyike volt akkoriban az egész Tabánban. Nagy, zöld utazóládáját a kocsmáros két szolgálja nagyokat fújva cipelte utána az emeleti vendégszobába, a kanyargós keskeny lépcsőkön, míg a postakocsi dübörögve indult tovább a szálló estébe s a fiatal itáliai málázó arccal bámult a kis, fehérre meszelt, alacsony szoba ablakából a távolodó porfelleg után.

Nyolc óra felé a sötét szobába, - ahol a gondolataiba mélyedt vendég elfelejtette meggyújtani a vékony faggyúgyertyát, - benyitott Sava, a kocsmáros leánya és elfogódott hangon vacsorázni hívta Jacopót, akinek elegáns ruhája, tollas kalapja, aranyozott spádéja és csinos, olajbarna arca nagy hatást tett reá megérkezésekor. Az ifjú zavartan mormogott pár udvarias szót, aztán világot gyújtott. A gyertya fellobbanó fényében meglepetve nézte a leányt, akinek szépsége valósággal megbűvölte. Kosztjics Sava csakugyan ragyogó jelenség volt, kékesfekete, dús fürtjeivel, csodásan tiszta, fehér, ovális arcával s parázsló, nagy, sötét szemeivel, amelyeknek mélyén valami bánatos, szláv málázás borongott. Gyönyörű, karcsú természetének szépségét a tarka, rácos viselet sem rontotta s nyakára úgy símultak az apró, hamis aranypénzek, mint egy királynői nyakra a büszke gyöngyfűzér.

Jacopo mélyen bókolva hajolt meg előtte, mint egykor Moreau Lujza előtt s a piruló leány keze után nyulva, hercegi udvarok levegőjében ellesett kecsességgel csókolta meg a leány ujjai hegyét. Sava összerezsent a nem várt üdvözlésre s gúnyolódásnak véve az idegen bókját, szégyenkezve, megbántottan, de nevetve futott ki a szobából s Jacopo csak a földszinti ebédlőben látta viszont újra, mikor a vacsoránál bort szolgált fel a vendégeknek, az utazó kereskedőknek s öreg, köszvényes polgároknak, akik mindennap masszázskúrát vettek a gőzfürdőben. Mikor Jacopo poharát feléje tartotta, duzzogva fordította félre arcát, de kevés vártatva már mosolyogva nézett a csinos és előkelő ifjúra, aki pajkosan hunyorított feléje. Ebben a pillanatban azonban egy villogó, tüzes szempár is elfogta a fiatalember tekintetét a szoba sötét sarkából, ahol Sava vőlegénye, egy óriási természetű, csontos arcú szerb legény ült s most komoran ráncolta össze sötét szemöldökét. Jacopo ezt nem vette észre, de amilyen könnyelmű és meggondolatlan volt egész életében, akkor sem törődött volna vele, ha véletlenül odapillant.

Vacsora után nyakába kanyarította kurta, százgallérú köpenyét s kalapját szemére húzva, megindult fölfelé a Hadnagy-utca gödrös kövein, olykor pár pillanatig pihentetve sajgó lábát. Az első utcakeresztezésnél átvágott jobbra s a Naphegy felé vette útját, amelynek lejtőjén egy magányos, barokstílusban épült villa fala fehérlett a homályban, az olasz grófnő háza, akinek nevét senkisé sem tudta Budán. Jacopo arcára újra kiült az a málázó vonás, amely előbb is, mikor a távozó postakocsi után nézett, ott borongott ajkai körül s egy régi, kedves női arc bukkant fel emlékezetében, amellyel Velence utcáin találkozott először s amely - azt hitte - örökre nyom nélkül törlődött ki lelkéből. Sohasem gondolt rá, hogy még egyszer találkozik vele s most mégis úgy érezte, hogy ennek az arcnak látása volt hosszú utazásának célja.

A villa ajtaja előtt megrántotta a csengőt s nemsokára kinyílt a kis vasrostélyos ajtó. Jacopo sietve, türelmetlenül lépte át a küszöböt.

Pár perc múlva ott állt szemben a grófnővel, egy nehéz, tölgyfaburkolatú teremben.

A színesüvegű, ólomkarikás ablakok kitárva pihentek. Az ég mély kékjére, messze, a horizont felé vörhenyes páratömegek tolakodtak, amelyekben lassan úszott fölfelé a telihold, mint egy óriási tüzes rézgömb. A lankás alján hosszú árnyékok hasaltak végig s egyre összébb zsugorodtak az égerfák tövében. A tücskök még szóltak, lassú, el-elakadó koncertben, de az erősödő holdfényben látszott, hogy már mindenhez hozzáért az október rozsdás keze. A mezőn túl a krisztinavárosi templom karcsú tornya feketedett.

A teremben csak az ablakfülkék előtt szállongott ezüstös homály, amely észrevétlenül olvadt össze a boltozatról lógó bronzcsillár gyertyáinak halvány pirosságával.

Jacopo a baloldali ablakfülkében egy egyeneshátu, faragott szék támlájához támaszkodott; az arca fáradt volt s elárulta, hogy már nem olyan fiatal, amilyennek általában hitték. Vele szemben, az ablakpárkányra könyökölve ült a grófnő, ölében egy hervadó sárga rózsával.

Jacopo hosszan nézte finom, nemes arcélét, aztán csendesen kezdett beszélni:

- Ha mindenáron akarja, megmondhatom. Én tudom, hogy várt rám, itt, ennél az ablaknál. Tudtam, hogy sokszor nézi innen a dombot, amely mögül most fölkelt a hold. Rám várt. Tudtam. És azért jöttem el. Ó, hányan vártak már így nyitott ablaknál, elnézve csendesen a szürkülő estébe. Vártak valakit, aki nem jött el, de akit mégis várni kell. Én is vártam így egyszer...

Az asszony elmosolyodott és szinte suttogva kérdezte:

- És eljött?

Jacopo halkán fölsóhajtott:

- Akit *így* várnak, az nem jön el sohasem.

- De maga, - kezdte újból a grófnő, - maga mégis eljött hozzám.

Jacopo egy percre elgondolkozott, aztán kissé gúnyosan mondta:

- Eljöttem, mert azt akartam, hogy maga legyen az első, asszonyom, aki nem csalódott akkor, amikor a lehetetlenben bizakodott. Azt akartam, hogy legyen valaki, egyetlenegy valaki a világon, akihez eljött az, akit hiába szoktak várni. Emlékszik még ó cara mia a lagunák fölött szálló dalra...

Egy barcarolát kezdett fütyülni, de aztán mindjárt abbahagyta. Komolyan beszélt tovább:

- Én is ültem így, estéről-estére és vártam, szorongva és gyötrődve vártam valakit, akinek el kellett volna jönnie, ha másért nem: szánalomból - és aki nem jött el. Nem jött el soha, mert hiszen mondtam, akit *így* várnak, az sohasem szokott eljönni.

A grófnő hirtelen megmozdult és riadtan nézett Jacopóra. A rózsza lassan lecsúszott ruhája selymén és zizzelve hullott a földre. Tágranyílt, szinte ijedt tekintettel kérdezte:

- Hát csak ezért jött el? Csak ezért?

Jacopo lehajtotta a fejét:

- Ezért.

Hosszú, nyomasztó csend ülte meg a termet. Jacopo egyszerre lehajolt s felemelte a leejtett rózsát. Sokáig nézte, aztán visszatette az asszony ölébe. Az arcán hirtelen alig észrevehető mosoly futott át s a hangjában egy csepp pajkosság remegett:

- Te is szereted a virágot, Bianca? Szereted, ha mindig van a közeledben valami, ami szintén él és ami hamarabb hervad el nálad?

Az asszony szemét elfutotta a könny és úgy érezte, az első szónál sírva fakad. De aztán összeszedte magát:

- Köszönöm barátom, köszönöm, hogy eljött, ha akármiért jött is... és mégis... ha nem kérdeztem volna... ha nem mondta volna meg soha...

Jacopo vállat vont:

- Maga akarta és most sír. Mind, mind ilyenek. Egyformák.

Aztán nagyon melegen és szomorúan folytatta:

- Nézze asszonyom, ősz van. És ezután már mindig ősz lesz. Ősszel pedig nem lehet hazudni. A virágba borult fák hazudhatnak, de ősszel megszámolják és megméri a gyümölcsöt. Én már tudtam, hogy akárhova mennék is, egészen mindegy. De ide... ide még hozhatok egy késői sugarat, egy meleg szót, egy mosolygást. Nem jól gondoltam: nem kellett volna eljönnöm. A lehetetlent nem jó megkísérteni. Bocsásson meg, hogy szomorúságot okoztam önnek, grófnő.

Az asszony csendesen, bánatosan ingatta a fejét:

- Nem kellett volna, nem. Most már nem fogom többé várni, nem fogom lesni a holdat, mikor a fák ágai közt bujkál, nem, nem fogok várni már senkit. És ez olyan kegyetlen dolog.

Jacopo lecsüggesztett fejjel állt előtte. A grófnő egy régi szerelem visszfényével az arcán nézte, aztán szelíden, vigasztaló hangon mondta:

- Magának nem kell ezen bánkódnia. Maga szép, nagyszerű örömeket élt át, magát sokan, talán nagyon is sokan szerették. Jacopo, üljön ide mellém és beszéljen magáról valamit. Meséljen, hiszen tudja, az asszonyoknak mese kell, hogy megvigasztalódjanak.

Jacopo leült, szembe a grófnővel. A hold az arcába szórta halvány fényét és ritkuló, sötét haján ezüstösen csillogott.

- Lássá, mégse jöttem hiába. Még tudok egy mesét, az utolsót, a legszomorúbbat. Cserébe érte azt a hervadó rózsát kérem majd, amelyikre, ott a kezében, egy könnycsepp hullott az előbb. Hallgassa hát meg és ne gondolja, hogy mást is akartam vele mondani, mint csak egy rövid, igénytelen mesét az illúziók haszontalanságáról...

És lassan, akadozva kezdte el a mesét.

- Volt egyszer egy fiatal király, aki úgy érezte, hogy a világ minden mosolygása az övé lesz egyszer és ez a király - mindig szomorú volt. Egy nap, mikor az erdőn vadászott, egy apró selyemcipőt talált. Fölvette és hazavitte. Elhatározta, hogy azt a leányt fogja feleségül venni, akinek a lábára ráillik a kis selyemcipő. El is indult, hogy megkeresse azt a leányt. Sokan kerültek eléje, de egyikük sem merte még csak fölpróbálni sem a kis cipőt és a király tovább ment, tovább keresett. Akadt aztán olyan is, aki fölhúzta a selyemcipőt, de az olyan kicsi volt, hogy egyet sem tudott lépni benne. Mások levágtak a lábukból, de a király észrevette a hamisságot és keresett tovább, kutatta az igazit, a Hamupipőkéét. Kereste egy évig, két évig, tíz évig és nem találta meg. A homloka épp olyan fiatal és síma maradt, mint amikor elindult, csak a szívében nőtt minden esztendőben egy csúf redő. De este, mikor onnan a domb mögül

előjött a hold, még mindig hitte, hogy megtalálja és másnap tovább kereste. És kereste húsz évig... És akkor... akkor már tudta, hogy sohasem fogja megtalálni Hamupipőkéét és a kis cipőt, a drága, egyetlen kis selyemcipőt, - ne nevéssen asszonyom, a tragédiák néha bohócsipkában csörögnek, - sámfára verette. Igen, sámfára verette és azután a cipő, az aranyos kis selyemcipő már fölment egy leánynak a lábára, sőt már egy második, egy harmadik leánynak a lábára is. Egyre több és több leány lábára illett a kis cipő és most... most már fölmegegy mindenkinek a lábára...

Jacopo elhallgatott.

Csendesen, szomorúan mosolyogva nézett a grófnőre, aki nem mert fölpillantani. A hold már fönn járt az égerfák csúcsa fölött s a tücskök elhallgattak. Messze, valahol a Rácvárosban, kongó óraütés hallatszott s mindjárt utána a toronyőr panaszos kürtszava. Az asszony hirtelen fölkel s odaadta a rózsát Jacoponak, aki mélyen meghajolt, - mint egy órával előbb Kosztjics Sava előtt, - és megcsókolta a kezét. Aztán kiegyenesedett s nyugodt hangon mondta:

- És most - Isten Önnel, asszonyom. Örülök, hogy a mesém tetszett, bár én magam már nem sajnálom úgy azt a szegény, bolondos királyt, csak nagynéha, este, mikor a hold fölkel, ott a domb mögött. Isten Önnel. És ha egyszer eszébe jutna lázadozni a sorsa ellen, jusson eszébe az is, hogy akinek minden vágya betellett, semmivel sem gazdagabb annál, aki mindig hiába vágyakozott. Mert higye el, csak az éri el azt, amit akar, aki... aki sámfára vereti a kis selyemcipőt...

Még egyszer meghajolt s mikor a csillár felé fordult, látszott, hogy a hold ezüstje ott maradt a hajában. A lépése lassú volt, öreges, mint a köszvényeseké szokott lenni s a feje a vállai közé roskadt. Átment a termen s az ajtó becsapódott utána. Az asszony az ablakpárkányon keresztbe tette a karját és ráhajtotta a fejét. Egész testében reszketett és nem lehetett tudni, - ő ezt sohasem lehet egészen biztosan tudni, - hogy sírt-e vagy nevetett?

Két hét múlva Jacopo gonosz és álnok beszédekkel annyira elszédítette Kosztjics Savát, hogy a szép szerb leány hajlandó volt megszökni vele. Jacopo gyorskocsit bérelt, de mikor a Gellérthegy alá értek, Sava vőlegénye, barátaival megtámadta a szökevényeket s Jacopot rövid, retekhamozó késeikkel úgy összeszurkálták, hogy másnap vérébe fagyva talált rá egy pesti huszárcapitány.

Fölgyógyulása után Jacopo sietve elhagyta Budát és később, memoárjaiban meg sem emlékezett a szép Kosztjics Saváról, sem a kis cipőről mondott meséről.

Mikor beléptünk a szobába, az egész család együtt volt, az anya, a három fiú és Petruska, az egyetlen leány. Csak Ivano úr hiányzott, a család feje.

A pezsgőszínre tapétázott szoba, - nagy, tágas helyiség, amilyeneket ma már csak régi házakban találunk, - három ablakával a Szent György-térre nézett, ahol akkor még ott dísztelenkedett a gyűlölt osztrák tábornok szobra. Petruska a középső ablaknál ült s karjait összefonva bámult le a térre, alig mozdítva olykor álmos szempilláit s fejét az óriási karosszék magas hátához támasztva. Így, ülve, a nehéz vörös függönyöktől félhomályos szoba tompított világításában egészen elfogadható jelenség volt, csak mikor fölállott s kacsázó lépésekkel, mosolyogva elénk jött, döbrentett meg szörnyű arányaival. Rettenetesen kövér volt. Nem tudom miért, nekem azok a szürke, hatalmas bútorszállító kocsik jutottak eszembe, amelyek májusban és novemberben méltóságteljesen döcögnek a pesti utcákon s amelyeknek párnázott belseje három szoba bútort rejteget. Barátom, akivel együtt jöttünk Ivanóékhoz s aki már régen járatos volt a családhoz, látva megdöbbenésemet, könyökével az oldalamba bökött s komoly arccal előre tuszkolva mindenkinek bemutatott.

A mama, aki a diványon ült s teljesen a leánya volt, csak régebbi és még monumentálisabb kiadásban, barátságosan fogadta üdvözlésemet s miután egy sikertelen mozdulatot tett a fölemelkedésre, újra visszacúgolt a nagy tarkavirágos díszpárnák közé, egészen elfoglalva a hatalmas diványt, amely fölött önkénytelenül a dantei fölírást kerestem: lasciate ogni speranza, - ide más le nem ül. A három fiú is mosolyogva állott fel s puha, zsírosan kövér kezüket szívélyesen nyújtották felém, azután megint belesüppedtek a széles fauteuilökbe s vastag szivarjaik füstjét derűs nyugalommal fújták a plafon felé. Imponáló oszloplábuk, kerek dinnyefejük, amelyen pattanásig feszült a bőr s a legkisebb nevetésre is görcsösen rengő pocakjuk, súlyos, lomha mozdulataik és lassú, meggondolt beszédjük valami ellenállhatatlan komikummal hatott, amint így együtt, egymást hangsúlyozva, erősítve és fokozva betöltötték az egész szobát, amelynek mintha bútorai is elhíztak volna. Minden nagy, puffadt és kényelmes volt ebben a szobában; az öblös karosszékek, mint hívogató, ölelő karok fogták át a bennük ülőket s az óriási ebédlőasztal és a fal mellett álló testes pohárszék szinte emberfölötti arányaival a rengeteg elfogyasztott ételre emlékeztetett, mint kolosszális emlékmű. A falakra akasztott csendéleteken kövér fácánok, gyönyörű rákok és őszibarackok mosolyogtak s a szoba egyetlen zsánerképe falusi disznópörkölést ábrázolt.

Petruska újra visszaült helyére, az ablak mellé s kövér karjait keresztbefonva mozdulatlanul nézett ránk. Tizennyolc éves lehetett s legalább száz kiló. A három fiú duzzadt, húsos ujjai malmozva forogtak, míg a kövérségtől szuszogva szedték a lélegzetet. Rettenetes volt.

Lassan, akadozva indult meg a beszélgetés, amelynek során megtudtam, hogy Petruska menyasszony, bizonyos Gornikow Vaszilij nevű görög keleti pap menyasszonya, amely közeledés az orosz géniuszhoz egy régi nosztalgia teljesedése, amennyiben Ivano úr és családja kisorosz eredetűek. Ennek az eredetnek emlékét őrzi a heti étlapban többször előforduló káposztaleves és bobajka, ez a két ősi orosz eledel, valamint az augusztusi estéken is vígan duruzsoló szamovár, amelynek gömbölyű, vörösréz hasa holmi kisebb fürdőkáddal vetekedett. Mindezt Petruskától tudtam meg, akinek apró, kis malacszelei csodálatos tűzben ragyogtak fel, mikor evésről volt szó. Erre a témára különben az állandóan szundikáló mama is fölütötte hármastokával alátámasztott fejét s a kövér fiatal urakon is bizonyos izgalom és érdeklődés volt észlelhető.

- Végre is, - mondta az egyik, arcát még gömbölyűbbre fújva, hogy szemei szinte eltűntek a puha hűspárnák között, - amit megeszik az ember, az igazán az övé. Mi más van még a világon?

- Bizony, - helyeselt Petruska, - nincs is annál szebb, mint mikor az ember kirándul a Hűvös-völgybe és előszedi a magával vitt sült kappant, szalámit, vajaskenyeret.

- Meg egy üveg csopakit, - egészítette ki sietve a mama a menüt, - azt nem szabad elfelejteni, Petruska.

- Bizonyára, - mondtam kissé félénken, - így érdemes kirándulni. De a természet e nélkül is gyönyörű. Azután meg a levegőn a séta, labdázás...

- Mi bizony nem nagyon törjük magunkat a labdáért, - vágott közbe Petruska, - persze, majd egész délután szaladgálni, ugrálni... eh, az ember alig várja, hogy kiérjen az erdőbe, úgy összetöri a villamos. Legjobban esik végigheveredni a puha fűvön. A levegő így is meghozza az étvágyat.

A három fiú komolyan, helyeslőleg bólogatott hozzá:

- Úgy, úgy. A levegő meghozza az étvágyat. És ez a fontos.

- Igaz, vigyázni kell, - folytatta Petruska, - hogy az ember el ne hízzék. Mirőlunk sokan azt mondják, hogy kövérek vagyunk. Pedig hát ítéljen maga, - fordult hozzám, - túlkövér vagyok én? Az ember legyen jó húsban, az a legszebb. Mit, hát az szép, mikor valaki olyan, mint az ujjam? - és fölmutatta gömbölyű, duzzadt rózsás ujjacskáját, amit azt hiszem sohasem tudott behajlítani a kövérségtől.

Mosolyogva adtam neki igazat:

- Persze, persze, nincs szájalmasabb látvány, mintha valaki olyan, mint a kisasszony ujjja... persze, már hogy olyan sovány...

Az ajtó mindkét szárnya nagy robajjal tárult föl e pillanatban s a küszöbön megjelent Ivano úr.

Megkövülten, a csodálkozástól szinte szoborrá dermedve bámultam rá. Ez a kövérség határozottan túlázsáamba ment. Szemem, amely a délután folyamán hozzászokott a rendkívüli arányokhoz, tágranyilt, hogy a maga teljes egészében foghassa át a döbbenetes jelenséget. Az eleven húsnak, a szalonnának ez a szörnyű tömege, a kövérségnek ez az ijesztő monumentalitása úgy csattant ki a jelenlevő hajak tömegéből, mint a hanglétrából a diadalmas, a befejező magas cé. Ivano úr orcái ragyogtak a gyönyörtől s még rövid, húsos ujjai is mosolyogni látszottak, melyeket a vastag aranygyűrűk úgy szorítottak át, mint a szétrepedni készülő hordókat az abroncsok. Ilyen kövér embert - ingyen - még nem láttam.

Ivano úr kezeiben egy-egy kövér, megtisztított poulardt szorongatott s az aranysárga bőrű állatokat büszkén magasra emelve állt az ajtóban.

A hangja úgy csengett, mint egy győzelmes hadvezéré:

- Mit szóltok hozzá, Kinder? Ennél gyönyörűbb kappanokat nem láttam a tavalyi búcsú óta. Ma este pompás vacsoránk lesz. Legalább öt kiló a kettő, legalább... és rázogatni kezdte a szerencsétlen állatokat.

A kappanok kézről-kézre jártak. A fiúk, a mama, Petruska mind külön megemelgették, a súlyukat találgatva. A szemük csillogott s kövér arcuk még pirosabb lett. Olyan izgalom fogott el mindenkit, mintha Ivano úr főnyereményt csinált volna.

Ezt az alkalmat használta fel a derék családfő arra, hogy a háta mögül előrehúzzon egy rettenetesen vékony, száraz, nagy csontú, tüskés, feketehajú és villogó szemű fiatalembert, aki eddig észrevétlenül vonult meg a tekintélyes hústömeg árnyékában.

- Leendő vőm, Gornikow Vaszilij, - harsogta felém, - kisorosz származás. Pompás fiú, az apját a szemem láttára ütötte meg a guta Jekaterinoszlávban. Szép halál, - tette hozzá megilletődve.

Azután odalépett mellém és a fülembe súgta:

- Aranyember, hehe, csak egy kicsit sovány szegényke, most még nem pászol egészen a családba. De majd összeszedi magát. Ott a fölvidéken csak krumplival élnek szegények, hanem hála Istennek, itt van mit aprítani a tejbe.

Gornikow Vaszilij, akinek arcát a szeme alatt előreugró járomcsontok még soványabbá, szinte éhes kifejezésűvé tették, Petruskával beszélgetett, aki látható lenézéssel kezelte a szegény pópát. Általában az egész család bizonyos sajnálkozással tekintett rá, úgy beszéltek vele, mint egy súlyos beteggel, részvételtjes, vigasztaló hangon, ami Gornikow Vaszilijt kissé bosszantotta.

A vacsoránál azután előre nem sejtett módon ki is tört a fölháborodás a sovány vőlegényből. Gornikow Vaszilij ugyanis rengeteget ivott s a nehéz vörösbor a fejébe szállt, aminek következménye lett az a rettenetes őszinteség, amely a gorombaság határait is könnyedén átlépi s amely annyira jellemzi az orosz regényhősöket.

Ivano úr éppen a negyedik szelet kappant emelte ki a tálból, mikor a mama odafordult jövődöbeli vejéhez:

- Bátyuska, nagyon keveset eszel.

- Ugy van, - harsogta Ivano úr, - galambocskám, Vaszilij, te kissé rossz bőrben vagy, ezen segíteni kell.

- Rossz bőrben, - hördült fel Gornikow villámló szemekkel, - azt mondd, barátocskám, hogy rossz bőrben vagyok? Hát csak annyit mondok... csak annyit... hogy azért mégsem szeretnék a te bőrdőben lenni. Nem, a moszkvai szent ereklyékre mondom, nem.

Ivano arca elfehéredett.

- Nem? - süvöltötte éles fejhangon, - és ha szabad tudnom... ha szabad érdeklődnöm: miért nem? Miért nem szeretnél az én bőrdőben lenni, he?

Vaszilij az asztalra csapott:

- Nos hát, mert... mert lötyögnék benne.

Ivano úr lélegzet után kapkodott erre a hallatlan sértésre. Hirtelen rákvörös lett a feje búbjáig, fölugrott és rekedten kiáltotta:

- Mars... mars ki... el az asztalomtól...

A mama elájult. A három fiúnak tele volt a szája és nem tudtak szólni egy értelmes szót sem. Petruska a kezében tartott poharat rémületében a salátás tálba állította.

Gornikow Vaszilij megtörülte a száját, azután zordonan kelt fel és köszönés nélkül indult az ajtó felé.

- Szép kis társaság, - mormogta a fogai között, - szép kis társaság.

A drámai helyzet elérte tetőpontját. Vaszilij keze már a kilincsen nyugodott.

Ebben a pillanatban a mama magához tért s rémülten súgott valamit Ivano úr fülébe, aki erre egyszerre megszeliődött és aggodalmasan kezdte ingatni a fejét:

- Persze, persze, mi lesz a malaccal, amit az eljegyzésre vettünk?... Eh, majd csak elfogyasztjuk... azért meg lehet hívni a rokonokat eljegyzés nélkül is, - és újra letelepedett az asztal mellé.

Gornikow Vasziliy még várt egy pillanatig, azután hirtelen fölrántotta az ajtót és eltűnt.

Ivano úr gyűlöletes pillantást vetett utána:

- Mindjárt gyanús volt nekem... az ilyen sovány emberek rendesen gonoszak, megbízhatatlanok, - és gyanakodva nézett lopva a barátomra és rám, akik legfeljebb ketten tudtuk volna összehozni a megbízhatósághoz szükséges kilószámot.

- Hallatlanul szemtelen fráter, - mondta Petruska mérgesen és sírva fakadt. De azért tovább evett.

- Végre is enni csak kell, - mondta a mama vigasztalólag és egy-egy újabb szeletet tett mindenkinek a tányérjára.

Gáth Péter, a fiatal romantikus író egy szelíd márciusi este nagyon rosszul érezte magát.

A halántéka körül lustán lüktetett a vér, a feje fájt és a szivarja füstje kiállhatatlanul keserű lett. Mindezen felül pedig valami csüggesztő kiábrándulást érzett abból a képzeletbeli világból, amit éveken át olyan szépen, harmonikusan épített ki maga körül s amiben annyi gyönyörűséget talált eddig. Bosszúsan dobta el a szivarját s egy fehéren ragyogó ívlámpa alatt megállva a következő szokatlan magánbeszélgetésbe keveredett önmagával:

- Gáth Péter, te tulajdonképpen borzasztó tévedésben éltél eddig. Tévedtél, ezt el kell ismerned. Mit mondjak: Te Budán éltél. Te túlságosan elszakadtál az eleven, nyüzsgő élettől és tisztára a fantázia holdvilágos utain csavarogtál. Nahát Gáth Péter, ez ostobaság. Végre is te a huszadik század fia vagy, a villamosság, a technikai csodák századának fia, amint azt a tudományt népszerűsítő munkákban szokták mondani. Ki kíváncsi a te zöld holdvilágodra, mikor ilyen 1800 voltos lámpái vannak, amik akkor is egyformán ragyognak, ha be is borul az ég? A Don Quijotékat ma egész egyszerűen szanatóriumba csukják, annál is inkább, mert a gőzmalmokon csakugyan hiába keresné a sárkányszárnyakat. Élet kell fiam a népnek, élet, valódi, a higiéné és a szociális kívánalmaknak megfelelő élet. Gáth Péter, légy naturalista, még nem késő. Hagyd a holdfényt és a kék virágot, nézz körül a világban és azt írd meg, amit valóban látsz, úgy, amint van. Ne hazudozzál itt össze-vissza mindenféle emberekről, hanem szállj magadba és még egyszer mondom, térj át a naturalizmusra. Csak arról beszélj ezután, amit láttál, magad is tapasztaltál, ami bolondság pedig csak úgy jut az eszedbe véletlenül, arról hallgass.

Gáth Péter megnyugodva fejezte be a monológot.

Mintha a fejfájása is elmúlt volna. Úgy érezte, mintha újjászületett volna s mikor nekivágott újra a körútnak, már egészen elhatározta magát az élethez való visszatérésre. Figyelmesen tekintgetett jobbra-balra, erősen megnézte a szembejövőket, sőt az első papírkereskedésben egy csinos kis jegyzőkönyvet vásárolt, amibe majd a megfigyeléseit fogja följegyezni. Emberi dokumentumokat kell gyűjteni, - mondta magában és egészen nekividámódott.

Az Andrássy-út táján már meg is találta az első témát s mire az Erzsébethídon hazafelé kocogott, szép kereken ki is alakult előtte az egész történet. Valahogy ilyenformán gondolta: Tavasz van, friss, szerelmes tavasz és a postahivatalban, a Poste-restante levelek osztályában ott ül a rács mögött egy öreg kisasszony. Száraz, csunya öreg kisasszony, aki nap-nap után egyforma arccal, közömbösen adja ki a jelentkezőknek a leveleket. De most tavasz van, jókedvű, örömet ígérgető tavasz s a levélforgalom egyre nagyobbodik. Fiatalemberek, boldog mosolygású, ragyogószemű leányok egyre többen és többen jelentkeznek a rács előtt, kérdezősködve a legfantasztikusabb jeligéjű levelek után. Tavasz van, mindenki fiatal és szerelmes és az öreg kisasszonynak egyszer csak fájón dobban meg a szíve, szomorú mélázás ül az arcára s egy nap könnyet ejt az egyik levélre, aminek halványkék borítékjáról vékony, lányos betűkkel nevet felé a jelige: Első tavasz...

Gyönyörű lesz, gondolta Gáth Péter s ahogy leült az íróasztala mellé, türelmetlenül nyúlt a tolla után. De egyszerre meghökkent.

- Szép kis dolog, - szaladt ki a száján, - hiszen ez tisztára romantika, a leghajmeresztőbb romantika. Öreg kisasszony, tavasz, ifjúság, szerelem, - mondhatom, szép kis naturalizmus!

Elkeseredetten nyomkodta szét a szivarja parazsát a nagy tengeri csigahéjban. Idegesen dobolt az asztalon, gyufaszálakat kezdett tördelni az ujjai között, aztán fölkelt és kétségbeesett arccal sétált körbe a szobáját.

Egyszerre majdnem fölkiáltott örömében.

Megvan. A téma nagyszerű, csak előbb össze kell gyűjteni hozzá a dokumentumokat. El kell menni a postahivatalba, mindent apróra meg kell figyelni, aztán pontosan beszámolni róla. Óriási. Hogy ez mindjárt nem jutott eszébe? De most már megvan. Holnap délelőtt mindjárt elintézi a dolgot.

Még késő este az ágyban is ez járt az eszében.

Másnap azonban túlságosan egyszerűnek, közönségesnek találta, hogy csak úgy, minden ürügy nélkül beállítson a postára.

Aztán nem is lehet pár pillanat alatt mindent jól megfigyelni. Legjobbna találta volna, ha egy levélért menne be s míg azt kikeresik, addig ő mindent jól szemügyre vesz. De micsoda levélért menjen, hiszen neki sohasem írt senki Poste-restante leveleket.

Hirtelen mentő gondolata támadt.

Odament az íróasztalhoz, elővett egy üres levélpapírt s beletette egy borítékba. Aztán gyorsan ráírta a címet:

Főposta. Poste-restante. „Monna Lisa” jeligére.

Bélyeget ragasztott rá. Megelégedetten, mosolyogva ment le az utcára s bedobta az első levél-szekrénybe.

Másnap izgatottan nyitotta ki a postahivatal üvegajtáját. A barna farács ablaka előtt egy kockáskabátos fiatalember hátát látta meg először. Bizonyosan levélre várt, míg a kisasszony a rács mögött háttal fordítva keresgélt egy sárgára festett bádogládikában.

Gáth Péter körülnézett a keskeny irodában, megnézte a kályhát, a falraakasztott térképet, a sarokban álló kopott esernyőt, a zsinóron függő villanylámpa zöld ellenzőjét, a nyikorgó parkettet, mindezt a naturalizmus érdekében, de semmi különöset nem talált rajtuk. Aztán odament a kockáskabátos fiatalember mellé és várt.

Egyszer csak a kisasszony megfordult és Gáth Péter azt hitte, a szeme kiugrik a nagy csodálkozástól.

A kisasszony egyáltalán nem volt öreg, csunya és száraz. Nem, ellenkezőleg, fiatal volt és csinos. Nagyon csinos.

Gáth Péter erre nem számított és rettenetes zavarba jött.

- Na tessék, - gondolta, - már megint baj van a naturalizmussal.

A kockáskabátos fiatalember átvette a levelét és elment. Gáth Péter alig tudta kinyögni a jeligét, míg a kisasszony kérdőleg, mosolyogva nézett rá.

Restelkedve vette át a levelet, zsebregyúrta, aztán gyorsan távozott.

Egész dühös volt a dolog miatt.

És nem elég, hogy dokumentumokat nem talált, még az a leány is olyan gúnyosan mosolygott a zavarán. Biztosan azt gondolta magában: nagyon szerelmes lehet szegény.

Gáth Péter a fogát vicsorgatta mérgében. Estefelé azonban megnyugodott.

- Nem baj, - vigasztalta magát, - egyszerre nem sikerülhet minden. Szépen, lépésről-lépésre kell haladni. A naturalizmus kemény dió, nem lehet olyan könnyen feltörni. Folytatni kell tovább a dolgot. Annál is inkább, mert az a leány, be kell vallania, nagyon csinos. És milyen kedvesen tud mosolyogni.

Gáth Péter újra megírta a „Monna Lisa” jeligéjű levelet és másnap megint elment a postára.

A kisasszony most nem mosolygott. Komolyan, érdeklődve nézett Gáth Péterre, amíg átadta a levelet. Gáth Péter elpirult.

Harmadnap megint ott állt a rács előtt és most a kisasszony pirult el.

Egy hét múlva már pár szót is váltottak. Közönyös, udvariaskodó kérdéseket és feleleteket, de Gáth Péter most már úgy érezte, hogy a dolgot nem lehet abbahagyni. Hiszen végre is a naturalizmus érdekében történik minden.

Ettől kezdve naponta négy-öt levelet adott fel magának, mind más-más jeligére s a napnak különböző részében egyenkint vette át azokat. A kisasszony most már nagyon érdeklődött a fiatal író iránt, aki annyi levelet kap mindennap és kérdezősködésére Gáth Péter fölényesen szerénykedő mosollyal válaszolt:

- Ó igen, mi íróemberek gyakran kapunk így leveleket. A nőknek tetszik az ilyen kalandos irkálás.

És vidáman, füttyörészve ment kifelé a kapubejárat oszlopai között.

Egy hónap múlva Gáth Péter és a csinos postáskisasszony együtt sétáltak a Horváth-kertben.

Gáth még mindig nem írta meg az első naturalista novellát, a kisasszonyt ellenben napról-napra szebbnek látta.

- Gáth, - mondta egyszerre a leány, - egy kérésem lenne magához.

Megállt és a napernyője hegyével zavartan piszkálta az út sárga kavicsait.

Gáth készségesen felelt:

- Parancsoljon.

A kisasszony elpirult és szendén suttogetta:

- Szeretném, ha... ha megmutatná egyszer nekem azokat a leveleket, amiket kapott... ugy-e megmutatja?... és könyörögve nézett Gáth Péterre.

Gáthot a guta kerülgette.

- Bocsánat, - hebegte, - lehetetlen... diszkréció... igazán lehetetlen.

- De mikor én kérem, - mondta a kisasszony még szendébben mosolyogva.

Gáth Péter hirtelen elszánta magát. Végre is egy naturalista írónak mindig igazat kell mondania. Az élet maga az igazság és ő az élet írója.

Kiegyenesedett és férfias bátorsággal ismerte be, hogy azokat a leveleket ő maga írta magának, de csak azért, - tette hozzá ellágyulva, - hogy magát láthassam.

A kisasszony arca egyszerre jéghideg lett. Elfintorította a száját, aztán hűvösen mondta:

- Úgy? Tehát maga becsapott engem, tehát maga senkitől sem kapott levelet? Egyet sem?

- Egyetlen egyet sem, - mondta Gáth most már szinte büszke elvakultsággal.

- Nahát, - mondta a kisasszony fanyarul, - nahát... Isten vele, - és feleletet sem várva, gyorsan elsietett.

Gáth Péter megdermedve bámult utána, aztán elkeseredetten dörögte:

- Tessék. Egyszer legyen az ember igazán naturalista.

Elszomorodva ment haza és visszatért a romantikához. Budán ugysem lehet mást csinálni.

A pestiek kétszer keresik fel évente Budát. Először nyáron, mikor a croquis-írók az uborkasalátáról kezdenek szomorú vicceket mondani, amely uborkasaláta kizárólag budai tejfelben élvezhető s legközelebbi ismertetőjele a mellette lévő rántottcsirke s másodszor most, télen, mikor a Svábhegy havas oldala Katona Nándor kék és lila színeiben csillog.

Zajlik a Duna s a pestiek a februári dél fényességében apró csoportokba verődve álldogálnak a Halászbástya fehéren szikrázó tornyai alatt.

Csillogó szemű, pirosra fagyott kezű s igen különböző arcú és pénztárcájú emberek gyűlnek itt össze ilyenkor s csendes, mélázó vágyakozással bámulják a téli Dunát, amely mozt játszik nekik. Pillanatról-pillanatra változó arabeszkeket ír a széles víz hátára az úszó jég. Szeszélyesen cakkozott havas táblák torlódnak össze, egymás hátára futva s furcsa, riszáló muzsikát zengve a fehérsípkás Gellérthegy és a Redoute komor, meredek homloka között. Olykor kicsillan itt-ott a csodálatosan tiszta és hideg víztükör s egy percre éles, eleven rajzban szalad lefelé az Erzsébethíd négy kis góttornyocskájának képe az átlátszó mélységbe, mint egy óriási camera obscurában. Azután újra jönnek a mozgó szigetek, reccsenve futnak egymásba s fantasztikus térképeket formálnak a színes, friss akvarellek fölé. És a csavart köoszlopokhoz támaszkodó sárga, fekete és szürke nagykabátokból, kacéran libegő boákból és vastag shawlokból kíváncsi, érdeklődő arcok mosolyognak, öreg, fáradt és fiatal, vidám, kereknyitott szemek bámeszködnak a természet groteszk mozgóképszínházán.

- Mademoiselle, - csendül fel egyszerre mellettem egészen valószínűtlen franciasággal egy élénk gyerekhang, - est-ce que c'est de véritable glace?

S az álmodozó szemű, fitos orrú kis francia bonne mélázva bólint rá széles karimájú bársonykalapjával: igazi, persze hogy igazi jég.

És én most egyszerre megértem ezeket az ácsorgó, sóvárgó nézésű, topogva fagyoskodó embereket, akik nap-nap után feljönnek ide nézni a jeget, csiklandoztatni sápadt arcukat a déli napsugárral s elfelejteni egy félórára a kissé bizonytalan stílusban épült bérkaszárnnyakat, a túlkölő autókat, a szűk utcákon dörögve vágató kocsikat, hazánk bronzba merevített jeleseit, akikkel iszonyodva álmodik a pesti gyerek, a piros hordársípkákat, a felemelt házbért, az akadémiai pályadíjakat, szóval a huszadik századnak ezt az egész finom, nagyszerű és sokszor pokolba kívánt kultúráját. Ezeknek az embereknek - tessék csak nevetni - a természet kell. A természet, az igazi jég, amit nem gyárban állítottak elő, ami emberek nélkül, sőt dacára az embereknek lett, fön, valahol Passau körül, nem a vízállás rovatban, de erdős hegyoldalak közt, egy átlátszó, holdas téli éjszakán. Vézna, köhögős mellű hivatalnokok, Nestlé-liszten gömbölyödött apró emberkék, vizes szemű nevelőnők, deresbajuszos öreg urak, népség, katonaság, pórok és nyugalmazott államvasúti ellenőrök, eh, mit tudom én kik, - úgy jönnek ide egy másik világból, amely ott zakatol előttük lenn a mélyben s amelyet léniával és cirkalommal mértek ki, mint akik nagyon elepedtek már valamiért, ami nincs körülhatárolva, eltelekkönyelve s ami nem egészen biztos, változatlan és pénzért megvehető. És kábultan a sárga napfénytől, remegő orrcimpákkal, nyitott ajkkal állnak ott, kicsi, félénk csoportokba verődve és nézik, értik és érzik a felhők és vizek játékát.

A Lánchíd innenső oroslánja alatt éles csattanással hasad ketté egy hatalmas jégtábla. Fhéren porzik az agyonsúrolt jégtörmelék s a nap aranyos taréjt csillant meg a tetején. Megrebbent, izgatott szemek fordulnak arra s magában mindenki lázasan tippel: a kisebb darab úszik-e jobbra vagy a nagyobb? És mindenki fűz hozzá valami reménykedést. Ha igen: akkor... és ha nem: akkor...

És ez nem véletlen. Ez az a szál, amely ahhoz a másik világhoz fűzi őket, amely keserű vágyakozást értelt a szívükben minden után, ami véletlen, kiszámíthatatlan és szabad. És ez az a különös valami, ami még a jókedvüket, a nevetésüket is megöregíti, fanyarrá teszi. Ez az, amiért még a Dunát is csak akkor szereti a pesti kétlábú tollatlan, ha mozik játszik neki s ami annyira elérzékenyített most egy rossz franciasággal pötyögő gyerekek szomorú együgyűségében. A természettel beszélget itt egy csomó ember, szemközt fordulva Pesttel, sóvárogva nézve a csillogó, ezüstös jégtáblákat, amiket idegen, messze és bizonytalan célok felé hajt a sima, zöld víz s a hónapos szobák lakója dadogva, elakadva próbálgatja a beszédet a Kozmoszal. De nehezen megy. Messzire szakadt a földtől, amely kicsiráztatja a fűvet, a levegőtől, amelyben sirályok kergetőznek és a víztől, amely szüretlenül és városi szabályrendelet nélkül folyik. És amíg a beszédet próbálja, minduntalan a másik, a cementfundamentumra épített világ nyelve téved a szájára. De ha a lóverseny, a fogadás izgalma úzi is ki a zajló jéghez, ha aeroplán-hadnak látja is a sikongó, fehérszárnyú madársereget, ha moziképet is vár a Dunától, mégis van valami elrejtett, föl-fölbredő ősi kívánság az érzései, a gondolatai alatt, ami még a százezerkoronás főnyeremény óhajtásánál is erősebben gyökeredzik benne s amit talán ő, talán az apja, vagy még a nagyapja hozott magával igazi hegyek közül, igazi pusztáról, ahol nem géppel készítik a jeget, ahol nem kerül pénzbe az a metamorfózis, amely a hóból sarat csinál s ahol nem kérdezik a kis, pufókképű, karikára nyitott szemű gyerekek a mademoisselle-től, hogy igazi jég úszik-e a vízben?

Ezért ácsorog ott fenn a bástyán egy csomó pesti ember februári délelőttökön, fázva, szomorkodva és reménytelenül színes, pompázó álmokat álmodva.

-&-